

Ruth Andersen

ET LIV MED GENBRUG – OG KANTARELLER

bogForm

ET LIV MED GENBRUG – OG KANTARELLER

Til familie og genbrugsvenner

Ruth Andersen

ET LIV MED GENBRUG – OG KANTARELLER

Et liv med genbrug – og kantareller
© Forfatteren og Forlaget Bogform
www.bogform.dk

1. udgave, 1. oplag 2021
ISBN 978-87-94174-02-2

Redaktion: Marianne A.O. Andersen, CSRPR.dk og Liva Christensen
Fotos: Ruth og Herluf Andersen eller ukendt fotograf.

Bogen er sat med skrifterne Gill Sans MT og Century Schoolbook
Grafisk tilrettelæggelse og produktion: Liva Christensen i samarbejde med
formprint.dk

Uddrag til anmeldelser og omtale tillades med kildehenvisning.

Udgives med velvillig støtte af Velux Fonden og Bente Klercke fonden.

VELUX FONDENS støtte er ydet under Fondens fundatsbestemmelse, der giver mulighed for at støtte aktive ældre. Kvalitative og redaktionelle vurderinger i forbindelse med udgivelsen er varetaget af forlaget og forfatteren.

Bente Klercke fonden, Viby J, yder fortrinsvis støtte til lokalhistorisk og slægtshistorisk litteratur.

FORORD

**af generalsekretær i Folkekirkens Nødhjælp,
Birgitte Qvist-Sørensen**

Ruth Andersens liv med genbrug, som fortalt i denne livsbekræftende bog, er en meget væsentlig del af Folkekirkens Nødhjælps fortælling gennem de seneste 50 år. Jeg er dybt taknemmelig over Ruth Andersen og hendes afdøde mand Herluf Andersens virkelyst, engagement, nysgerrighed, næstekærlighed og opfindsomhed gennem årene, hvor overskuddet fra butikkerne er gået til arbejdet for mennesker i verdens fattigste lande.

De åbnede den første genbrugsbutik i Århus i 1972. Herefter fulgte butikker i Randers, Aalborg, Frederiksberg, Hobro, Skørping, Løgstør etc. etc. De holdt ingen pauser, fandt nye adresser, rekrutterede frivillige – og altid med et minimum af udgifter til butiksleje, indretning etc. Som fx i Vejle, hvor Ruth beretter, hvordan den lokale ligkistesnedker venligt donerede restbrædder til reoler langs væggene. Overskuddet til Folkekirkens Nødhjælps arbejde skulle være størst muligt.

Selvfølgelig skulle Ruth og Herluf besøge det arbejde, de var med til at finansiere, så de kunne holde foredrag i alle de byer, hvor de åbnede butikker. De har rejst gennem Folkekirkens Nødhjælps programarbejde i et halvt århundrede - med den første tur til Israel og Palæstina og besøg på en håndværkerskole i Jeriko og på Oliebjerget hos en dansk ergoterapeut, der hjalp handicappede børn. Og derefter går det ellers slag i slag: Indien, Pakistan, Bangladesh, Guatemala, El Salvador, Cambodja, Thailand, Afrika på kryds og tværs.

Det frivillige engagement kom oven i det travle liv som præst og præstefrue i Christianskirken i Århus. Og selv om det er svært at udvælge en yndlingspassage i en bog, der er så fuld af liv, så elsker jeg denne lille skildring fra foredragsvirksomheden efter hver rejse:

”Møderne blev lagt med meget økonomisk eftertanke, så nærliggende butikker kunne klares klokken 10, klokken 14 og i begyndelsen også kl. 19:30.

Indtil det blev for meget med tre møder på samme dag. Hvis man ikke har helt styr på, hvilken by man nu er kommet til, så må man nok indskrænke sig en smule.”

De var tidens frivillige genbrugsrockstjerner fra Århus, og deres sang om genbrug og ansvar for verden må siges at være blevet et hit, som ingen dengang havde forudset.

For det var længe før bæredygtighed og klimabevidsthed blev tidens vigtigste trend, og som i dag gennemsyrrer vores arbejde i verden såvel som i Danmark. I 2021 driver Folkekirkens Nødhjælp 114 genbrugsbutikker, der omsætter for omkring 40 millioner kroner om året, der går til arbejdet i verdens fattigste lande. Og de gamle grundværdier præger stadig driften af butikkerne, hvor der i dag er omkring 3500 frivillige, heraf Ruth Andersen, der stadig er aktiv både med at planlægge vagter og stå i genbrugsbutik i Århus, hvor det hele startede.

Det er et rigtigt genbrugseventyr. Nyd det!

FORORD

af forfatteren

Før 1972 var der ikke en eneste genbrugsbutik i Danmark. Af og til punkt-mæssige loppemarkeder, men ikke butikker med daglig åbningstid og salg af genbrugsvarer. I dag findes de overalt. I større og mindre byer. I alle størrelser og med mange indretninger. Men opskriften er i det store og hele den samme.

Succesen har været enorm. Genbrugsbutik er i dag et kendt begreb. Så kendt, at folkeskoleklasser i 2016 kunne få stillet en omfattende gruppe-opgave med den enkle titel: "Genbrug". En af besvarelserne var denne prosa-poetiske sang om en lille rød trøjes oplevelser. Den tydeliggør på sin egen måde meningen bag den første danske genbrugsbutik, der åbnede i 1972:

*"Kære lille røde trøje
livet ligger foran dig
kom nu ud af klædeskabet
og følg du bare med mig*

*Hen til folkekirkens nødhjælp
i butikken skal du leve
danne venner men en dag I splittes
hvordan mon det hele ender?*

*Nej vær du ikke trist
ved at blive solgt
bidrager du til et godt formål
du skal være stolt*

*Retfærdighed er vigtigt
pengene fordeles smukt
til dem som er i nød
fra dig som har været brugt"*

Hvordan startede genbrugsbutikkerne? Hvornår? Og hvorfor?

Her kommer en øjenvidneberetning, som må begynde i god tid før starten i 1972 for at belyse baggrunden.

INDHOLD

Forord

1. Danmark 1940-1971.....	13
Krigsbørn	13
Befrielse på flere måder	13
Andre positive fortællinger.....	14
Men ikke alt var godt	14
Klunersamfund på kristen grund	15
Ung kirke og ung pastor	16
Ukirkelige, men positive sognebørn	17
Den interesserede presse	18
Anderledes salmer	18
Blandet modtagelse.....	19
International klunserlejr	19
 2. Inspireret i England 1971.....	21
Goddag til Oxfam	21
Et fristende butiksvindue	21
Uforglemmelige ord	22
 3. Danmark 1972.....	35
Nødvendigt forarbejde	35
Danmarks første genbrugsbutik	35
Sat på gaden, hvad nu?	37
Ny adresse - nyt navn.....	37
Legendariske Viggo Møllerup	38
Biafra-krisens spor	38
Der var 1, der var 2, der var 3	39
Signe i Aalborg	40
At skaffe medarbejdere intet problem	41
Flere butikker undervejs	41

4. Butiksindretninger.....	43
Udvidelser mod nord og syd.....	43
Indretning i fællesskab.....	44
Gennemtænkte planer	44
Genbrug af genbrugstøj og god sortering.....	45
70'er tøj og det, der ligner	46
Det mest mærkelige	46
Godt med specialister	47
”Bed og arbejde ...”	48
”Leder” eller ”kontaktperson?”	49
Men hvad med Sjælland?	50
En stædig pioner i Thy	50
De vanskelige priser	51
 5. Engelsk inspiration	 63
Takket være Leslie Durham	63
Fattig kontra rig	64
26 år med ”Genbrugsnyt”	65
Hvad kom der så ud af det hele?.....	66
 6. Den store verden	 67
Et godt tilbud	67
Toppolitiker som medpassager	67
Rejselegater fra Danida	69
Flygtningelejr i Pakistan.....	70
Beskeden pakke med enorm betydning	70
Om bekymringer i øvrigt.....	71
 7. Mellemamerika.....	 73
Et bedre tilbud	73
Med på gadearbejde	73
Et andet liv	74
Også et godt tilbud.....	74
ESFRA - håb og fællesskab.....	76
At leve som slumbeboer	76
Kaffens lange vej	77
Utryk baggrund	77

8. Cambodia og Thailand	91
Cambodia efter De Røde Khmerer	91
Langt mere end fysisk hjælp	92
En dygtig dansk ingeniør	93
De hvide biler	94
Hjem via Thailand.....	95
 9. Hjemme i Europa	 97
Minerydning i Albanien	97
Miner af mange slags	97
Værd at vide	98
Betryggende ambulancer	99
Tidsrøvende, men nødvendigt.....	100
 10. Spændende Indien	 101
Fuld udrykning.....	101
Højst 5 kg bagage	101
Luftforurening i stor stil	103
Oaser i millionbyen.....	104
En speciel togrejse	105
Værelse med dyreliv.....	106
Det kristne hospital	107
Et imponerende junglehospital.....	108
I kirke sammen med firben	110
I Lis Madsens fodspor.....	110
Klinik på åben terrasse.....	111
Den lille landsby	112
Gennem rismarker tilbage til Calcutta.....	113
 11. Afrikanske udfordringer.....	 125
Men hvad med Afrika?	125
Kunst til tiden.....	127
Kvoteflygtninge.....	128
Fra oplevelser til foredrag	128
Mere hjælp til Afrika.....	130
Gensyn med LWF	130
Et righoldigt lager	131
Fordrejet billede i TV af ulandsarbejde	132

Nyttig tegnekonkurrence	133
Så smukke omgivelser	134
Fælles humor	135
Uldent tøj i Sydafrika?	135
Livsnødvendig oplysning	136
Kondomer som medicin.....	137
En lille del af meget.....	137
12. Hjemme igen	147
Et jævnt og muntært virksomt liv på jord	147
13. At spå om fremtiden ...	149
At være frivillig	149
Konkurrenter eller kolleger?	150
14. "Der burde være kantareller"	153
Planlægning af butiksmøder	153
Tak	154
Litteratur med relation til bogens emner:.....	157

I. DANMARK 1940-1971

Krigsbørn

Vi, der blev født i den første halvdel af 1900-tallet, oplevede som børn krigsårene. Vi levede i 1940-45 med besættelse, varemangel og frygt for, at krigen skulle brede sig med al sin gru også til vores land. Vi havde mange spekulationer over, hvilken fremtid vi mon selv ville få i de kommende år. For, så små vi end var, havde vi under og efter krigen hørt meget om ondskabsfuld undertrykkelse, nedkæmpelse og udryddelse af uskyldige mennesker. Hvordan skulle vi kunne tro på det gode i sådan en verden? På medmenneskelighed? På hjælp til de svageste i samfundet? Og hvordan skulle det dog gå med den ødelagte verden? I vores barnehjarter oplevede vi den tvivl og fortvivlelse, som suverænt er blevet skildret af tidens danske lyrikere som Erik Knudsen, Morten Nielsen, Halfdan Rasmussen, Thorkild Bjørnvig. For ikke at tale om Ole Wivels tidstypiske, vidunderlige lille bog: "Den skjulte Gud".

De mange uhyggelige erfaringer og spekulationer fik længslen efter varig fred og en tryk tilværelse til at fylde meget i vores unge liv.

Befrielse på flere måder

Vi sad d. 4. maj 1945 om aftenen som så ofte før med øret klinet til den brune, aflange radio, der var skruet længst muligt ned for ikke at røbe, at vi lyttede til de forbudte nyheder fra London. Der modtog vi det vidunderlige frihedsbudskab og forstod i oplæserens begejstrede og følelsesladede stemme langt mere end selve meddelelsen. Vi indså med inderlig taknemlighed, at der nu blev åbnet for noget helt nyt, som vi havde stor lyst til at opleve, og fik lov til at opleve for alvor i halvtredserne og de følgende år. Den nye tid gav en åbenhed over for livet i og uden for Europa med en blanding af bevægelser bag Forenede Nationer og andre, som ønskede "Én verden" og krævede ny frihed, lighed og broderskab mellem nationerne, tillige med "Blomsterbørnene" fra Amerika, der satte bløde værdier højere end materielle.

Helt lokalt fik vi også "U-Landsfonden af 1962". Fonden blev startet af lektor K.H. Skott ved Århus Statsgymnasium, som indkøbte fine kunstgenstande fra Afrika og Indien og satte dem til salg i vores by. Det medførte spændende salgsudstillinger på gymnasiet, hvor vi for rimelige beløb kunne erhverve os eksotiske, enestående træskærerarbejder, farvestrålende, håndvævede tæpper, store og små trommer og meget andet.

"Handel med et lands varer er den bedste form for nødhjælp", forkyndte K. H. Skott. Det var praktisk ulandshjælp, og det faldt i god jord hos os, der hungrede efter at komme mere i berøring med den verden, som vi havde været lukket ude fra i krigsårene. Vi ville gerne være med til at gøre en forskel og købte løs af U-Landsfondens smukke og spændende varer.

Andre positive fortællinger

Sideløbende nåede også andre beretninger fra den ituslåede virkelighed ude i verden frem til os. Vi hørte f.eks. om en Albert Schweitzer, der havde opgivet en virtuos karriere som musiker og efter endnu et imponerende studium forlod sit europæiske hjemland for at yde hjælp som læge og hospitalsbygger midt i den vildeste, afrikanske jungle. Eller om den albanske nonne, Moder Teresa, som stiftede en ny nonneorden: "Kærlighedens missionærer". Hun og de andre nonner arbejdede blandt fortovsbeboere i indiske storbyers trøstesløse slum. Og så var der beretningerne om en fransk katolsk præst, der satte alt ind på at hjælpe vanskeligt stillede og fattige medborgere i Frankrig. Han var munk og blev kendt som Abbé Pierre. Han organiserede en helt ny bevægelse med bistand til de mange frysende hjemløse, som levede under broerne over Seinen i Paris i efterkrigsårene.

Men ikke alt var godt ...

I kølvandet på alt det positive, vi langsomt fik kendskab til, begyndte de første fjernsynsudsendelser at sende en strøm af brutale billeder og reportager fra krigsområder ude i verden lige ind i vores stuer. Europa blev delt af en kold krig med opførelsen af en afskyelig mur. Der kom frygt for angreb af enhver slags fra den modsatte side af muren rettet mod os. Ude i den store verden havde en Vietnamkrig raset, og en Cuba-krise ville på et sekund kunne ødelægge alting.

Det rystede os. Vi ønskede at tage stilling på en måde, vi ikke havde kunnet tidligere. Det var ikke længere nok at gå med i velmenende demonstrationer for eller imod det ene eller det andet, eller blot at være ungdommeligt begejstrede for Albert Schweitzers imponerende indsats i Afrika. At give ham en praktisk hånd dernede ville alligevel kræve mere, end vi kunne klare, med de krav han stillede til dem, der ønskede at arbejde på hans ret primitive sygehus - og så i tropisk varme ...

Mere overkommeligt og mindre farligt var det at blive herhjemme og indsamle penge til gode formål. Det kunne f.eks. være til Missionsselskaber eller til Folkekirkens Nødhjælp. Vi kunne også deltage aktivt, når Abbé Pierres danske klunsere prøvede at stable større indsamlinger på benene. På den måde kunne vi også på vores beskedne måde være med til at skabe håb om en bedre verden.

Vi hørte med beundring om, hvordan hjælpen i Frankrig i begyndelsen udelukkende finansieredes ved abbedens egne indtægter fra hans politiske arbejde. Men efterhånden blev tilstrømningen af hjælp søgende så stor, at der måtte findes andre midler. En af de hjemløse fortalte en dag Abbé Pierre om de store penge, der ligger skjult i udnyttelse af genbrug, hvis man organiserer det. Den tanke greb han.

Klunersamfund på kristen grund

Abbé Pierre oprettede det første fællesskab af klunsere i Paris. Siden blev det til mange andre, ikke kun i Europa, men over hele verden. Han brugte altid samme fremgangsmåde, nemlig med et praktisk samarbejde om indsamling, sortering og salg af brugte varer, mens hjerte og øjne var åbne for ethvert menneskes evige værdi. Med tiden fik hans klunsere navnet "Emmaus-samfundet". Det var inspireret af beretningen i Bibelen om to af Jesu disciple, der efter hans død på korset, inden hans opstandelse, modløse vandrede til et lille sted, Emmaus, uden for Jerusalem. Undervejs fik de selskab af en ukendt person, der lyttede til deres sorg og prøvede at forklare dem, hvorfor det var gået med Jesus, som det var. Men først da den ukendte gik med dem ind og spiste sammen med dem, "lukkede deres øjne op". De forstod nu, at det var Jesus selv, de havde været sammen med.

Fortællingen om dette nærvær og denne omsorg har fra starten været grunden under Emmaus-samfundenes måde at vise respekt på for ethvert menneske.

Ung kirke og ung pastor

Når min mand, Herluf Andersen, lagde hovedet lidt på skrå og på sin egen måde skuede ud over tilværelsen, kunne man være sikker på, at han var på vej med en ny, spændende ide. Få havde som han et udsyn over både den nære og den fjerne verden. Det var aldrig kedeligt at leve i hans nærhed.

I 1960 blev Herluf ansat som præst - såkaldt residerende kapellan - ved Christianskirken i det nordlige Århus. Han var i 1959 blevet teologisk kandidat fra Københavns Universitet og havde det følgende år været hjælpepræst ved Sct. Pauls kirke på Østerbro. Her kom han tæt på den mindre velstillede del af befolkningen i beboelserne omkring Nyboder. I sin fritid lagde han meget energi i at give en hånd med i arbejdet omkring Kofoeds skole for hjemløse og i forskellige ungdomsinitiativer i dette miljø.

Da han året efter blev ansat i et ønskejob i sin hjemby Århus, medbragte han mange nye tanker om, hvordan sognets beboere kunne involveres i kirkens arbejde. Han etablerede sig i et lille Finnehus af træ i kvarteret Finnebyen. Her ønskede han, at der skulle være plads til at starte en ungdomsklub for konfirmanderne og andre unge i området.

Snart iværksatte han lokale indsamlinger til fordel for Folkekirkens Nødhjælps indsats i Biafra i Nigeria. Han var også med til at skaffe hjælp til oprettelse af husmandssteder i det nordlige Indien og Bangladesh, hvor de lokale bønder havde store samfunds- og landbrugsmæssige problemer. I kvarteret, hvor vi boede, inviterede han de forskellige gader til at samle ind til f.eks. en brønd, til husdyr eller såsæd til de nødstedte mennesker. Hurtigt fik hver vej etableret sig med et udvalg samt en regnskabsfører med ansvar for de indkomne beløb, som så blev sendt til Folkekirkens Nødhjælp.

Ukirkelige, men positive sognebørn

Trods en udbredt ukirkelighed i kvarteret tog man godt imod den unge præsts opfordringer til at deltage aktivt i søndagens gudstjenester. ("Ukirkelige" er måske det forkerte ord at bruge, for "kirke-uvante" dækker meget bedre.) Han inviterede f.eks. lokale til at læse ind- og udgangsbøn, og han arrangerede musikindslag i tidens stil i kirken. Han opfordrede også såkaldte lægprædikanter -mennesker med noget på hjerte, men uden præsteuddannelse - til at holde prædiken. Det skabte undren, en del hovedrysten og af og til stor modstand fra den traditionelle menighed. Herluf blev en helt særlig præst, som mange af hans sognebørn siden har været stolte over at være blevet konfirmeret eller viet af.

Endnu en grund til Herlufs gode kontakt med sognets beboere var nok de havefester, som hvert år på Kristi Himmelfartsdag blev holdt i den nybyggede præsteboligs store have. Her kom der god og glad hjælp fra æbleskivebagere, kaffebryggere og ballonoppustere fra vejene omkring præstegården. Der var også frivillige sælgere til et voksende loppemarked, der udfoldede sig nede under baghavens tørresnore. Kvarterets børn kunne købe ponyrideture rundt om det store pæretræ og de pænt dækkede kaffeborde i forhaven. For et lille beløb til det gode formål kunne man ligefrem få lov til at skyde med luftbøsse efter balloner, hejst op over præstegårdens gavl. Første gang dette tilbud indgik i den store årlige havefest, skabte det dog naboens store vrede. Han havde nemlig værdifulde brevduer, som nu pludselig var i stor fare for at blive ramt af sognebørnenes ballonskud. Heldigvis forstod han, at det var af uvidenhed, han ikke var blevet informeret. De følgende år fik han besked i god tid, så han kunne lukke sine duer inde i dueslaget under festen. Han blev siden en af de rigtig gode venner og forstående støtter - altid parat til at tage sin sognepræst i forsvar.

Det var festligt – men vejret var en hård medspiller. Nogle år ligger Kristi Himmelfartsdag nemlig ret tidligt, og den kunne være både regnfuld og blæsende. Sådan var det, da den ældre, og ellers meget venlige, frøken Nielsen, havde forladt de regnvåde borde i haven og nu drak sin kaffe iført varm frakke og hat i pastorens sofa. Her fik hun til gengæld træk, når terrassedøren gik op eller i. Hun udbrød fortvivlet: "Nej, fru pastor Andersen, det går altså ikke!" Og dét kunne hun have ret i ...

Den interesserede presse

De lokale aviser kastede sig med glæde over alt det nye, der blev prøvekørt i sognet ”oppe på bjerget”. Ikke kun af nyhedens interesse, men også fordi fornyelser var tiltrængte i tiden. Der var trods øget materiel velfærd og forbedret økonomisk udvikling opstået et åndeligt tomrum. Det havde truet i horisonten før og under de turbulente 60’ere med vaklende autoritetstro, almindelig sekularisering og stor usikkerhed med hensyn til fremtiden i den til stadighed mere urolige verden. Der var i høj grad brug for en ny måde at forkynde det gode evangelium på, så den unge generation kunne bruge det til trøst og opmuntring. Ikke for at forklejne den hidtidige indsats fra dygtige prædikanter, professorer og teologer. Men for netop at supplere deres gode arbejde med noget nyt og mere tidssvarende.

Anderledes salmer

Forsøgene med de nye typer gudstjenester krævede mere moderne salmer. I England var de lokale kirker langt forud for de danske hermed. En bølge af salmer med et tidssvarende sprog og tonesprog var skyllet hen over menighederne derovre.

Herluf, den unge pastor, måtte derfor til England på flere studieture for at hjembringe sådanne brugbare salmer. De kunne ligefrem høres på en ganske almindelig eftermiddag ved the-tid på det stærkt trafikerede Trafalgar Square midt i London. Ved Nelsonsøjls fod, mellem jern-løvernes bastante forpoter havde et ungdommeligt orkester stillet sig op med forstærkere, el-guitarer, bas og trommer. Og lidt efter klang en helt ny salme ud over trafik- og menneskemylder, til stor undren for travle forbipasserende og til begejstring for os turister på jagt efter netop den slags utraditionel forkyndelse.

Vi tog de nye salmer med hjem, og vi så med glæde, at de med tiden fandt god genklang også her i landet.

Blandet modtagelse

Efterhånden, som vi fandt nye engelske salmer, afprøvede vi dem først i vores egen kirke. Det vakte både tilfredshed og forargelse. DR blev interesseret og sendte et TV-hold for ligefrem at optage en gudstjeneste til nyhederne. Desværre fik de fuldstændig ødelagt de gode salmer ved en katastrofal klipning. I indslaget fremførte et par musikalske konfirmander med guitar og glimrende sangstemmer en let ironisk engelsk salme. Men DR fik ødelagt salmens smukke budskab ved brutalt at klippe det sidste vers ud. Dermed forsvandt hele meningen med teksten. Konfirmanderne i udsendelsen kom til at fremstå som hårdkogte og ufølsomme unge mennesker - hvad de bestemt ikke var.

TV-udsendelsen og den furore, den vakte, medførte helt uventet en endnu større tilslutning til de nye, moderne forsøg i Christianskirken. Det strømmede også ind med voksne ud over de begejstrede konfirmander og andre unge mennesker. Man ønskede ved selvoplevelse at danne sig sin egen personlige mening om alt dette nye.

Andre misforståelser nedkaldte senere ligefrem en kirkeministeriel næse til Herluf. Det er ikke nemt at gå forrest i forsøg på modernisering af traditionsrige instanser. Men heldigvis var der også kirkelige lejre, som var meget interesserede i fornyelserne, og en del kirker rundt omkring kastede sig efterhånden ud i at afprøve ”provopræstens” ideer i praktisk samarbejde med ham.

International klunserlejr

I 1969 skulle Abbé Pierres klunsere arrangere en større international klunserlejr i Danmark. Da der i den anledning også skulle dannes en komite i Århus, blev Herluf bedt om at være med i bestyrelsen, kendt som han var blevet på grund af de utraditionelle gudstjenester.

Det blev starten på en udvidet indføring i den ædle genbrugskunst. I første omgang igangsatte klunserne en husindsamling til et stort loppemarked. Det skulle gå af stablen på Viborgvej i en tømmerhandel, som venligt havde stillet træduftende lokaler til rådighed for sortering, opstilling og salg af

alt det indsamlede. Loppemarkedet blev en stor succes. Til åbningen blev de frivillige sælgere nærmest rendt over ende af den flok interesserede og købelystne kunder, der spændt havde ventet uden for porten til det rette tidspunkt. Desuden blev det en stor oplevelse siden, at selveste Abbé Pierre deltog i den landsafsluttende festlighed i København. Her holdt han inspirerende taler i glæden over at se sit engagement bredt ud helt til Danmark.

Samtidig fortsatte vi arbejdet i det hjemlige sogn med vores sædvanlige og usædvanlige kirkelige virke. Vi prøvede også at indføre den engelske skik med at drikke the eller kaffe sammen i våbenhuset umiddelbart efter gudstjenesten. Det var dog med vekslende held. Tiden var åbenbart ikke moden dertil endnu.

2. INSPIRERET I ENGLAND 1971

Goddag til Oxfam

I 1971 var vi på en ferierejse i England. På et hovedstrøg i London kom vi forbi en butik med spændende kunsthåndværk fra den 3. verden i vinduet: skønne smykker, flotte, sorte træfigurer, farverige tekstiler og meget andet, præcis som dem vi hjemme var så betagede af på U-Landsfondens udstillinger på Statsgymnasiet i Hasle. Derfor lokkede vinduet os indenfor i butikken.

Her opdagede vi, at der bag de mange udenlandske ting var opstillet en masse statuer og hylder langs væggene. De var fyldt med ganske almindeligt tøj af vidt forskellig slags. Vi spurgte interesseret de venlige sælgere om baggrunden og fik følgende forklaring: Organisationen bag butikken hed Oxfam, en sammentrækning af "Oxford Against Famine" = "Oxfords kamp imod sult".

I 1942 var der fra England blevet sendt mad til sultende kvinder og børn i det dengang besatte Grækenland. Kort efter krigens afslutning besluttede en gruppe borgere i Oxford at starte en indsamling af tøj til fordel for de tyskere, som i årene efter 2. verdenskrig led stor nød som følge af de massive bombninger af Tyskland under krigen. Fromme mennesker fra Oxford, især kvækere, mente, at når England havde været med til at udføre bombardementerne, burde englændere også tage ansvar for at sende hjælp til ofrene.

Et fristende butiksvindue

Indsamlingen til de tyske ofre for krigen fik stor opbakning. Man lånte en tom butik, hvor folk kunne indlevere, hvad de kunne undvære. Men da man gik i gang med at sortere det indkomne, var der ting, der ikke ligefrem egnede sig til forkomne, sønderbombede mennesker i Tyskland: selskabstøj, luksusfodtøj og husgeråd af typer, som det ville være for dyrt at sende af sted. Derfor placerede man midlertidigt dette i butiksvinduet. Så kunne

man senere tage stilling til, hvad man skulle stille op med de fine ting. Men så bankede først én, så en anden, på butiksdøren og spurgte, ”om den kjole/de sko/den vase mon var til salg?”

Dét blev starten på den første genbrugsbutik nogensinde. Det viste sig nemlig hurtigt, at mange af de ting, som ikke skulle sendes til Tyskland, sagtens kunne sælges. Indtægterne ved salget blev så store, at de kunne dække udgiften til transporten af det, som skulle af sted til krigsofrene.

På muren uden for butikken på Broad Street i Oxford sidder der i dag en beskeden messingplade med indskriften: ”Her startede den første Oxfam-butik i 1947”. Siden er det blevet til hundredvis af sådanne butikker i store som små engelske byer ud over hele landet.

Uforglemmelige ord

Da Herluf og jeg senere sad på DFDS-båden på vej hjem over Vesterhavet, var det, han lagde hovedet lidt på skrå og udtalte de uforglemmelige ord: *”Det må også kunne lade sig gøre i Danmark!”*

De hidtidige ”punktloppemarkeder” havde jo fundet sted i ledige lagerlokaler, i en privat garage, i en have, og hvor det ellers var muligt at låne plads til en endags- eller weekend-begivenhed. Men hvis ideen med en permanent butik, som vi havde set det i England, skulle realiseres i Århus, måtte den først afprøves i et butikslokale. Den skulle have daglig åbningstid fra kl. 10-17, og den skulle bemandes med frivillige hjælpere, præcis som i London.

ETNOGRAFIKA

ET TILBUD

U-LANDSFONDEN
AF 1962

U-Landsfonden af 1962 blev stiftet af lektor K.H. Skott, Aarhus Statsgynasium, som købte smukke og eksotiske ting hjem fra især Indien og Afrika, til brug for undervisning og til at sælge på gentagne udstillinger i skolens aula.

Mikael Andersen,
afdelingsformand.

Århus-præst vil gå i fransk abbeds fodspor

Svenske unge rydder op i Perus største madding.
— Århusiansk ungdom med i arbejdet for udviklingslandene?

Den unge Århus-præst Mikael Andersen, som i efteråret blev tilknyttet Caritasarbejde efter at have været på studier i det store amerikanske Malmø, har fået stor interesse for svenske ungdomsbevægelser gennem dette besøg. Og han har fået at høre meget om de svenske ungdomsbevægelser, der også har kom til at oprette en Århus-afdeling af den svenske ungdomsbevægelse, som vil være i udviklingslande efter forberedelse af den svenske, verdensberømte abbed Pierre.

Abbed PIERRE arbejder for politisk udvikling og bliver et eksempel for den ungdomsbevægelse,

der arbejder for udvikling og for at gøre de udviklingslande bedre, og han har kom til at høre meget om de svenske ungdomsbevægelser, der også har kom til at oprette en Århus-afdeling af den svenske ungdomsbevægelse, som vil være i udviklingslande efter forberedelse af den svenske, verdensberømte abbed Pierre.

— Både den svenske ungdomsbevægelse og den danske ungdomsbevægelse i Århus, siger Mikael Andersen. — Der har på hvert af de to steder været en ungdomsbevægelse, der arbejder for udvikling og for at gøre de udviklingslande bedre, og han har kom til at høre meget om de svenske ungdomsbevægelser, der også har kom til at oprette en Århus-afdeling af den svenske ungdomsbevægelse, som vil være i udviklingslande efter forberedelse af den svenske, verdensberømte abbed Pierre.

Ikke enlige sønner

De århusianske ungdomsbevægelser har arbejdet sammen om at gøre det bedre, og på fredag vil de i Christianskirkens kirke have en stor fest for de to ungdomsbevægelser, der arbejder for udvikling og for at gøre de udviklingslande bedre, og han har kom til at høre meget om de svenske ungdomsbevægelser, der også har kom til at oprette en Århus-afdeling af den svenske ungdomsbevægelse, som vil være i udviklingslande efter forberedelse af den svenske, verdensberømte abbed Pierre.

Starten på en Aarhus-afdeling af svenske "Svalerne" var inspireret af den franske munk og præst Abbé Pierre.

OPERATION EMMAUS

... Fattigdom
og armod

Abbé Pierre's klunsere

De internationale Klunserlejre,
Torvegade 66, 1400 Kbh. K.

*Danmark blev i 1967 udset til at være vært for internationale
"klunserlejre" i Abbé Pierres ånd.*

I Christianskirken i Aarhus blev der i løbet af 60'erne og 70'erne afholdt en række gudstjenester, hvor bl.a. konfirmander og deres familier medvirkede med oplæsning af bønner og tekster samt deltog med forskellige musikindslag.

Besøg hos den engelske salmedigter Sidney Carter, som skrev mange salmer med tidssvarende sprog og melodier i moderne stil.

Et orkester på Trafalgar Square i London forbereder at synge moderne salmer ud fra Nelsonssøjlen's basis en ganske almindelig eftermiddag.

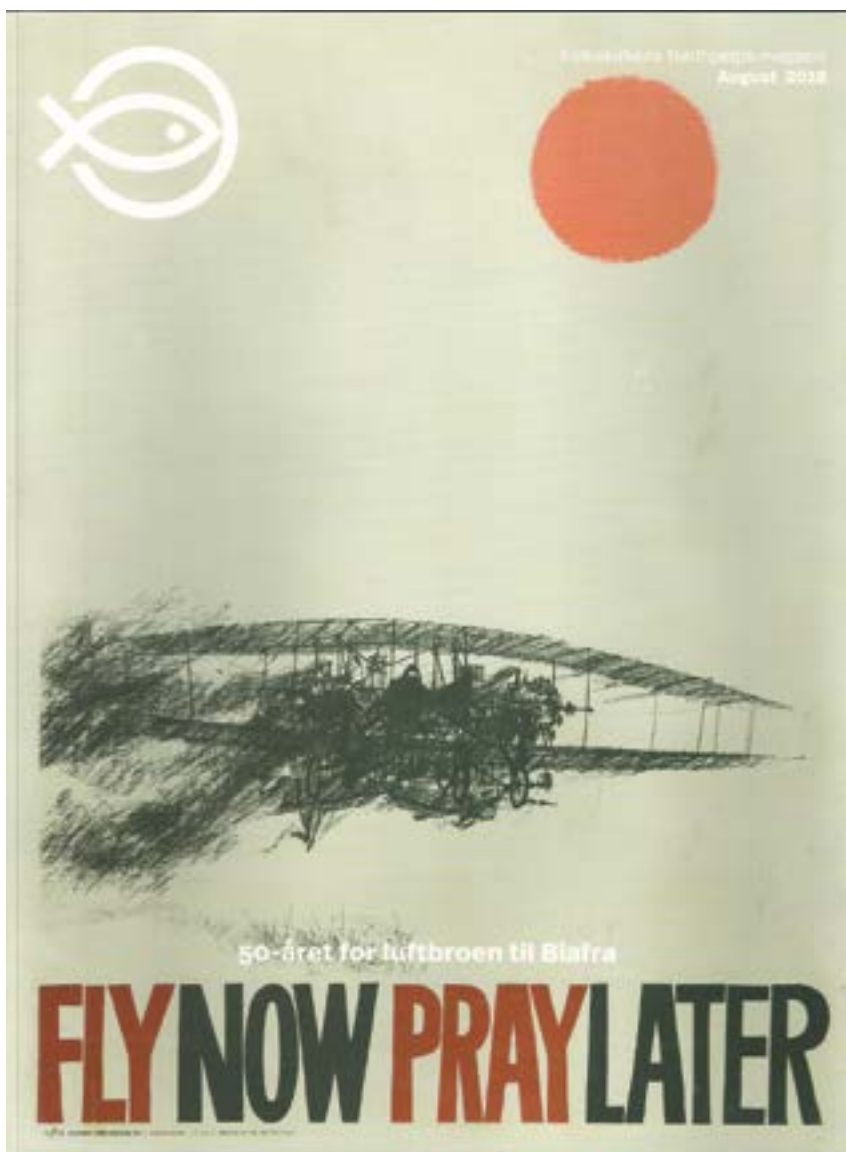
En typisk OXFAM butik på et hovedstrøg i London.

Første forsøg på en genbrugsbutik i Danmark i april 1972 i Grønnegade 8, Aarhus C. i lokaler gratis udlånt af Aarhus kommune. I døren Harald fra Christians sogn, en af de første frivillige, i samarbejdet med Abbé Pierres klunsere.

Efter opsigelse fra kommunens udlånte butik kunne vi i lejede lokaler i Gl. Munkegade 8 i Aarhus C. i begyndelsen af september 1972 starte landets første genbrugsbutik med daglig åbningstid og frivillige medarbejdere. Klunserne ville desværre ikke være med længere, fordi der skulle betales husleje, hvilket var imod deres principper. Butikken kom til at hedde: "Folkekirkens Nødhjælps Loppemarked", og facaden blev dekoreret af glade amatører med farverige blomster og hjerter i tidens bedste flower-power-stil.

Hvorfor fik Folkekirken Nødhjælp vores del af overskud? Bl.a. på grund af intens nødhjælp sendt til Biafra under krisen i 1969.

Gode fund gjort på det store klunser-loppemarked i Tømmerhallen på Viborgvej i Aarhus.

Havefest med ponyridning og ballonskydning i præstegårdshaven, Thorshavnsgade 2.

3. DANMARK 1972

Nødvendigt forarbejde

”For ikke at risikere noget”, fortæller Herluf i sin dupliserede udgave af Folkekirkens Nødhjælps Genbrugsbutikkens historie, Århus 2005, ”henvendte jeg mig til Århus Kommunes Ejendoms kontor og spurgte, om de mon havde en tom butik stående et sted, vi som forsøg kunne låne gratis en tid? Der var en vældig flink administrator, som snart fandt frem til en ledig grønthandel i Grønnegade 8; den kunne vi bruge, til den skulle rives ned.”

Abbé Pierres klunsere var straks med på et samarbejde også her. De lavede stativer og hylder af forskelligt affaldstræ og gamle ølkasser samt fyldte den lille butik op med alskens ting og sager. Tøj fik vi bl.a. fra et lager i Christianskirkens krypt, som bugnede til uddeling blandt sognets fattige. Men først da det overflødige blev bragt ned i Grønnegade og sat til salg der, blev der større interesse for det.

Byens aviser omtalte med stor interesse pastorens nyeste ide. Igennem de første år med utraditionelle gudstjenester havde de lokale aviser og især Aarhuus Stiftstidende støttet Herluf med stor forståelse for de problemer, der havde været undervejs. Nu blev der skrevet endnu mere. Det gjorde, at de første frivillige, ulønnede medarbejdere, bl.a. fra Christians Sogns menighed, hurtigt meldte sig.

Vi havde, som Herluf sagde det, ”noget helt nyt at tale med menigheden om efter gudstjenesterne”.

Danmarks første genbrugsbutik

1. april 1972 kunne Danmarks første genbrugsbutik derfor åbne som et forsøg. Det var i Grønnegade 8, 8000 Århus C. Vi havde fået alle behørig tilladelser fra relevante myndigheder i hus og havde foretaget en grundig rengøring og vinduespudsning med forfrosne fingre i den saneringsmoderne butik. Til åbningen var der i butikken indrettet et lille hyggeløse af ølkasser med en genbrugsdug over. Det var beregnet til kaffedrikning og

pauser. Men det kom aldrig i brug på åbningsdagen. Der var ganske enkelt for travlt med at betjene de utallige kunder, som allerede fra første start elskede at gøre fund og handle her.

Foråret og sommeren gik med mange spændende episoder. F.eks. var Oline på 85 år en onsdag eftermiddag parat til at slukke og lukke butikken. Det regnede en smule, klokken var 17, og der var ikke flere kunder.

”Hvor er min frakke?” udbød hun forskrækket hen over stativerne med al slags tøj og reolerne med bluser og sweaters. Hun ledte i det tætpakkede lager bag hyggehjørnet. Men frakken var og blev væk, hvor meget hun end søgte. Der havde været mange kunder i eftermiddagens løb. De frivillige hjælpere havde ikke kunnet forhindre nysgerrige i også at snuse ude på lageret, hvor frakken var blevet lagt ved eftermiddagens begyndelse. Oline opgav til sidst modløst eftersøgningen og lånte en anden passende frakke fra det righoldige lager til hjemturen.

Den følgende uge, da hun igen var på vagt onsdag eftermiddag, kom fru Frandsen ind i butikken i en nydelig frakke. ”Hov, det er min frakke, De har på!” udbød Oline og forlangte at få sin genkendte, gode cottoncoat tilbage. Men fru Frandsen svarede: ”Nej, den vil jeg ikke af med! Jeg har købt og betalt den. Og jeg har ovenikøbet fået den rensat!”. Sagen blev dog afgjort til begges tilfredshed. Fru Frandsen blev siden en skattet og trofast medarbejder i mange år fremover.

Med den store interesse, der var for den nye butik, blev der hurtigt en rimelig indtjening. Alle varer blev, efter Abbé Pierres princip, modtaget som gaver til salget, afhentet af klunserne eller afleveret af folk i åbningstiden. Der var foreløbig ingen huslejeudgifter, takket været den forstående kommune, heller ingen lønninger til medarbejdere. Alle arbejdede frivilligt uden nogen form for betaling. Selv kaffen medbragte man selv.

De fine ting som f.eks. toiletmøbler med facetslebne spejle kunne indbringe flotte priser til det gode formål. Tøj og alskens nips gik som varmt brød. Det gav overskud!

Sat på gaden, hvad nu?

I juni kom der besked fra kommunen, at vi skulle ud til 1. august. Huset skulle rives ned, så der kunne bygges et plejehjem på ”vores” grund. Nu var gode råd dyre. Vi styrtede alle rundt for at finde noget andet brugbart, som helst skulle være lige så gratis. Men det var umuligt. Hvis vi skulle fortsætte, måtte der lejes en ”rigtig” butik. Første august blev en sådan netop ledig i Gl. Munkegade 8 i nærheden af Grønnegade.

Dog måtte samarbejdet med Abbé Pierres klunsere så desværre ophøre. Klunserne ville ikke være med, hvis der fremover skulle betales husleje. Sådan var deres principper. Vi skiltes som gode venner og delte overskuddet fra det halve år samt det tiloversblevne varelager.

Så gik vi i gang med at flytte til den nye adresse. Vores børn husker det som en særpræget oplevelse. Vi trak af sted med tøjstativer fyldt med nederdele og andet spændende til åben beskuelse for mange nysgerrige blikke undervejs gennem Grønnegade og Klostergade hen til Gl. Munkegade. Børnene var tidligt blevet engageret i deres forældres mange aktiviteter og har heldigvis også siden været rigtig gode støtter på mange måder.

”Det var kedeligt at måtte afbryde vores gode samarbejde med klunserne”, fortæller Herluf i sit skrift fra 2005. ”Men det første halve år havde jo vist, det kunne lade sig gøre. Så vi flyttede med godt mod til Gl. Munkegade 8”. Dengang kostede den store butik 1500 kr. i leje om måneden. Herluf og værten, den gamle automobilforhandler Thygesen, gav håndslag hen over præsteboligens arbejdsbord. Dét var så dét.

Butikken ligger endnu på samme adresse, her næsten 50 år efter. Med tiden har vi måttet udvide til det dobbelte. Desværre er lejen også steget en del siden da.

Ny adresse - nyt navn

Nu måtte der findes et andet navn til den nylejede butik. Den gamle var bl.a. blevet kaldt ”pulterkammerbutik” i avisen. Det officielle navn var nemlig langt og besværligt: ”Abbé Pierres klunsere og Folkekirkens Nødhjælp”.

Vi spurgte, da vi var blevet godt installeret, den daværende informationschef for Folkekirkens Nødhjælp, om vi måtte kalde butikken ”Folkekirkens Nødhjælps Loppemarked”. Jørgen Henriksen, som var en fornuftig og herlig mand, svarede: ”Tja, hvorfor ikke???”. Og sidenhen er navnet blevet ændret til det mere tidssvarende: ”Folkekirkens Nødhjælps Genbrugsbutik”.

Legendariske Viggo Møllerup

I starten var det ikke voldsomt store beløb, butikken tjente. Men at man på Nødhjælps hovedkontor i København havde øje for kommende muligheder, fremgår af et brev, Herluf modtog d. 5. oktober 1972, godt en måned efter åbningen i Gl. Munkegade. Brevet er fra daværende generalsekretær Viggo Møllerup og lyder:

”Kære pastor Herluf Andersen,

Tak for den store check på ikke mindre end 16.000 kr., som vi i dag har modtaget fra Dem. Vi vedlægger en kvittering, som sikkert vil være god at have til butikkens regnskab. Samtidig beder jeg Dem modtage min og Nødhjælps styrelses hjerteligste tak for det gode initiativ, De har vist ved at påtage Dem arbejdet med at holde loppemarkedet i gang i Århus. Jeg har forstået på Jørgen Henriksen, at der er god gang i butikken, og at alle går op i sagen med liv og sjæl ... Også i egen interesse ønsker jeg Dem og Deres hjælpere al muligt held med butikken fremover. Stigende omsætning vil være til glæde for Nødhjælps arbejde og give godt mod til at fortsætte med at drive loppemarked.

Med venlige hilsener, Viggo Møllerup.”

Biafra-krisens spor

Grunden til, at det blev Folkekirkens Nødhjælp, som vi besluttede at sende butikkens overskud til, var først og fremmest netop samme generalsekretærs indsats nogle år tidligere.

I slutningen af 1960'erne var der opstået en nødsituation i Biafra syd for Sahara. Indbyggerne her ønskede selvstændighed og ville løsrive sig fra Nigeria. Men den lokale regering greb hårdt ind og forsøgte at forhindre dette gennem isolering og udsultning af den oprørske befolkning. Det så vi resultaterne af på nogle af de første Tv-transmitterede beretninger direkte fra en krigszone. Udhungrede, dødsmærkede børn tonede frem på skærmene i de danske hjem. Det var gru og rædsel midt i al vor danske hygge.

Viggo Møller fik med en enorm indsats etableret en luftbro, der fløj mad og anden nødhjælp ind til de hårdt ramte mennesker i Biafra. Det foregik under sloganet: "Fly now - pray later!" - "Flyv nu - bed senere!" Det kunne man få på T-shirts - mon de oprindeligt var designet til de modige piloter, der satte livet på spil for at bringe den nødvendige hjælp frem under yderst farlige forhold?

Hjælpen bragte Folkekirkens Nødhjælp på alles læber. Luftbroen til Biafra blev organisationens gennembrud som international hjælpeorganisation. Det kan man læse mere om i Claus Kjersgaard Nielsens artikel om dansk udviklingshjælp gennem 50 år fra 1912 på "Danmarkshistorien.dk, Aarhus Universitet".

Der var 1, der var 2, der var 3 ...

Da det var gået godt i Gl. Munkegade 8 i Århus et par år, vovede vi det næste forsøg. Det blev i Randers. Her var vi tit taget et smut op med børnene på en lørdag formiddag for at købe ind. Ved det gamle Helligåndshus var et herligt torv med fine, hjemmelavede håndarbejder, frugter, grøntsager og levende dyr, ænder, gæslinger, høns, kyllinger og kaniner, som de små var meget betagede af.

I Randers fik vi mulighed for at starte som i Århus. Med kommunens velvilje fik vi gratis husly i et centralt beliggende hus, der stod for nedrivning i nær fremtid. Vi fik de nødvendige tilladelser, gik i gang med omfattende rengøring og indretning samt med at skaffe frivillige medarbejdere.

Efter min uddannelse som sygeplejerske fik jeg mulighed for at lære en masse om PR-værdi, da jeg blev ansat som sygeplejefaglig assistent på det

daværende Tidsskrift for Sygeplejersker. Det kom os til gavn, da jeg skulle forfatte annoncer og pressemeddelelser til de lokale aviser om det nye, der var under opsejling i byen. Vi indbød til et orienterende møde, og minsandten om ikke der dukkede alle de nødvendige personer op, så en foreløbig arbejdsplan kunne udfyldes med formiddagsvagter fra kl. 10-13 og eftermiddagsvagter fra 13-17. Vi viste lysbilleder fra butikken i Århus og fortalte om ideen og konceptet. Vi fortalte også om det gode formål: at hjælpe nødstedte mennesker ude i verden gennem Folkekirkens Nødhjælp.

Butikken blev indrettet med god hjælp bl.a. fra byens katolske kirke, hvis pastor Kertz var god til at slå søm i reoler og sætte stativer solidt fast langs væggene. Vi fyldte bilen med tøj fra lageret i Århus, hvor der nu var rigeligt til begge butikker, holdt et par instruktionsmøder mere og fik lavet endelige medarbejderlister. Vi fik også valgt kontaktperson og regnskabsfører, nemlig fru og hr. Borup, som holdt ud mange år fremover. Så kunne vi starte efter megen god presseomtale samt stor bevågenhed fra byens borgere, som hurtigt blev givtige leverandører og gode kunder.

Signe i Aalborg

Vores gode veninde Signe fra tiden med gudstjenestefornyelser, havefester og ungdomsklub for konfirmanderne var flyttet til Aalborg. Der fik hun ikke fred for den aktive pastor i Århus. Hun måtte da kunne opspore en velegnet butik i denne by, ikke? Og dét gjorde hun, endda på den fromme adresse "Korsgade". Hun fik skaffet lokale til det første medarbejdermøde på den katolske kirkes skole, og butikken blev indrettet med al mulig god hjælp, også af pastor Kertz, som efter Randers netop var flyttet til Aalborg. Ham arbejdede vi efterhånden så godt sammen med, at Herluf en dag i al venskabelighed sagde: "Hvor er det synd for jer katolske præster, at I ikke må gifte jer!" Hvortil pastor Kertz med et glimt i øjet og et smil til mig svarede: "Det er da mere synd for jer, at I godt må!" Han og jeg fortsatte dog også fremover vores gode venskab, og Signe var selvfølgelig butikkens dygtige kontaktperson de næste mange år.

At det gik så godt i Randers og Aalborg inspirerede til at udvide yderligere. Butik nr. 4 blev startet på Frederiksberg i København, hvor Herluf vidste, at Schüleins boghandel for enden af Gl. Kongevej stod tom. Den kunne blive en flot beliggende genbrugsbutik. Det blev den i samarbejde med Diakonis-

sestiftelsen, som ligger lige bagved, og som ejede bygningen. Både de pensionerede diakonisser og forstander Torkelund var straks med på ideen, og både succes og handel blev stor.

At skaffe medarbejdere intet problem

Det var i 1975, samme år som butik nr. 2 i Århus åbnede i Sct. Paulsgade over for kirken af samme navn og med flere af de sortklædte nonner fra det nærliggende katolske hospital, Sct. Josef på Tietgens plads, som medarbejdere. Kirkens Korshær havde tidligt fulgt eksemplet i Munkegade med "Rodekassen" på Frederiks Alle. Men bortset derfra havde vi endnu ingen konkurrenter. Det var derfor nemt at finde dejlige, arbejdslystne, kvikke og dygtige medarbejdere nok til at udføre det daglige arbejde efter grundig instruktion. Opstod der problemer, kunne medarbejderne i de fleste tilfælde selv ordne dem lokalt. Ellers ringede kontaktpersonen og fik gode råd eller praktisk hjælp, alt efter behov. Der fandtes dengang stadig "hjemmegående husmødre", som havde tid til overs og lyst til at engagere sig i andet end den hjemlige husførelse. Det var før lokalcentrenes mange tilbud om fritidsbeskæftigelse som knipling, dans, sprog, gymnastik m.m. Så der var tilstrækkeligt med interesserede, man kunne bygge en butik op sammen med, fordi der endnu ikke var nævneværdig konkurrence om den frivillige hjælp. (En smule måske, da Søster Grethe, pensioneret forstanderinde fra Amtssygehuset, senere gik over til "Rodekassen". Det var vi da kede af ...)

Flere butikker undervejs

I begyndelsen var det spændende, om pastorens ugentlige fridag fra det øvrige præstearbejde, mandag, ville være brugbar til at holde møde med genbrugsmedarbejderne i de forskellige butikker. Det skulle vise sig at gå glimrende. For om formiddagen kl. 10 eller om eftermiddagen kl. 14 på mandage skete der meget lidt ellers rundt omkring.

Vi havde også tid til på vej til og fra medarbejdermøder at kigge ind i en del byer undervejs. Her blev ledige butikker nøje vurderet, Ville der her være basis for endnu en genbrugsbutik?

Før et nyt lejemål måske skulle indledes, måtte især beliggenheden vurderes. Var der gående trafik forbi? Eller kun kørende? Var der parkeringsmulighed uden for butikken eller i nærheden? Ellers ville det være umuligt. Hvilke nabobutikker var der? Helst skulle der være en dagligvarebutik eller to i nærheden, måske et supermarked, for madindkøb ville i hvert fald bringe kunder forbi i dagens løb. Huslejen måtte undersøges og sammenlignes med de omkringliggende butikkers samt i forhold til, hvor central beliggenheden var. Og hvilke muligheder for at bygge inventar langs vægge, på gulv og i vinduer var der?

Efter hjemkomsten kontaktede Herluf den relevante butiksejer eller ejendomsmægler, så kontrakt og nærmere betingelser evt. kunne aftales.

4. BUTIKSINDRETNINGER

Udvidelser mod nord og syd

Det resulterede lidt efter lidt i leje og oprettelse af butikker i Hobro, Skørping, Løgstør og siden nord for Limfjorden, i Brønderslev, hvor Aase Pedersen og hendes mand Valdemar en dag henvendte sig for at få hjælp til at starte en lokal genbrugsbutik, som de gerne ville kalde "Fo-Nø". De var de første til at sætte en container til donerede varer op bag butikken, så uvedkommende ikke kunne rode i poser og sække, som i nattens løb var blevet afleveret ved butiksdøren ud mod gaden.

Siden kom der flere nødhjælpsbutikker i det nordjyske til, også i Vodskov, Hjørring, Løkken og Sæby.

Syd for Århus lykkedes det også: I 1976 i Horsens, hvor den første kontaktdame, Helle Hammerich fra sin lejlighed lige over for butikken i Smedegade havde et godt overblik over slagets videre gang. Opstod der uenigheder i flokken, blev de alle inviteret til kaffe hos Helle, som oven i købet et år arrangerede fastelavnsmiddag for medarbejderne med pligt til udklædning i tøj fra butikken - og med præmie til den bedst udklædte. En medarbejder, der var klædt ud som gravid med stor mave, fødte et velskabt dukkebarn under hovedretten og løb med præmien. En anden medarbejder, der optrådte som sørøver med "træben" og klap for øjet, måtte udholde medpassagerernes undrende blikke på busturen hjem, fordi hun ikke kunne få den sorte klap fjernet.

Til indretningen af den lille butik på Langelinie i Vejle havde byens ligkistesnedker venligt doneret en stor bunke restbrædder til brug for reoler langs væggene. Da de stod færdige, var de på grund af træets specielle vinkler blevet noget skæve og så lidt håbløse ud trods den gode vilje. Men til det næste møde var tøjet fra Århus pakket ud og lagt sirligt på hylderne, som ingen siden har undret sig over. Det er de udstillede varer, der i det store og hele har kundernes interesse, ikke inventarets alder eller udseende efter min mening.

Indretning i fællesskab

Når en butik var lejet, var det første programpunkt indretning af lokalerne. Herluf studerede efter hjemkomsten sine primitive skitser med alle mål på, regnede længder og højder ud, bestilte spånplader i passende størrelser samt indkøbte søm, skruer, rundstokke og andet nødvendigt. Udgifterne til indretningen og bagefter til butikkens drift skulle holdes så lavt som muligt. Det var kodeordet og har for de frivillige været det lige siden, for at overskuddet til nødhjælpsarbejdet kunne blive størst muligt. Til det første medarbejdermøde blev alle de fremmødte inviteret til at se det kommende butikslokale samt til at komme næste gang medbringende en hammer. På møde nr. to kunne de, der var modige nok til at ville fortsætte, så gå i gang med at slå søm i de medbragte plader, som efterhånden blev til rektangulære kasser. Et sted udbrød en nydelig dame med velpassede negle: ”Nej, jeg vil ikke holde pladerne, lad mig få lov til at slå søm i, det må jeg aldrig derhjemme!” De samlede kasser kunne så stables op langs væggene og blev banket solidt sammen med nødvendige afstivere for begge ender, for lidt efter lidt at blive til praktiske og brugbare reoler.

Ingen blev åbenbart skræmt væk af, at hvert medarbejdermøde blev indledt med en salme. Vi medbragte selv kopier af morgensalmer, hvis mødet f.eks. skulle holdes i et beboerhus, et fagforeningslokale, eller i et bibliotek uden salme- eller sangbøger. Dengang var der ikke alle vegne gæstfrie sognegårde med det nødvendige udstyr. Også nogle af de nye salmer fra Christianskirkens forsøgsgudstjenster blev hurtigt lært og sunget med stor glæde.

Gennemtænkte planer

En nat vågnede jeg ved, at Herluf pludselig satte sig op og ud i mørket glad udbrød: ”Nu ved jeg hvordan!” Han havde som altid spekuleret over, hvordan udgifterne kunne holdes nede. Løsningen var ganske enkelt at udnytte mellemrummet mellem to kasser, så der også her blev plads til et par æblekasser med sorteret tøj i. Genialt tænkt og udført de næste mange gange. ”Jeg skal forklare det i morgen, og så kan du tegne det!” meddelte han og sov derefter tilfreds videre.

Rundstokkene skulle have en diameter, så de passede til bøjlehoveder, og tværstativer med forud saveede huller til rundstokkene blev sat op til støtte på tværs. Stængerne blev anbragt i forskellige højder, alt efter om der skulle hænge skjorter, bluser, nederdele, kjoler eller frakker derpå. En sektion var forbeholdt lange kjoler, en anden lange natkjoler osv. Og hvor kan herretøjet bedst hænges? I Strib lærte vi af provsten, som gav en hånd med, at ”hæfte” to rundstokke sammen til én lang: slå et søm i enden af den ene, nap sømhovedet af med en skarp knibtang og bank den anden rundstok ind i det nu hovedløse søm. Elementært, hvis bare man får det vist - og har kræfter til det!

I en anden butiks opstart blev en for hurtig finger ramt alt for hårdt. Heldigvis overlevede venskabet mellem de to implicerede ... (Et relevant spørgsmål blev stillet en dag i kampens hede: ”Hvad siger en præstekone, som slår sig over fingrene?”)

I det hele taget viste det sig, at det intense samarbejde om at skabe et godt butiksinventar førte mange gode og varige venskaber med sig. Et sted fik den lokale sognepræst sig dog noget af en overraskelse, da han ved kaffen spurgte, om alle de ivrige hjælpere var taget med fra Århus til den jyske vestkyst? Svaret lød: ”Nej, det er dine egne sognebørn. De er mægtig gode til at slå søm i!”

Genbrug af genbrugstøj og god sortering

I Munkegade voksede lageret af godt tøj lidt efter lidt. Der kom til stadighed rigtig meget brugbart ind til det gode formål. Vores rummelige Volvo 210 stationcar blev fyldt med en nøje gennemtænkt portion til at starte de nye butikker med. Når de først var kommet i gang, blev de hurtigt selvfor-synende. I nødstilfælde kunne flere varer rekvireres fra Århus til at med-bringe til det næste møde.

Undervisning i rigtig sortering af det indkomne var et vigtigt punkt under opstarten af en butik. En medbragt sæk med sorteringseksempler var vældig instruktiv og medførte mangt et ”Åh” eller ”Ak” og livlige diskussioner. Man måtte lære at se hvert stykke tøj nøje efter for at afsløre pletter, huller, skrøbelighed, defekte lynlåse osv. Et par tilsyneladende nydelige herrebuk-

ser kunne vise sig at være godt slidte, hullede cyklebukser, hvis man så dem efter mellem benene. Omhyggeligt sammenlagt undertøj kunne ved nøjere eftersyn afsløre skrækkelige ting. Så man måtte få lært ikke at tro blindt på et pænt ydre.

Det var også vigtigt ikke at lade sin egen smag bestemme, hvad der kunne bruges eller skulle kasseres. Nogle mennesker elsker jo sort tøj, mens andre mere er til det kulørte og storblomstrede. God kvalitet er vigtigst, men at et par slidte cowboybukser med huller på fremtrædende steder ikke skulle kasseres, men tværtimod kunne sælges til en flot pris, forstod jeg først rigtigt, da mit barnebarn forsvarede sine elskede, lasede cowboybukser og forarget udbrød: ”Mormor, de er købt i New York, og du kan ikke tænke dig, hvad de kostede!!!”

70’er tøj og det, der ligner

En overgang var underkjoler med og uden blonder højeste mode blandt de unge. Også tøj fra tidligere årtier kan stadig vise sig at være en sand guldgrube. For har moderne tøj mon så fine kniplinger ved håndled og halsudskæring samt sløjfer og blonder, eller fås plisserede nederdele med Audrey Hepburn-vidde, som de oprindelige? Næppe! Så når der indkaldes til 60’er, 70’er, eller 80’er fest med udklædning, tyer mange til en genbrugsbutik, der måske har noget, der er ægte - eller det, der ligner. Det er altid festligt, når en flok glade unge mennesker invaderer butikken, endevender den og får eksperthjælp fra de ældre medarbejdere, der nøje husker, hvordan man dengang gik klædt.

(Hvad er det forresten at ”være ældre” mon? Et barn i familien sagde engang, da vi var omkring de 45 år: ”Far og mor, hvordan var det, dengang I levede?”)

Det mest mærkelige

Folk havde fået øjnene op for den gode ide med genbrug, så der kom mere og mere ind at sælge til det gode formål. Poser og sække med alt muligt - og sommetider umuligt - blev afleveret i butikkerne. Efterhånden var det ikke længere nødvendigt at køre ud til leverandørerne for at hente. De fleste

fik efterhånden bil, så det var kun sjældent, at vi selv måtte af sted til en adresse i byen. Var det hjemme i Christians Sogn, udviklede en afhentning sig som regel til et hyggeligt husbesøg. Heldigvis dukkede mange fine ting op fra posernes dyb under sorteringen på lageret. Men også mærkelige ting, som dengang en af de sorte, tunge poser gav en usædvanlig lyd fra sig, mens den blev båret ned ad trappen fra anden sal et sted i byen. ”Tik - tik - tik -” sagde det, og det var netop på den tid, hvor tidsindstillede bomber spredte forståelig frygt. Så det var lidt foruroligende at have en sæk, som udsendte den lyd, i favnen. Vel ankommet med varerne til lageret måtte tingen hurtigt undersøges nærmere. Den lignede ikke noget kendt, men tikkede lystigt videre. Først da den var blevet vendt og drejet grundigt og endte med bunden opad, afslørede dens funktion: Det var en slipseautomat, beregnet til at sidde på bagvæggen i et skab. På små stålbøjler kunne slipsene anbringes. Trykkede man på en knap, flyttede bøjlerne med slips sig - tik - tik - tik - fra venstre mod højre og tilbage igen. Den ultimative gave til den mand, som har alt i forvejen ...

Godt med specialister

I tidens løb er der dukket mange fine, gamle håndarbejder op under sorteringen på lageret. Desværre er det dog sådan, at hvor smukt broderet med hede-bosyning en dug end er: hvis den er fuld af pletter og krøllet, vil den ikke kunne indbringe meget de fleste steder. Men i Hammelbutikken har kontaktdamen gennem mange år, Lene Klem, med sin håndarbejdsuddannelse haft et særligt blik for at gøre den slags duge flot i stand. Hun har taget utallige vanskelige pletter af smukke duge, og hun har vasket, stivet, strøget og også repareret mange ting fra de århusianske butikker. Til Hammel-forretningens fødselsdag først i marts måned blev hele herligheden udstillet på det fornemste, sammen med specielle gamle ting og sager, som i årets løb er blevet gemt til denne begivenhed. Lokale samlere stod i kø udenfor før åbningstid, og frugten af den omhyggelige ”restaurering” har hvert år tydeligt kunnet ses på regnskabet.

I Gråsten er man specialister i brugte frimærker, som sorteret i små prismærkede poser yder et flot bidrag til butikkens overskud. De blev ganske vist desværre ikke kongelige leverandører, selv om det smukke slot ligger lige ved siden af den første butik ...

På mange andre måder har medarbejderne rundt om i landet gjort et imponerende ekstra arbejde for at øge overskuddet med stor opfindsomhed. Nogle steder er der endda ligefrem tale om ”genbrugshåndarbejder”, hvor en eller flere af de frivillige skaber ny mode af gamle klæder. Som i Skørping, hvor en farveprægtig nederdel var blevet syet af gamle slips. Eller slidte tweedfrakker kunne i Løgstør genopstå som lækre skuldertasker, fikst pyntet op med en fin, hæklet mellemlægsserviet syet på forsiden. Der har været mange muligheder for øgede indtægter i årenes løb på grund af medarbejdernes store og spændende kreativitet.

”Bed og arbejd ...”

Det var altid uvist, når en butik var blevet lejet, om den frivillige hjælp nu også ville dukke op. Første møde blev omhyggeligt offentliggjort via pressemeddelelser sendt til de lokale blade i god tid, samt ved opslag i de kommende butiksvinduer, på biblioteket, i sognegården. Møderne kunne også holdes i et venligt privat hjem som i Sæby med fineste kongeligt porcelæn på et overdådigt kaffebord. Et sted var alle de fremmødte, mørkt klædte damer, iført hat, hvilket måske virkede lidt skræmmende, når man som jeg selv befandt sig bedst i afghanerpels og farverigt tøj. I Esbjerg havde vi god kontakt til Sømandshjemmet og missionæren der. Han kendte mange gode enker, som gerne ville give en hånd med i den nye butik. At alle var velkomne, var åbenbart ikke i første omgang blevet helt indlysende. For vi blev til første møde af en af deltagerne forsigtigt spurgt:

”Er der kun brug for sømandsenker?”

Da vi kom til det første møde i Brande, så det ikke for godt ud: der var kun dukket to damer op, og dét var jo alt for lidt. Måske fordi vi tidligere havde haft en kort kontakt til Baptistkirkens menighed og derfor havde lånt mødelokalet hos dem? Men da meningen med arbejdet var blevet forklaret, og billeder fra de andre butikker var blevet vist, var optimismen til at føle på. Den ene fremmødte dame ville gå hjem og bede for dette nye arbejde. Den anden ville gå hjem og finde nogle flere frivillige i omgangskredsen. Miraklet skete, som så mange andre steder: lidt efter lidt samlede der sig en kreds om ideen, fra både den ene og den anden menighed, som med ildhu og stor glæde kastede sig ud i indretning, rengøring, tøjindsamling osv, så der stod en fuldt bemanded og funktionsdygtig butik klar på forbavsende kort

tid efter det første besøg i byen. Og det kan vel ikke undre, at salmen ved åbningen af butikken var: ”Den signede dag med fryd vi ser ...”

”Leder” eller ”kontaktperson?”

Et vigtigt punkt at have talt om inden butiksåbning var selvfølgelig samarbejdet medarbejderne imellem, opsyn med det daglige regnskab, fordeling af ansvar for rengøring og orden, foruden vinduespyntning, brugen af opslagstavlen - og hvem kunne påtage sig at stille det overordnede regnskab op? Kontaktpersonjobbet faldt nærmest af sig selv på plads efter det første arbejde med at indrette butikken, hvor der var gode muligheder for at lære hinanden mere at kende. Rækken af prægtige og dygtige kontaktpersoner gennem årene har været lang og imponerende. Kun ganske få gange har der været problemer. Især i de tilfælde, hvor en kommende kontaktperson i forvejen har ønsket sig jobbet og foreslået sig selv.

Det endte dog sjældent så galt som der, hvor den arbejdsivrige hurtigt alene påtog sig så mange af de forskellige opgaver, at hun en dag bukkede under for stress og kort meddelte: ”Nu holder jeg op, så butikken må lukke!”. Dét skete dog ikke. Hun stoppede efter stor tak for den enormt flotte indsats. Bagefter blev der fundet en anden dygtig afløser, og arbejdet fortsatte med en demokratisk arbejdsfordeling i de følgende mange år.

I det hele taget har den demokratiske tilgang til indsatsen været meget vigtig. Fælles beslutninger er blevet taget på møder, indkaldt mindst 14 dage forinden og med tilmelding, så det har været muligt at ”hanke op i” ikke-noterede, for der kunne jo være tale om en forglemmelse. Arbejdsgangen i dagligdagen, butikkens indretning og meget andet er blevet drøftet. Har uenighederne været uoverkommeligt store, har man foretaget en afstemning, der i særligt følsomme spørgsmål en sjælden gang kunne være skriftlig og dermed hemmelig. Flertallets afgørelse efter optælling måtte efterleves, hvis man ville fortsætte som medarbejder. Kun få, om overhovedet nogen, er holdt op af den grund.

Vigtigt har det også været med dygtige regnskabsførere. Der skal holdes nøje styr på indtægter og udgifter. Medarbejderne har krav på at se og god-

kende et revideret årsregnskab, som også skal sendes til hovedkontoret, der nok er lige så spændt på det endelige resultat som alle vi frivillige.

Men hvad med Sjælland?

Sjølunds fagre sletter ligger som bekendt et stykke vej fra Jylland. Så til en begyndelse blev det kun til få nye butikker dér. Det syntes Folkekirkens Nødhjælps flittige generalsekretær, Jens Jørgen Thomsen, der burde gøres noget ved. Han foreslog derfor, at Herluf skulle søge orlov fra Christianskirken for at starte butikker til fordel for Folkekirkens Nødhjælp i det sjællandske. I første omgang vakte det ikke den store begejstring, hverken hos pastoren, menighedsråd eller provsti. Men Thomsen var ikke sådan at stoppe. Det endte med tre måneders orlov, som gav 10 nye butikker, især på Sjælland. Det var før mobiltelefonernes tidsalder. Herluf måtte bruge forhåndenværende telefonboks eller overnatningsstedets telefon, når han ville ringe hjem. Den kærlige, ægteskabelige samtale kom en dag til at lyde sådan til en start: "Hvor jeg savner telefonen!" (fra den sjællandske omkringfarende) og: "Jeg savner bilen!" (fra den hjemmeblevne med fire mindre børn ...) - men det var dog til at overleve!

En stædig pioner i Thy

I de første år blev der kun startet genbrugsbutik i byer af en vis størrelse. Det var først, da lægefruen i den lille by Snedsted syd for Thisted i Thy en dag ringede, at der blev taget hul på oprettelse så små steder også. Trods Herlufs manglende optimisme holdt Else Hansen fast. Hun havde ovenikøbet en lille forretning på hånden, til kun 500 kr. om måneden, så det var vel et forsøg værd? Det var godt set af hende, som de første mange år var den dygtige kontaktperson derude mod vest. Da den venlige ældre ejer en dag døde, og huset blev sat til salg, blev det købt af medarbejderne i fællesskab, med god hjælp fra en velstående borger i byen - måske fordi han var blevet så godt behandlet i Thyboden, som butikken hed?

I Kolding kom butikken forresten til at hedde "Klosterboden", fordi den lå i Klostergade. Men i den daværende butik i Ølgod ville man forståeligt nok ikke efterligne det med "..boden".

En del butikker ligger stadig det sted, hvor de startede. Men efterhånden er der også sket adskillige flytninger, i de senere år med god hjælp fra Nødhjælpens ansatte genbrugskonsulenter. Der er kommet nye skilte i sort til forskel fra de oprindelige optimistiske i rødt og hvidt, med andre stativer, reoler og vitriner til de mere værdifulde varer, smukt arrangeret - og de fleste steder nu med faste priser på alle varer.

De vanskelige priser

Prisdiskussioner har været tilbagevendende på mange medarbejdermøder, for hvordan skal man sætte den rigtige pris på brugte ting og sager? Det har altid været lidt af et spil: synes kunden, prisen er for høj, forlader han straks butikken. Sjældne gange oplever man dog det modsatte: at kunden siger, at han gerne vil betale mere, ”- for det går jo til et godt formål!” Engang ville et ægtepar bestemt ikke betale den forlangte pris. De fik i stedet et eksemplar af bladet ”NØD” med sig, da de gik. Lidt efter kom de tilbage og lagde 50 kr. på disken. Ved at læse i bladet, havde de nu forstået, at pengene ville gå til noget godt.

Prismærkningen ser i øvrigt ud til at følge geografiske linjer: på Sjælland, Fyn og øerne vil man have priser på alt. Jyderne hælder mest til det gamle pranger-instinkt, som dog kan være noget usikkert og lidt af en udfordring.

Plakat om indsamling af tøj m.m. med tegning af Bellis Arnel, givet os til frit brug uden nogen form for vederlag.

For at spare mest muligt på udgifter til indretning udtænkte Herluf stativer af rundstokke og brædder, som nemt kunne samles til velfungerende stativer, nøje udregnet efter butikkens mål.

Hvert år til jul sendte Aase os et smukt hjerte i rødt og guld med navn og årstal på de butikker, vi havde startet i årets løb. De blev efterhånden til vores kartotek på væggen i kontoret.

Utallige dygtige og festlige kontaktpersoner har i årenes løb sørget for et godt samarbejdsklima blandt de frivillig i hver butik. Her har Helle Hammerick i Horsens inviteret medarbejderne til fastelavnsmiddag. Man skulle være udklædt i tøj fra butikkens udvalg, og både en "meget gravid kone" og en sørøver med klap for øjet deltog.

Man bliver nære venner, når man sammen har sorteret store bunker af indkommet tøj og fået modsat årstidstøj arkiveret i passende kasser på lageret.

BEOLSYSTEM TIL FOLKEKIRKENS NØDHJÆLP OG GENBRUGSBUTIKKEN: Der kan bruges spånplader, 16 mm tykke, diskåret i stykker på 70 x 33 cm til bund og låg, og 33 x 33 cm, der bruges til midestykker. De sættes sammen med de mindste plader inden i de større. Det er at tilføje eller fjerne skuffer, der kan holdes lukkede.

Også ud af prisbillige spånplader udtænkte Herluf et pladsbevarende system både til butik og lager.

Den rummelige Volvo 210 stationscar kunne rumme mange sække med donerede varer til salg i butikken.

*Man må oplæres i ikke at lade sin egen smag bestemme sorteringen af indkomne varer.
Her præsenterer nogle frivillige et udvalg af skønne muligheder i anledning af butikkens
fødselsdag, et år sammenfaldende med Aarhus Festuge.*

Flere butikker har i årenes løb udviklet ekspertise inden for hver deres felt. Lene i Hammel har været specialist i at gøre gamle, fine håndbroderede ting smukt i stand ved at fjerne pletter, vaske, stive og stryge, så de er blevet trækplastre på butikkens fødselsdag i begyndelsen af marts.

På et tidspunkt blev i Aarhus det oprindelige skilt skiftet ud med nyt navn: Ikke mere loppemarked, men "Genbrugsbutik". Stadig dog med rød skrift på hvid baggrund som de fleste steder med undtagelse af et grønt skilt på Fyn, og med "krøllede bogstaver" i Viborg p.g.a. et kommunalt krav her.

Medarbejder håndbog for

Folkekirkens Nødhjælps

genbrugsbutikker

**Århus
1987**

Jo flere butikker, der kom til, jo mere nødvendigt blev det med fælles retningslinjer. Fra Oxfam fik vi lov at låne og kopiere fra deres medarbejderhåndbog med fine tegninger af informationschefen Leslie Durham.

5. ENGELSK INSPIRATION

Takket være Leslie Durham

Vi har meget at være nødhjælpsorganisationen Oxfam i England taknemlige for, og især deres informationschef i 1970'erne: Leslie Durham. Han var fra starten med på at "oplære" os og så straks mulighederne for en kæde af genbrugsbutikker Danmark.

Fra begyndelsen slog vi dog fast, at overskuddet i Danmark skulle gå til Folkekirkens Nødhjælp, selv om Oxfams indsats ude i verden havde påkaldt sig vores udelte beundring. Vi fik, da der var oprettet en del butikker, og behovet for nedskrevne regler for arbejdet blev nødvendige, endda lov at bruge Leslie Durhams Medarbejderhåndbog i oversat og tillempet udgave, med hans humoristiske, fine tegninger, uden vederlag af nogen slags. Oxfams plakater var også inspirerende for os, konkrete og hårdtslående som de var. Ingen kunne undgå deres klare budskaber.

Oxfam-butikkernes vinduer var tillige en sand instruktion i at udnytte enhver plads til at få fremført de vigtige beskeder. Som dengang vi til de danske butikker "oversatte" Oxfams landsomfattende kampagne mod sult i verden: I et butiksvindue udstilledes den smule mad, en familie på fire i Bangladesh havde til livets ophold i en uge. I den anden side af vinduet viste man den overdådighed, en dansk familie på fire har til rådighed i den tilsvarende uge. Hver butik kunne bruge fantasien bedst muligt over de opgivne mængder af mad. Det blev udført på vidt forskellige måder, som satte mange provokerende tanker og diskussioner i gang.

En af de bedste ideer til plakater, vi fik derovre fra, og som vi med Nødhjælpens hovedkontors hjælp fik efterlignet, var smalle plakater, der kunne hænges op over stativer og reoler og så højt oppe i vinduerne, at de udstillede varer ikke blev dækkede. Men også en serie plakater tegnet af den århusianske kunstner Anne Mette Lehrskov Schmidt har der været stor afsætning på, festlige og farverige, som de er. Anne Mette afstod fra honorar, ligesom hun malede det store skilt over butikken i Gl. Munkegade gratis som sit bidrag til Folkekirkens Nødhjælps arbejde. Inspireret af de engelske

butikker blev skiltene over de danske butikker også i første omgang lavet så ens som muligt på hvid baggrund med røde bogstaver i samme farve som Folkekirkens fisk i den runde cirkel. Til undrende spørgsmål om, hvad fisken havde at bestille der, måtte der ofte en grundigere forklaring til: Fisken stammer fra de første kristne menigheder. Dengang blev de kristne forfulgt af statsmagten, og det kunne være livsfarligt at blive kendt som medlem af flokken, der troede på Jesus. De havde derfor brug for et symbol, der kunne vise deres tro uden at afsløre dem for uvedkommende. Man valgte fisken, fordi forbogstaverne i de græske ord for "Jesus Kristus, Guds Søn, Frelser" på græsk danner ordet "Ichtyos", som netop betyder fisk.

I Folkekirkens Nødhjælps symbol er fisken omgivet af en ring, der kan udlægges forskelligt. Den kan være den verden, Kristus kommer til for at bringe den sin frelse. Eller den kan være brødet, som Jesus bespiste de fem tusinde i ørkenen med sammen med to fisk. "Eller", sagde Herluf, "det kan symbolisere nadverbrødet, hvori vi møder Kristus ved alterbordet." En kreativ frivillig foreslog en dag at anbringe en genbrugsring uden om fisken. Det blev omsat til et navneskilt, som medarbejderne kunne bære under deres vagt i butikkerne, så de kunne skille sig ud fra kunderne.

Siden blev skiltene uden for butikkerne lidt efter lidt udskiftet med hvidt og rødt på sort baggrund, hvilket bevirkede visse diskussioner, ligesom Nødhjælpens nye udsagn: "Vi tror på et liv før døden" havde brug for en nærmere forklaring. Den blev givet glimrende af tidligere generalsekretær Peter Lodberg i en udgave af Medarbejderhåndbogen: "Som kristen organisation tror Folkekirkens Nødhjælp på et liv efter døden - men så sandelig også på et liv før døden i værdighed og respekt for det enkelte menneske."

Fattig kontra rig

En speciel oplevelse på en ferietur til England fik vi desværre aldrig genbrugt: "Den riges og den fattiges middag". Men den gjorde så stort et indtryk, at den må have en omtale med her. Vi havde selvfølgelig undervejs på vores ferie besøgt en lokal Oxfam-forretning. Her så vi en reklame for begivenheden og skyndte os at reservere billetter. Da vi om aftenen ankom til menighedslokalet ved kirken, så vi to borde stå parat: et opdækket bord med fin dug, tallerkener, glas, bestik, servietter, blomster og drikkevarer

- og et andet meget bart uden dug og med simple plastikkrus samt nogle grønne blade som tallerkener.

Der blev retfærdigt trukket lod om placeringen, og Herluf var heldig. Han fik en seddel om, at han kunne sætte sig ved de riges bord, mens der på den seddel, jeg havde trukket, stod: "Uheldig! Du får den fattiges lod."

Så til duften af lækker mad og synet af fin servering for "de rige" måtte "vi fattige" selv hente vores krus vand i et fælles kar ved døren og nøjes med et par skiver tørt brød uden ret meget smør eller pålæg. Det blev en lektion i uretfærdig behandling, sult, overflod, vrede, forurettelse og en oplevelse af ret revolutionære og negative følelser. Men det blev også en lektion i, hvordan man kan dele på tværs af sociale skel. For enkelte af de rige fik så dårlig samvittighed, at de delte deres lækre mad med os andre. De fleste af "de rige" nød derimod deres held og spiste og drak kun for sig selv. Mine negative følelser forduftede først helt på et lokalt cafeteria, hvor jeg trods min "fattigdom" fik stillet min sult senere.

26 år med "Genbrugsnyt"

Efter udgivelsen af Medarbejderhåndbogen med Leslie Durhams instruktive tegninger og de mange gode anvisninger på god butiksdrift, udvidede vi informationsmaterialet til de efterhånden mange butikker ved med hjælp fra hovedkontoret at sende en årlig julehilsen til hver eneste medarbejder: "Genbrugsnyt". Også dét var inspireret fra England, dog ikke fra Oxfam. På et af sine første studiebesøg derovre havde Herluf bl.a. besøgt en præst i Londons Notting Hill, som havde startet et overnatnings-center i en nedlagt kirke for at hjælpe hjemløse. Mrs. Peaks, præstens kone, var forfatter til et lille, venligt blad til brugerne: "Golborne Gossip" = "Småsnak om Golborne Center", som stedet hed. Det var den oprindelige inspiration til de følgende 26 års juleudgave af danske "Genbrugsnyt" med oplysninger om nødhjælpens nyeste tiltag samt om de forskellige butikkers dagligdag, gode ideer og festligheder. Det blev siden overtaget af "Guldfisken", hvis indhold stadig er med til at holde kontakt butikkerne imellem.

Hvad kom der så ud af det hele?

Jo flere butikker, der efterhånden blev åbnet, jo større blev det overskud, som kunne sendes til Folkekirkens Nødhjælp. Vi havde hidtil følt os udmærket orienteret om, hvad pengene blev brugt til, både via pressen og gennem NØD, det månedlige blad, som butikkerne modtog fra København til medarbejderne og til uddeling blandt leverandører og kunder.

Det blev dog mere og mere nødvendigt at kunne fortælle de frivillige, præcis hvordan de indtjente penge blev brugt ude i verden. Der skal en del motivation til at arbejde uden løn, uden betalt kaffe og frokost, selvom informationschefen Jørgen Henriksen under et besøg i Munkegadebutikken generøst slog ud med armen og mente, at medarbejderne da måtte have deres kaffe på vagten betalt! Han blev straks konfronteret med, hvor stor udgiften i så fald ville blive: to kopper kaffe til hver på formiddagsholdet, to til de travle eftermiddagsmennesker, ganget med fem-seks dage ugentlig, og så på landsplan? (Men en meget sparsommelig vestjysk regnskabsførers forslag om, at man selv skulle medbringe toiletpapir, blev hurtigt afvist - selv af Herluf ...)

6. DEN STORE VERDEN ...

Et godt tilbud

Ønsket om at følge butikkens overskud ud i verden voksede. En dag ringede generalsekretær Jens Jørgen Thomsen fra hovedkontoret i København. Efter hans mening var det også på tide for os selv at komme ud at se, hvad der helt konkret kom ud af butikkernes arbejde. Det havde vi jo slet ikke tid til, men Thomsen holdt fast. Vi burde foretage en mindre studierejse - og han ville i første omgang foreslå en tur til Israel for at se på Folkekirkens Nødhjælps indsats der.

Herluf fik ved Thomsens ihærdighed bevilliget en kort orlov fra Christianskirken og tog i første omgang af sted uden mig, for med ansvar for mindre børn ville vi bestemt ikke tage af sted sammen i de urolige tider, det også dengang var. På denne rejses første uge kom Herluf således alene til det ikke særligt hellige land med alle dets uhellige problemer. Han så bl.a. en effektiv håndværkerskole i Jeriko for unge palæstinensere, samt besøgte det store Augusta Victoria Hospital i Jerusalem og fik i det hele taget stor indsigt i baggrunden for de mange voldsomme uroligheder i hele området.

Toppolitiker som medpassager

Da jeg ugen efter selv kunne tage af sted, takket være gode bedsteforældres børnepasning, var jeg forinden opfyldt af mange negative tanker. For det første havde jeg aldrig tidligere været oppe at flyve og havde kun sørgelige erfaringer om at bevæge sig på dén måde: En kær morbror havde været flyveleder i Kastrup Lufthavn og var engang i min barndom kommet ud for et så alvorligt uheld under en flyvning, at et langt sygeleje og slemt handicap var følgen for ham. Den anden baggrund for min flyskræk var situationen i verden netop på tidspunktet for afrejsen. I Paris havde der lige været trusler og bombeterror mod fly fra det israelske selskab "El Al", som den israelske minister, Moshe Dayan, skulle have rejst hjem med. Det var netop sådan et fly, der skulle fragte mig til Israel, hvor der også var uro og ballade af enhver art. Det satte så stor en skræk i livet på mig, at Herluf og jeg på

de første rejser stræbte efter at flyve med hver sit fly, så i det mindste den ene af os ville komme hjem til børnene.

Heldigvis skulle et fjernere familiemedlem, rejsevante Magnus Lorange, af sted samtidig. Han havde gode forbindelser til et børnehospital i Jerusalem, som han havde besøgt adskillige gange før, så jeg ville være i gode hænder hos ham. Men da jeg i lufthavnen i Tirstrup, i vores lille, fredelige afgangshal, barsk blev konfronteret af to israelske sikkerhedsfolk og beordret til at åbne kuffert og tasker og svare på spørgsmål som: "Har De selv pakket indholdet på denne måde?" og "Hvad indeholder dén aflange pakke?", havde jeg kun endnu mere lyst til at aflyse det hele.

Men Herluf ventede mig jo i Jerusalem ...

I Kastrup mødtes jeg så med Magnus Lorange. Efter endnu flere urovækkende og lige så grundige undersøgelser af os selv og bagagen, sad vi omsider i kabinen på vores pladser. Der var mærkeligt få passagerer med, men dét undrede ikke mig, alle ovennævnte bekymringer taget i betragtning. Andre havde åbenbart klogeligt aflyst deres rejse. Mon de var vidende om mere end jeg? Forklaringen fik jeg lidt efter, da jeg tog mod til mig og kiggede ud på den triste lufthavn. Min skræk steg til rædsel: i fuld fart kom to militærbiler med maskingeværer på taget drønende med retning lige hen imod vores maskine. De standsede brat ved trappen op til flyets bagdør. Et øjeblik efter hastede en militærperson med klap for det ene øje hurtigt gennem kabinen hen til dens forreste afdeling og forsvandt bag forhænget der. Selveste Moshe Dayan! Han var tydeligt genkendelig på grund af klappen for øjet og så meget træt ud. Men min ledsager sagde optimistisk: "Nu er vi da sikre på at komme frem i god behold, når vi skal flyve sammen med ham!"

Med lejet bil fra lufthavnen op til Jerusalem fandt vi midt om natten med noget besvær frem til det KFUM-hotel, hvor min ægtemand havde opgivet at vente på mig og var gået i seng og sov tungt. Først næste dag hørte han derfor den dramatiske beretning om sin kones første flyvetur.

Til et besøg i Israel hørte også det center på Oliebjerget, hvor en dansk ergoterapeut skabte positive resultater i behandlingen af handicappede børn. Der blev tid til et kort visit i Kana i Galilæa, hvor vi kunne nyde den berømte vin, hvis smag stadig var vidunderlig. Det blev også til et par dage i

det besatte Gaza med udgangsforbud om aftenen. Her bar en lokal sygeplejerske på Ali Arab hospitalet en uniform med stemplet ”Århus Kommunale Sygehusvæsen”. Forældede uniformer fra Danmark var nemlig en kærkommen hjælp til dette sygehus, der jævnligt modtog ofre fra stridighederne mellem de uenige parter i den langvarige og pinagtige konflikt mellem israelere og palæstinensere.

Rejselegater fra Danida

Siden blev det til mange flere flyrejser, nu uden den store skræk. De fleste selvbetalt, andre finansieret af gode DANIDA rejselegater, som var betinget af, at vi holdt foredrag efter hjemkomsten om, hvad vi havde oplevet under turen. Det var jo netop hele meningen med vores rejser: at vende tilbage og fortælle, først og fremmest medarbejderne, om det, der var grunden til Nødhjælpens arbejde netop dér, samt om hvad der blev gjort for at afhjælpe nød, sult, sygdom, fattigdom og meget mere i samarbejde med lokale kirker, hjælpeorganisationer, eller med Det Lutherske Verdensforbund, Lutheran World Federation.

Dette navn blev på speciel vis fremhævet, da vi engang besøgte en af slumbyerne i Calcutta i Indien. Her levede beboerne i ubeskriveligt fattige omgivelser, i hytter bygget op af forhåndenværende materialer som pap, bølgeblik, plastik, med lerklinede mure, når det gik højt. Lugten var intens af kloak og nødtørft foregået på dæmningerne mod de stinkende kanaler. Men midt i denne trøstesløshed stod et aflangt cementskur med fire solide låger som noget helt nyt i et slumkvarter: toiletter, hvor man kunne gå ind og lukke døren efter sig. De var en del af en fælles nødhjælpsindsats for bedring af de hygiejniske forhold. Præsentationen af dem lød stolt sådan: ”Det er vore nye lutherske toiletter!” Kiggede man ind i et af de snævre rum, åbenbarede på gulvet en cementplade med hul i midten og ophøjede ”pedaler” på hver side, dækkende over et dybt gravet hul nedenunder. Toiletbesøg her kræver gode lårmuskler for at holde balancen. Men måske er et sådant toilet i virkeligheden mere hygiejnisk end dem i vores del af verden, hvor man deler sæde med mange andre bagdele?

Flygtningelejr i Pakistan

Herlufs næste projektrejse gik til Pakistan for at besøge og siden fortælle om de flygtningelejre, der var blevet oprettet der på grund af krig i Afghanistan. Det blev samtidig til en tur til Bangladesh, hvor der blev ydet hjælp mod enorme ødelæggende oversvømmelser. Her besøgte han en velfungerende silkefabrik og fik fotograferet alle stadier af dens produktion fra morbærtræer, silkeorme, deres pupper af den fineste silke, til fremstillingen af skønne batikfarvede tørklæder, som nemt ville kunne sælges herhjemme. Der var tillige blevet startet en større medicinproduktion, og der undervistes ude på landet i forbedring af dyrkningsmetoder. Alt i tæt kamp for kvinders rettigheder.

Samtidig oprettedes der en god kontakt til folk i Danmark. I et voldsomt, dagslangt tropisk regnvejr gik tiden nemlig med, at Herluf spillede skak med ægteparret Andreasens søn. Sønnen fik efter sin hjemkomst motiveret sine forældre til at lave genbrugsbutik i en længe af den smukke firlængede gård i Mariager, hvor faderen var leder af et imponerende og velindrettet hjemstavnsmuseum.

Godt tilbage efter hvert projektbesøg blev de uerstattelige diasfilm fra ekspeditionen fremkaldt. Så fulgte det store arbejde med at få billederne sorteret, sat i rammer og komponeret til spændende foredrag om årsagen til nøden, og hvad der kunne gøres - og blev gjort - for at afhjælpe den. Skulle de frivilliges interesse holdes fanget ud over det praktiske butiksarbejde, var det nødvendigt med foredrag om den situation ude i verden, som deres butiks indsats kunne være med til at forbedre. Dét var meget klart set af Jens Jørgen Thomsen - og tak for dét!

Beskeden pakke med enorm betydning

Stort indtryk gjorde det f.eks. på medarbejderne, hvoraf mange var garvede mødre med egne erfaringer fra vellykkede, hygiejniske fødsler, at blive præsenteret for en lille, beskeden fødepakke, som Herluf havde bragt med hjem fra Bangladesh. Den kunne redde liv, påstod han. En mors og et barns liv kunne afhænge af en sådan pakke! Der fulgte en beskrivelse lavet som tegneserie af, hvordan pakkens indhold skulle bruges: et beskedent stykke

groft sæbe var beregnet til, at fødselshjælperen kunne få vasket sine hænder grundigt, før hun gik i gang. Så lukkede man op for et kvadratmeter stort stykke klart plastik. Det skulle bredes ud under den fødende kvinde, så hun ikke skulle ligge på den bare jord uden underlag. Til brug efter fødslen var der en lille plastikpose med sterilt indhold, tråd til at binde om navlestrengen to steder, samt et halvt barberblad til at skære strengen over med. Man var sparsommelig, så den anden halvdel af bladet kom med i den næste pakke. Endelig var der en smule desinficerende pulver, sterilt vat og et gazebind til navlestedet. Dette sparsomme indhold kunne betyde forskellen på et liv efter fødslen for både barn og mor, fordi stivkrampe og andre livstruende betændelser herved kunne forebygges.

En sådan fødepakke er både nødhjælp og udviklingshjælp. For den oplysning, en sådan fødepakke på en meget enkel og praktisk måde kan formidle, vil hurtigt brede sig længere ud i samfundet og på sigt betyde bedre sundhed, bedre velfærd og nye livsvilkår for vanskeligt stillede kvinder.

Om bekymringer i øvrigt

Når Herluf tog ud i verden for at studere praktisk nødhjælp, kunne jeg herhjemme af og til tænke bekymrede tanker. Ikke, at jeg tænkte, at jeg skulle passe på ham. For allerede som ung havde han udforsket verden uden mig. Han var vant til at klare uforudsete situationer og komme godt fra det hele. Men da han ventedes hjem fra turen til Pakistan og Bangladesh, blev jeg alligevel bekymret: Aftalen var, at han om eftermiddagen skulle hentes ved lufthavnsbussen fra Tirstrup med holdeplads ved Aarhus Universitet. Bussen kom, men ingen Herluf. Det var altså lang tid før mobiltelefonens velsignelser, så der kom heller ingen besked om evt. forsinkelser ... Det gentog sig ved næste bus: ingen Herluf.

Godt nok har vi fra højeste sted fået besked om ikke at bekymre os. Jeg mener dog lidt kættersk, at bekymring uden handling er destruktiv, så jeg tog hjem og kontaktede Nødhjælpens hovedkontor i København for at spørge, om de vidste, hvor Herluf mon var blevet af? Det var efter deres lukketid, men Bodil Sølling, vicegeneralsekretæren, som ikke var gået hjem, spurgte, hvor han skulle være? Da hun hørte, han skulle være kommet hjem fra Bangladesh, fik hun travlt. Hun efterlyste den bortkomne pastor og kunne

ved tyve tiden ringe tilbage og fortælle, at flyet fra Bangladesh var blevet aflyst af en eller anden grund. Herluf ville komme hjem med det næste fly, sikkert den følgende dag. Det gjorde han heldigvis. Da jeg hentede ham ved lufthavnsbussen og ville køre ham hjem, svarede han: ”Ja tak, men kør lige et smut ned forbi butikken i Gl. Munkegade først!”

7. MELLEAMERIKA

Et bedre tilbud

Som med de ”lutherske toiletter” i Indien har vi flere andre steder i verden haft fornøjelsen af at opleve et sådant på alle måder praktisk nød-afhjælpende lille hus. I Mellemamerika skulle vi f.eks. besøge Guatemala og El Salvador, hvor Folkekirkens Nødhjælp begge steder også havde gang i meget nyttige projekter. Først i Guatemala, hvor vi kom på opsøgende gadearbejde sammen med et par dygtige lærere, der var ansat af Casa Alianza, en organisation, der arbejdede blandt hovedstadens utallige gadebørn. Mange af disse var taget ind til byen for at finde arbejde, fordi familierne ude på landet havde svært ved at brødføde deres mange børn. Derfor måtte de ældste af dem søge lykken i Guatemala City, en millionby med utallige andre arbejds- og hjemløse, vanskeligt stillede mennesker. Vi fik lov til at følge de to gadelærere på betingelse af, at vi først efterlod alt af værdi på det centrale kontor: penge, nøgler, tasker, ure. Vores fotoapparater fik vi, efter protest, lov til at medbringe og bruge, men ”meget diskret, endelig, for der er stor fattigdom og mange tyve i gaderne!”

Med på gadearbejde

Det blev en fantastisk dag. Vi prøvede at lade, som om vi var usynlige, og fulgte blot i hælene på de to unge, dygtige medarbejdere. Så kunne vi på afstand se, hvordan de venligt nærmere sig en flok drenge og piger på byens store marked og spurgte til deres helbred. De unge, hvoraf mange kun var børn, genkendte dem fra tidligere og svarede lige så venligt, at de klarede sig og ikke havde brug for hjælp lige nu. Men mens man således snakkede sammen, så vi her og der en snavset teenagerhånd komme op for mund og næse med en sammenrullet klud eller en stump papir gemt i dens indre. Tilværelsen for flokken var, som for de fleste andre, så vanskelig, at den kun var til at udholde, hvis man doped sig ved f.eks. at sniffe lim. Opløsningsstofferne deri kunne nok hjælpe en stund i ens håbløse situation, men de er til gengæld meget giftige og usunde. Følgerne af dette misbrug var afhængighed, hjerneskrader, andre alvorlige sygdomme og dermed forøgelse

af hele elendigheden. Hvis man ikke har noget sted at bo, ingen seng eller husly om natten, men må klare sig i en kælderskakt, bag en busk i en af byens parker, under et dække af papkasser o.l., kan et sådan misbrug sagtens forklares. Dertil kom, at byens politi ustandselig lavede razziaer for at få såvel gadebørnene som voksne hjemløse til at forsvinde, eller arrestere dem. Så også på den vis var det et særdeles farligt liv, børnene levede.

Et andet liv

Men hvad kunne der sættes i stedet? Ja, med støtte udefra, bl.a. danske FKN kunne Casa Alianza tilbyde disse børn og unge et ophold i et hus, et hjem, hvor de under trygge forhold kunne blive vasket og komme i rent tøj, få behandlet deres sygdomme, blive sat i afvænning fra stofmisbruget, komme i skole, få en uddannelse og i det hele taget få styr på livet igen. Betingelsen for at blive optaget her var villighed til at undvære stoffer og livet på gaden. Mange blev hjulpet til et bedre liv, selvom nogle ikke kunne undvære fællesskabet blandt gadebørnene og vendte tilbage til den usikre og farlige tilværelse. Blandt dem, der havde valgt at blive i huset, blev vi f.eks. præsenteret for en køn dreng på omkring 12 år. Han havde på grund af familiens fattigdom ude på landet og mange yngre søskende været tvunget til at rejse ind til hovedstaden for at forsørge sig selv der. Efter at have levet på gaderne havde han fået tilbud om at komme til Casa Alianzas hus. Tidligere havde han været lige så dopet af lim som alle de andre børn. Men nu, hvor han var ude af misbruget, tjente han penge ved at synge sig igennem den ene bybus efter den anden ved hjælp af sin flotte stemme. Han gav et nummer for os oppe på husets tagterrasse. Han havde virkelig en meget imponerende stemme, som klang ud over byens tætte bebyggelse. En verdens-tenor i spæd begyndelse? Hos Casa Alianza ville han i hvert fald få den nødvendige støtte og opbakning, hvis blot han selv ville.

Også et godt tilbud

På vej hen til huset med denne gode oplevelse havde vi haft følgeskab af et par unge brødre, som havde ladet sig friste af gademedarbejdernes rygsæks indhold. Der var tegne- og farveblyanter samt kulørt og hvidt papir, tillige med et bundt mikadopinde, som blev rystet ud på en trappe, hvor der var

plads, ind til f.eks. en bank, en frisør eller en lukket butik. Enkle farvestrålende ting, der var nok til at lokke en til, som ikke havde nogen mulighed for ellers at komme i nærheden af sådanne glade legeting. Hvis et barn med stor iver kastede sig ud i at tegne eller spille med pindene, havde gademedarbejderen gode muligheder for imens at spørge til barnets liv som: ”Hvor bor du?”, ”Får du noget at spise hver dag” og ”Er du rask?”. Bare det, at et voksent menneske bekymrer sig en smule om en, kan åbne for en længere snak om faren ved at sniffe lim samt om muligheden for at tage med til Casa Alianza-huset og få hjælp der. De to brødre, hvoraf den ældste nok var 13 og den yngste ca. 9 år, ville gerne følge med for at se, hvad det gode tilbud mon rummede. Hurtigt ind i en bus med os allesammen, hvor der i forvejen stod en stor gedebuk på bagperronen, som storebror holdt godt fast i hornene på, mens yngste bror lyttede interesseret til beskrivelsen af de farlige stoffers skadelige virkning på hele kroppen.

Vel ankommet til huset (- minus geden -) fik drengene og vi en hjertelig modtagelse af personalet. Ud over lederen var der også en socialrådgiver og en sygeplejerske, som straks professionelt gik i gang med at kigge på drengenes inficerede sår på fødder, arme og ben og sørge for den rette behandling. Og hvilken fryd! I det næste rum stod et bord-fodboldspil, som andre drenge var i livlig gang med. Længere henne var badekabiner med brusebad og rent tøj. Bag dem kunne man se spisestuen med et langt bord, smukt dækket op til dagens frokost. Det var et heldigt tidspunkt at ankomme på! Brødrene besluttede sig for at blive boende og få den hjælp, de trængte så meget til lige nu, og måske siden få muligheden for længerevarende bistand til skolegang og en uddannelse. De var velkomne til at blive, på betingelse af deres vilje til at ville blive stoffrie og ikke vende tilbage til gadelivet.

Trods advarslen om muligheden for tyveri havde vi følt os helt trygge ved at følges med de to unge medarbejdere på gaden. Man skal selvfølgelig aldrig bære udfordrende smykker eller dyr beklædning, når man er ude i sådanne ærinder. Men vores fotoapparater var så beskedne og små, at de nemt kunne rummes i en lukket hånd. Tillige havde de glimrende zoom-indstillinger, der gjorde det muligt at komme meget tæt på folk uden at blive opdaget selv.

ESFRA - håb og fællesskab

Den næste dag blev vi præsenteret for ESFRA, en anden samarbejdspartner dengang for Folkekirkens Nødhjælp. (Står for ”Esperanza et Fraternidad” = ”Håb og Broderskab”). Her mødte vi danske, men spansktalende Katja, som kunne fortælle os alt det, vi gerne ville vide mere om. På ESFRA’s kontor inde i byen blev vi hilst velkommen af en af Nødhjælpens smukke pinseplakater på en væg, så vi følte os straks hjemme og meget velkomne også her. På reoler langs væggene stod krukker med tørrede urter, som vi siden skulle stifte nærmere bekendtskab med i et af slumkvarterne i storbyens udkant, bygget på en meget stejl skråning. De hjemløse fra byen havde med ESFRA’s hjælp fået myndighedernes tilladelse til at bygge og bo i dette område. Ad stejle jordgader, som havde egne navne og husnumre, kunne man med forsigtighed vandre gennem kvarteret, selv om man blev lidt træt af hele tiden at skulle sætte det ene ben lidt højere end det andet. Vi vænnede os dog til det og glædede os undervejs over de mange legende børn med deres klare, tillidsfulde mørke øjne og glade smil.

At leve som slumbeboer

Katja havde en invitation med til os om her ude at besøge en yngre kvinde med et par små børn samt et på vej i sin store mave. Hun bød os gæstfrit indenfor gennem en flagrende dør, der kun var et stykke stof. Her oplevede vi en person, der var blevet hjulpet videre gennem uddannelse i dyrkning og brugen af medicinske planter. Hendes lille have på en flad mark oven over bebyggelsen var omhyggeligt indhegnet, så afgrøderne ikke blev trampet ned eller stjålet. Vi kunne genkende både kamilleblomster, mynte, krydderurter og andre gavnlige planter. Hun var med i en gruppe kvinder, der havde fået undervisning i at dyrke, passe, høste og tørre sådanne lægende planter, for siden at bruge dem til at fremstille medicin, lækre cremer og shampooer. Disse produkter kunne i pæne krukker og flasker sælges på markedet inde i byen. Katja købte en portion til sig selv, og hendes flotte, skinnende hår var den bedste anbefaling for produkterne, man kunne ønske sig.

Selv om beboerne havde gjort meget for at planere byggegrundene ind i skråningen, og selv om der var omfattende kloakeringsarbejder i gang ned mod dalen, var det et skrøbeligt sted at bo.

Når regntiden kom, og vandet fossede ned ad gaderne, kunne det få hele slumkvarterer til at skride sammen og styrte med ned i floddalen. For slet ikke at tale om virkningen af de hyppige jordskælv. I godt vejr var der ordnede forhold, som alt i alt gjorde det meget bedre at bo her end at være hjemløs på storbyens gader med al dens kriminalitet. Også selv om man ikke havde vand indlagt i sit skrøbelige hus. Men et hjem var det dog med dets muligheder for et nogenlunde privat familieliv.

Kaffens lange vej

Det var først, da vi havde fortsat vores spændende rejse i det mellemamerikanske, at vi igen traf på et udmærket og brugbart udendørs toilet af bølgeblik, med aflukket dør foran cementpladen i gulvet med hul i midten og pedaler til at stille fødderne på. Og her oven i købet med en vandtønde til mulighed for håndvask. Det var indrettet i en lille bjergby i El Salvador, hvor vi først i hovedstaden havde besøgt den effektive, lokale radio, der foruden nyheder også udsendte højt kvalificeret undervisning i bl.a. bedre dyrkningsmetoder.

Vi havde ikke i forvejen vidst alverden om selve kaffedyrkningen, selv om Danmark er et af de mest kaffedrikkende lande i verden. Men langt ude på landet i El Salvadors smukke bjerge fik vi det nu demonstreret i en landbrugsskoles beskedne skolestue. En af de nyttige nyheder var, lærte vi og eleverne her, at kaffebusken bærer bedst og mest kaffe, hvis den står i skygge for den hårde sol. Respekten for alt det arbejde, der ligger forud for vores kaffeafhængighed derhjemme fik et nøk opad. Der er godt nok lang vej fra de røde bær på en busk i El Salvador til min højt værdsatte sorte morgendrik hjemme i mit køkken ...

Utryk baggrund

I en nærliggende lille bjergby blev vi modtaget med et flot skilt: ”Velkommen til DanChurchAid”, som er navnet på Folkekirkens Nødhjælp ude i

verden. Vores dygtige guide var nu Ulla Schou fra hovedkontoret i København. Hun havde godt styr på, hvilken hjælp, man her havde haft brug for og havde fået, bl.a. en majsmølle til fælles bedste for enhver, som levede af og for majs. Bunker af gyldne majscolber lå i stakkevis, hvor lattermilde kvinder havde travlt med at gøre dem parate til videre brug. Imens boltrede de lokale unger sig i hele herligheden, og en lille 4-5 års dreng var blevet anbragt i en tom olietønde som en slags "kravlegård". Her fægtede han vildt omkring sig med en kæmpestor kniv, men solidt anbragt som han var, kunne der heldigvis ikke ske de store ulykker, skønt han så drabelig ud!

Bag hele det farveprægtige liv i det mellemamerikanske lå en udbredt utryghed på grund af udemokratiske overgreb mod befolkningerne med uforklarlige bortførelser, undertrykkelse af anderledestænkende, udbredt kriminalitet og stor fattigdom, som alle steder gav sig markante udtryk. Hvorfor var det for eksempel nødvendigt med solide gitre omkring hvert eneste private hus på tilsyneladende fredelige villaveje? Eller omkring det beskedne hotel, vi overnattede på i Guatemala City, hvor gitterporten omhyggeligt blev kørt i stilling med store låse på, både dag og nat? Vagter udstyret med maskinpistoler var posteret ved indgangen til enhver bank, der oven i købet var forsynet med metaldetektorer, som alle kunder skulle igennem for at komme ind at hente eller indsætte penge. Og hvor stor utryghed lå ikke bag, at opvaskeren på cafeteriet bar gevær under arbejdet?

"Ingen, som bevæger sig rundt i Guatemala City efter kl. 20, kan være sikker på at nå hjem igen. Man risikerer at blive kidnappet", blev vi advaret om, da vi var der.

I nabolandene med politisk ustabilitet lå utrygheden ligeledes bag alting, både bag det kirkelige liv, med truede, forsvundne og dræbte præster, bag det lokale hjælpearbejde og de almindelige borgeres liv og dagligdag. Men vi så også, hvordan nødhjælpsarbejde kan støtte, berolige og opmuntre mennesker med usikre livsvilkår, fjernt fra vores hjemlige demokrati, retssikkerhed og velfærd. De oplevede gennem dette engagement, at der var nogle, omend fjerntboende, mennesker, der var dem venligt stemt, stod på deres side i deres kamp for et normalt og sikkert liv, og som ville tale deres sag hen over alle grænser, for at de kunne få en rimelig og menneskeværdig tilværelse på deres side af kloden.

Et vindue, der med direkte inspiration fra Oxfam viser forskellen i 1 uges kost for en familie på 4 i Bangladesh og en tilsvarende dansk.

Det nytter

Folkekirkens Nødhjælp

Glade unger, frække unger, unger med overskud.
Selv om hverdagen i mange u-lande er hård og ubarmhjertig,
skal der ikke meget til, før overskuddet bobler op til overfladen.
Selv små bidrag kan sætte en hel familie på rette spor.

Også en rigtig god Oxfam-ide: Aflange, smalle plakater med koncentreret budskab til at anbringe på begrænset plads, f.eks. øverst i et vindue, eller over hylder og stativer inde i butikken.

Hvad går pengene til?

Eksempel på, hvad de samlede anstængelser kan udvirke.

Det behøver ikke være dyrt at skaffe rent vand.
For 50 kroner kan en kvindegruppe i Brasilien få et renseltilter til vandet.
For 150 kroner kan en gruppe bønder i Bangladesh få en bambuspumpe til kunstvanding af deres marker.
For 5-10000 kroner kan en landsby i Zimbabwe få en brønd med pumpe.

Vi kan hjælpe med -

... og

**hjælpen
nytter!**

Et nyttigt eksempel på, hvad er overskud kan bruges til...

Lagervinduerne i Gl. Munkegade var velegnede til oplysende udstillinger om nødhjælpsprojekter, her om produktionen af smukke silketørklæder fra en silkefabrik i Bangladesh.

Dette er det minimale, men livsvigtige indhold af en steril pakke, som har kunnet betyde forskellen på liv og død for en fødende kvinde og hendes nyfødte baby i Bangladesh: Et stykke plastic til at lægge under den fødende, sæbe til fødselshjælperens hænder, steril navlesnor, et halvt barberblad til at skære navlesnor over med samt sterilt navlebind.

Den første regnskabsfører i Gl. Munkegade, Junna Østergaard Nielsen, mestrede andet end tal, og syede mange fine håndarbejder til salg i butikken.

Casa Alianza i Guatemala City blev redningen for mange af de hjemløse gadebørn.

En meget speciel passager på bagperronen af en bybus på vej til Casa Alianza.

Typisk gade i slumby på en bjergskråning.

Sundhedsmæssig kloakering påbegyndt. Et enormt fremskridt for beboerne.

8. CAMBODIA OG THAILAND

Cambodia efter De Røde Khmerer

Et rejsemål til en helt anden verdensdel bød ligeledes på dystre minder fra en udemokratisk nærtliggende fortid. Hvad var Folkekirkens Nødhjælp mon involveret i Cambodia? Vi skulle bl.a. besøge Ea Fuhr Nielsen i Phnom Penh, hvor hendes mand fik os gennem paskontrol m.m. i lufthavnen i en fart. Ea er en effektiv dansk bandagist, som var blevet ansat via Folkekirkens Nødhjælp, efter at der internationalt var blevet søgt en person med netop den uddannelse til at arbejde i Cambodia. Det var kort efter de år, hvor landet blev så grusomt ødelagt og undertrykt af ”De Røde Khmerer”, det kommunistiske styre, der med hård hånd udryddede enhver med en akademisk uddannelse. Alle, uanset erhverv, blev tvunget sat til fysisk arbejde i by og på land. Modsatte man sig dette, blev man fængslet, tortureret eller skånselsløst henrettet. Der var blevet kæmpet mod dette terrorregime fra flere sider, og utallige havde måttet flygte til nabolandet Thailand. Her blev de indkvarteret nær grænsen i store flygtningelejre, hvorfra de gerne skulle vende tilbage, så snart det blev muligt. Undervejs i borgerkrigen var der blevet nedlagt store mængder miner de utroligste steder, på marker, i grøftekanter og på stier. Det betød, at mange mennesker, voksne som børn, blev lemlæstet ved eksplosion af miner. Det skulle vi opleve eftervirkningerne af de næste dage.

Vi blev indkvarteret på et gammelt flere etagers hotel under renovering midt i byen med rådet: I må hellere tage trappen op, for elevatoren er ikke sikker at bruge på grund af mange el-svigt”. Over en frokost hjemme fortalte Ea om sit arbejde i et tempel, som var hjemsted for et fysiurgiske center, der tog sig af svært handicappede patienter. De følgende dage fik vi lov at følge i hælene på den dygtige kvinde, der var travlt optaget fra det øjeblik, vi ankom, men som alligevel tog sig tid til samtidig at orientere os til mindste detalje om sit arbejde.

Langt mere end fysisk hjælp

Ea havde uddannet et hold nye, lokale proteseteknikere i årets løb. De var stolte over at kunne vise os protese-fremstillingen i alle dens faser, fra måltagning af ben- eller armstump, over afstøbning til brug for fremstilling af et kunstigt ben eller arm, til den endelige, velfungerende erstatning for det hårdt savnede lem.

Når protesen var færdiglavet, fulgte et intenst forløb med optræning af dens brug. Det var fantastisk at se en ung mand eller kvinde med et helt eller halvt bortsprængt ben iføre sig den færdige protese - og så gå af sted med den, som om den var et rigtigt ben. Der lå lang tids intensiv træning bag dette flotte resultat, men også en stor vilje til at blive selvhjulpen igen. Det skyldtes også, at der først og fremmest var tale om unge mennesker, arbejdsdygtige og sunde, der pludselig var blevet sat skakmat. De fik tillige gennem hele dette arbejde langt mere end fysisk hjælp: Vi fik at vide, at det ifølge buddhistisk tro er et tegn på straf for synder begået i ens tidligere liv, hvis man bliver syg eller mister førligheden på en eller anden måde. Man er altså selv skyld i sin grumme skæbne, som der da må ligge virkeligt slemme ting bag? Et handicap var derfor ikke kun i sig selv utrolig svært at leve med. Det medførte tillige en social nedvurdering fra det omgivende samfunds side. Derfor var den fod af brunt gummi, som det kunstige ben blev forsynet med, af den helt rigtige hudfarve og meget naturtro. Det skulle ikke kunne ses, at man her stod over for en ”karma-ramt” person, hvis ulykke ”var selvforskyldt”, og som man derfor ikke skulle have medfølelse med. At Eas indsats således betød langt mere end den rent praktiske hjælp og samtidig fik stor betydning for hele patientens sociale liv, gjorde hendes arbejde endnu mere beundringsværdigt.

Ea havde før vores ankomst forklaret alle sine medarbejdere i templet, hvad vi skulle bruge vores fotos til efter vores hjemkomst. Det blev fra første øjeblik også godtaget af patienterne, som gerne ville fortælle os - gennem tolk - om hvordan, de var kommet så galt af sted.

Vi besøgte også kvækernes lokale kontor, American Friends Service’Committee, Philadelphia = AFSC, som stod bag den fysiurgiske klinik og protese-arbejdet og som i sin tid havde bedt bl.a. danske Folkekirkens Nødhjælp om hjælp til at finde en egnet bandagist. Her blev også den undervisningsbog

for de kommende protese-teknikere, som Ea havde udarbejdet, trykt. Et forbilledligt samarbejde, som var til selvhjælp og fremtidens gode muligheder for mennesker efter deres ulykkelige oplevelser med de afskyelige miner.

En dygtig dansk ingeniør

De følgende dage skulle vi tilbringe i byen Battambang i det nordlige Cambodia, hvor danske Axel Aller, udsendt til genopbygningsarbejde, boede sammen med sin hustru, seminarielektor Edith Aller. Vi hilstes hjerteligt velkommen af et stort dannebrogssflag ud fra deres altan. De fik os godt anbragt tæt på deres bopæl, og i deres venlige selskab glemte vi hurtigt den noget ublide landing i den lille lokale lufthavn, som vi var fløjet til fra Phnom Penh med en beskeden, russiskbygget propelmaskine.

Vores værter blev glade for de danske delikatesser, vi havde medbragt til dem: rugbrød, spegepølse og vistnok også en lille flaske Ålborg Akvavit. Axel viste os med stolthed sin nyligt installerede satellit telefon, (det var stadig før mobiltelefonernes tid) som via himlen kunne finde frem til Nødhjælpens hovedkontor i København på relativ kort tid.

”Om han skulle demonstrere det for os?” - ”Ja tak, gerne”, sagde jeg, der ønskede, at vores børn hjemme i Danmark fik at vide, at deres forfløjne forældre var kommet godt til Cambodia. Så Aksel sendte straks en fax til Folkekirkens Nødhjælps kontor i Sct. Peders Stræde, om de ville fortælle vores ældste søn, at vi havde det godt. Så kunne han fortælle det videre. Det var vicegeneralsekretær Bodil Sølling, der var på vagt den aften. Hun sendte straks besked hjem til vores søn, Peter. Da vi kom tilbage til DK efter den spændende rejse, udtrykte vores børn dog nogen undren over den ordlyd, hilsenen fra det fjerne udland havde fået undervejs. De var blevet således orienteret: ”Herluf og Bodil godt ankommet til Cambodia.” Nå da da!

Axel havde tidligere været udsendt af Folkekirkens Nødhjælp til forskellige brændpunkter på kloden, især i Asien og Afrika. Han var tidligere militærmand og oberst samt ingeniør med særlig forståelse for at skabe gode løsninger på transport, veje, broer, indkvartering og deslige. Her i Cambodia havde han haft et godt samarbejde med FN om genbosætning af de mange cambodianere, der efter De Røde Khmerer vendte hjem fra flygtningelejrene i Thailand, samt med udbedring af vejnettet, der mange steder var blevet ganske ubrugeligt på grund af krigshandlingerne. Det ville han også

gerne vise os, hvilket skete på en lidt dramatisk udflugt til et par fjerntliggende broer, der under hans ledelse var under genopbygning. Der havde de foregående dage været et voldsomt regnvejr, så vejen til broerne var smattet og særdeles glat, men Axel var den sikre chauffør ved rattet, selv om Edith på et tidspunkt, hvor baghjulene tillod sig en vis udskridning mod en dyb grøft, forsigtigt spurgte, om det var nødvendigt at køre længere. Så steg vi ud og forsøgte at holde balancen på de sørgelige rester af den tidligere landevej. Vel ankommet til broen, der var under rekonstruktion fra bunden af - i bogstavelig forstand - sagde Axel glad og meget tilfreds: "De vidste ikke, jeg ville komme, og alligevel er de i fuld gang med arbejdet!" Det var lokale arbejdere, der godt var klar over, hvilken betydning deres og Axels indsats havde for deres lands fremtidige funktion.

Tilbage ved den efterladte firehjulstrukne bil blev vi tilbudt en tiltrængt nødtørft med ordene: "Hold jer langt fra grøftekanterne, der kan ligge miner. Damerne bag bilen, herrerne foran." Sådan, man var vel ude med en tidligere oberst!

De hvide biler

Her vil det lige være på sin plads med et forsvar for det glimrende, veludstyrede køretøj, der havde holdt sig på sporet trods muddret. Man hører af og til folk bebrejde hjælpeorganisationerne deres udgifter til store, firehjulstrukne biler, som af udenforstående anses for unødvendig luksus. Men har man først været afhængig med liv og lemmer af deres sikkerhed, forstår man nødvendigheden af ordentligt og pålideligt materiel. Som engang vi i Rwanda skulle besøge en kirke langt fra alting ad en "vej" fuld af store klippestykker på en stejl bjergskråning. Eller da vores køretøj nær var væltet i en bananplantage med smalle, glatte stier i Uganda. Så udgiften på nødhjælpsbudgettet til effektive biler anser jeg for helt nødvendig for de udsendte medarbejders overlevelse under ofte særdeles vanskelige arbejdsforhold.

De danske sygeplejersker, der i Etiopien under hungerkrisen i sin tid måtte køre langt ud til ufarbare bjergskråninger, øvede sig i en dansk grusgrav inden afrejsen på selv at mestre kørsel i en firehjulstrukken jeep. Der forventes ikke så lidt af udsendte nødhjælpsarbejdere!

Hjem via Thailand

For at udnytte rejseomkostningerne mest muligt gjorde vi stop i Thailand på hjemvejen. Her var alt ligeledes tilrettelagt for os på bedste måde, så vi fik mest muligt ud af tiden også her.

FARM, organisationen som i Thailand modtog den danske støtte, havde kontor i Bangkok, hvor Mr. Vanchai fortalte os om arbejdet og derefter overgav os til Miss Sapuras videre guidevirksomhed. Hun var ansat på kontoret og vidste alt om alle projekterne, så det kunne ikke have været bedre. I første omgang tog hun os med til slumkvarterer langs floden, hvor livet udfoldede sig i de mest kummerlige forhold, under motorvejsbroer eller midt i store affaldsbunker, hvorfra en del heldigvis kunne genbruges af slumbeboerne. I disse områder samt i Nord Thailand gjorde FARM en stor og højst værdifuld indsats ved at oplyse om AIDS-faren, om sund levevis og ved at starte små indkomst skabende projekter, så beboerne ikke behøver at ty til prostitution - med fare for AIDS-smitte.

Med i baghovedet havde vi stadig de uhyggelige minder om torturofre i Phnom Penh og synet af det lokale monument med de henrettedes kranier i et glastårn ved museet om krigen. Det lå på hele denne rejse som dyster baggrund for det hjælpearbejde, der så flot og effektivt blev udført både i Cambodia og Thailand. Hvor har der dog været megen ondskab i tidens løb. Og hvor er det vigtigt at deltage i kampen mod den, så godt, som enhver af os nu kan.

Hjemme i god behold i Danmark kunne vi sende en udførlig rapport til relevante sponsorer om alt det, vi havde haft muligheden for at komme så tæt på. Som slutning skal der så lige tilføjes følgende lidt mere private indtryk af vidunderlige og specielle kulturelle oplevelser undervejs, som vi blev beriget med, f.eks. en betagende smuk flodsejlad med Axel og Edith Aller i Cambodia, eksploderende sikringsskabe på hoteller med el-svigt, til kvinden på torvet i Battambang, der den sidste dag tilbød os en levende høne og først blev lidt fornærmet, da jeg kom til at grine ved tanken om, hvad jeg skulle stille op med den i flyet på vej hjem, men selv lo med, da jeg forfærdet spurgte, hvordan jeg dog skulle slå den ihjel? Eller om KFUM's hotel i thailandske Chiang Rai, hvor madrasserne var hårde som sten, og hvor en seddel på natbordet oplyste om, at det ikke var tilladt at medbringe prostituerede på værelserne ...

9. HJEMME I EUROPA

Minerydning i Albanien

En anden form for menneskelig ondskab kom vi tæt på, da vi en dag fik mulighed for at komme til Kosovo og Albanien, heldigvis med meget mindre rejsetid og ingen efterfølgende jetlag på grund af forskellige tidszoner. Også her kunne vi udvide vores kendskab til landminer, for vi oplevede et af Nødhjælpens dygtige minerydder hold i aktion for med deres indsats at gøre de krigshærgede områder på Balkan beboelige igen. Under krigen mellem serbere og kosovoalbanere op til 1999 var der af begge parter blevet udlagt titusindvis af afskyelige og livsfarlige landminer i de bjerge, hvor kampene havde raset på begge sider af grænserne.

Herluf og jeg blev modtaget af effektive Nødhjælps udsendte Christina Svane, som sørgede godt for os på alle måder. Hun var en rig kilde til alle de oplysninger om den ulykkelige krigs årsager og efterfølgende virkninger, som vi havde brug for som baggrund for de følgende dages projektbesøg. En krigs grusomheder stopper jo ikke ved dens afslutning, heller ikke selvom det er FN, der står for udarbejdelsen af en fredsaftale. Det, der er hændt den enkelte familie af ubærlige ting undervejs, er uhyre vanskeligt at slippe af med og komme sig over bagefter - om nogensinde? Sorgen over mistede familiemedlemmer er stor, og vreden er svær at leve videre med. Også fra det synspunkt er det vigtigt, at der kommer nogle udefra, som ikke har været engageret i de voldsomme begivenheder på stedet, men som kan hjælpe med at slette de ydre spor på huse, byer, veje og landskaber. Og dét var Folkekirkens Nødhjælps minerydnings hold dygtige til.

Miner af mange slags

Der ligger intensive uddannelsesforløb bag hver minerydders indsats, for der findes miner af mange forskellige slags. Man skal kende dem på forhånd for at kunne vurdere deres farlighed og uskadeliggøre dem på forsvarlig vis. Nogle er blevet lagt midt på en marksti, hvor man kun kan få øje på dem, hvis man er meget opmærksom. Andre er gravet ned langs stien og i

grøften, og kommer man til at træde på en af de skjulte, sprænges den med et brag, der kan høres langt omkring. Minen slår dig måske ikke ihjel, men er så kraftig, at den lemlæster dig, så du mister en fod, et ben, en arm. Det betyder, at du har brug for hjælp, hvilket er vigtigt set fra fjendesynspunkt i en krigssituation. Her gælder det også om at genere og sinke modparten mest muligt. En død person er ”bare” død. Begge dele er dog lige menneskeforagtende og forfærdelige.

Og selv om freden var indtrådt, var der nu brug for rensning af veje, bjergsider og værdifuld landbrugsjord. Det gælder om at komme eksplosionerne i forkøbet, så den fredelige befolkning ikke rammes af den skæbne, der var tiltænkt fjenden under krigen. Og dertil kommer de miner, der er udformet som en lille bil, en flyvemaskine, en dukke, som vil være lokkende og dødbringende i et barns hænder. Kan det blive mere afskyeligt og ondskabsfuldt? Derfor er en vigtig del af minerydder holdets arbejde også at oplyse børn og voksne i området om, hvordan man skal omgå mine uden at komme galt af sted. Der blev som i Cambodia lavet forståelige brochurer herom, gerne i tegneserieformat, som ville være indbydende for børn og unge at kaste sig over, ligesom det indgik i skolernes almindelige undervisning. Miner er ikke legetøj!

Værd at vide

Vi skulle besøge et uddannelsessted for minerydderne og bagefter ud i et bjergområde på den albanske side af grænsen, hvor adskillige bjergsider allerede var blevet befriet for mine af alle slags. Det var gode græsningssteder for geder, får og kvæg, men de kunne endnu ikke gå frit rundt her, før endnu flere bjergsider var blevet ryddede. Og de i forvejen fattige familier, der havde deres hjem her, havde brug for hjælp til at kunne genoptage det gode liv, de havde haft før krigen og alle dens vanskeligheder. En bonde, vi undervejs besøgte, havde villet redde en ko hjem, men mistede selv det ene ben, da han trådte på en mine ved hækken til sin ejendom. Venligt og nøgternt fortalte han om, hvordan det var sket. Han var fuld af ros til de danske mineryddere for det farlige arbejde, de påtager sig i det i øvrigt meget smukke landskab.

Ved grænsen blev vi standset af et par grænsevogtere, som lige ville granske vore pas grundigt, før vi kunne køre videre. De virkede ikke særligt godt orienteret om det nødvendige arbejde, der var i gang på deres side af grænsen. Christina forklarede dem derfor, hvad vores ærinde var, men først da hun meget bestemt hævdede stemmen, fik vi vores pas tilbage og fik lov til at fortsætte. Sjældent har jeg følt betydningen af mit pas og dets sædvanlige beskyttelse så stærkt ...

Betryggende ambulancer

Ad stenede veje kørte vi nu videre til det sted, hvor vi var blevet lovet at kunne fotografere en minerydning fra A til Z. Men først blev vi budt på en enkel frokost i et telt, der også fungerede som køkken og kontor. Her fik vi endnu mere at vide om hele foretagendet og fik forklaringen på den ambulance, der stod parkeret omme bagved, parat til udrykning, hvis det skulle blive nødvendigt. Meget betryggende, også for os på besøg.

Efter frokosten var vi på vej ned ad en smal sti til bunden af den snævre dal, hvor et par kvindelige mineryddere var i gang med arbejdet. Men pludselig lød der et højt råb dernedefra: ”Stop!!! Det går ikke. Det er alt for farligt. Dét kan vi ikke tage ansvaret for!” Den ene af dem kom løbende op mod os: de havde netop lokaliseret en mine, skulle til at grave den fri og kunne ikke have gæster til at kigge med tæt på. Der blev en større rådslagning midt på bjergskrånningen, for selvfølgelig måtte eksperternes vurdering følges. Men hvad nu med de billeder, vi jo meget gerne skulle have taget for at kunne fortælle realistisk hjemme om dette vigtige arbejde?

Hun, der var kommet op til os fra kløftens bund, fandt på råd, da hun havde hørt forklaringen: ”Jeg tager mine arbejdsredskaber herop. I går ryddede vi netop det øverste stykke af stien, og lige dér ser I resterne af min afskærmning omkring en mine, vi fik fjernet. Jeg vil gerne vise jer, præcis hvordan jeg arbejdede i går. I skal bare tage alle de billeder, I har brug for.”

Tidsrøvende, men nødvendigt

Kort efter var hun tilbage med hele sit udstyr. Hun viste os sin beskyttende beklædning og demonstrerede derefter nøje, hvordan en minerydder arbejder: En kvadratmeter jord eller mere bliver indhegnet med rød og hvid ”polititape”, og så kan det møjsommelige arbejde med at finde en eventuel mine gå i gang. Første undersøgelse sker med en metaldetektor. Derefter forsøger man at lokalisere den eventuelle mine. Det indebærer, at man prikker sig forsigtigt frem, centimeter for centimeter, med en stiv, tynd metalpind, der stikkes skævt ned i jorden med en snæver vinkel. Det er meget vigtigt ikke at ramme en mine på overfladen, som er utroligt følsom for berøring. Hvis det da overhovedet var en mine, der fik detektoren til at reagere? Det kunne vel også have været en helt tilfældig, anden slags fredsommelig metalgenstand, måske bare en ølkapsel? Da de mest moderne miner indeholder meget lidt metal, kan man ikke vide det med sikkerhed. Derfor er ”priknin-gen” nødt til at være så omhyggelig, langsom og uhyre forsigtig.

Kanterne af stien var dækket af skønne bjergblomster i dejlige farver. Nu var den øverste del af skråningerne jo erklæret for sikker, så jeg plukkede et par af de små blomster og indsnusede duften. Da vi lidt senere skulle sige endeligt farvel, kom ”vores” minerydder op til os og gav mig en smuk buket, som hun havde plukket til mig. Der lå en stump af den rød-hvide tape på stien; den brugte jeg til at holde blomsterne sammen, og de holdt sig friske på hele hjemrejsen. I vindueskarmen i mit køkken har den lille plastiks-løjfe nu en varig plads til minde om den medmenneskelighed og forståelse, der indgår som en vigtig del af mineryddernes farlige, men utroligt nyttige arbejde.

10. SPÆNDENDE INDIEN

Fuld udrykning

En anden form for ambulance i fuld udrykning oplevede vi - heldigvis kun som passagerer - et helt andet sted i verden, denne gang i Orissa på Indiens østkyst. Her havde Herluf i sin søgen efter et emne til endnu et foredrag for genbrugsmedarbejderne fundet frem til et specielt junglehospital langt væk fra alting. Hospitalet havde oven i købet nær tilknytning til Det Danske Missionsselskabs historie mange år tilbage i tiden. Det fik støtte fra Folkekirkens Nødhjælp, og det kunne godt give stof til et nyt spændende foredrag, mente han. Jeg var i første omgang ret skeptisk og kunne ikke se det store lys i den ide. Vi kunne det år fejre butikernes 25-års jubilæum og havde jo på fridagen om mandagen holdt mange foredrag om vidt forskellige nødhjælpsprojekter i årenes løb. Men når vi i løbet af et par år havde besøgt alle butikkerne og fortalt om den sidste rejses oplevelser, måtte der selvfølgelig noget nyt til. Så trods min modvilje holdt Herluf fast ved ideen om at besøge junglehospitalet. Denne rejse til det fjerne Indien blev en af de mest spændende, vi har oplevet. Som altid havde Herluf, omkostningsbevidst som han var på alle måder, fået lagt et besøg i Calcutta ind i turen for at følge op på arbejdet der. Vi skulle også lige omkring et brøndgravningsprojekt i en meget tørkeramt egn på vej ned til Orissa. Så resultatet kunne måske blive til hele tre nye foredrag indsamlet på den samme rejse.

Højst 5 kg bagage ...

Hvis man skal skifte fly undervejs, er det vigtigt at have mindst mulig bagage med sig: 5 kg kan man medtage som håndbagage, men det tillader kun det mest nødvendige indhold, som skal være nøje gennemtænkt. Sådan undgår man de lange ventetider, der ellers er ved afgang, flyskift og ankomst. Helt nødvendig er dog også en lille notesbog, man kan føre dagbog i, så kortfattede oplevelser i telegramstil kan bringes med hjem. I det lille hæfte, der stammer fra turen til Indien, fik jeg genoplivet et stærkt karryduftende indtryk af, hvad der skete undervejs:

”Sidst i januar via Tirstrup/Kastrup/Delhi til Calcutta med ca. 2 timer i kø for at komme ud af lufthavnen. Blev afhentet af LWF og indkvarteret på det lille, engelske Fair Lawn Hotel efter 23 timers rejse fra Thorshavnsgade 2 til hotellet i Nordindien. Skønt med en seng efter en meget lang nat”.

Næste dag skulle vi til møde med LWF-toppen, 8-10 mænd, som fortalte om hver deres spændende ansvarsområde. Derfra gik turen til Salt Lake City, som Herluf tidligere havde besøgt, og som vi havde holdt mange foredrag om. Selv så jeg den nu for første gang og blev betaget over de små huse, bygget til fortovsbeboere fra byens slum. Husene var blevet opført på en udtørret saltsø, som den daværende norske leder af arbejdet, Olav Hodne, havde fået lov til at bruge af bystyret. Herluf nød gensynet, for sidst han havde besøgt det, havde der været tvivl om, hvorvidt der overhovedet ville kunne dyrkes noget i den saltholdige jord. Men nu var problemet åbenbart løst. De små jordlodder omkring husene var blevet plantet til med grøntsager, blomster og træer, så det lignede en hyggelig lille landsby. Husene var stadig velholdte.

Derfra blev vi kørt til UltaDanga Center, der virkede som en ren oase midt i den kaotiske og støjende storby, endda med masser af blomster i haven og fugle i træerne, bl.a. en stor grøn papegøje. Her så vi et natteherberg, hvor et lille antal fortovsbeboere med særlige behov kunne overnatte i sikkerhed - kvinder for sig og mænd for sig. Der er mange, som også er meget ilde stedt, når der kommer oversvømmelser af gader og fortove i regntiden. Her er tillige i dagens løb undervisning af børn i forskellige aldersklasser. Centeret organiserer desuden gadeskoler, hvor nogle lærere fra almindelige skoler bruger deres middagspause til at undervise fortovsbørn, der ellers ikke har en mulighed for skolegang, fordi de ingen adresse har. En skoleklasse med små glade unger sang og opførte en sangleg for os.

Turen fortsatte videre til et lille slumkvarter langs floden/kloakken. Der var her lagt ”fortov” af mursten, hvilket var en stor forbedring i forhold til den tidligere mudrede sti. Der var geder, børn, tøj til tørre, stabler af komøgsbriketter, enkelte vandpumper og tegldækkede huse (et stort frem-skridt i regnvejr). Der var også en socialarbejder med en meget beskeden klinik og skolestue, der også kunne bruges som ”forsamlingshus”.

Efter frokost tog vi ud til det næste slumkvarter længere henne ad floden. Der var en syskole for 15 kvinder, som lærte at lave praktiske toilettasker og andet nyttigt til salg på torvet. Vi mødte en kvindelig læge, som anvendte homøopatisk medicin mod f.eks. nældefeber og så hendes omhyggeligt førte journaler. Her beundrede vi de foromtalte ”lutherske toiletter” i deres fine cementhus med fire aflukker. Det var en stor sundhedsmæssig forbedring i det sygdomshærgede område. Et sted på dæmningen blev et barn grundigt afluset. Vi så også et vandhul med snavset vand og utroligt snavsede, men skønne børn. Andet steds sås nyttig fremstilling af papirposer af gamle aviser - alt kan bruges og bliver det ...

Luftforurening i stor stil

Hjem til hotellet gik det gennem tæt trafik og ubehagelig luftforurening. Der var et underholdende gadeliv at se på med richshawførere på bare fødder, med fortovsbeboere i fuld gang ved vaskesteder og vandhaner ved fortovskanten. Der var en larm fra dyttende biler og ved siden af boder med frugt af alle slags. Der var fristende, lifligt duftende madsalg fra små ladcykler, mens en tigger med barn på armen kiggede sultent på, samtidig med at barbering med højt sæbeskum blev udført midt i hele virvaret. Hist krævede det sit at transportere en lang bambusstige på to cykler. Og alle vegne lyste fine, farverige sarier op i orange, gule, pink, røde, blå, grønne nuancer, nogle med guldtrykte borter, og enkelte var helt hvide - hvordan er dét muligt så beskidt et sted? Det flød med affald alle vegne, men her færdedes smukke, unge kvinder, rynkede, gamle mødre, uhyggeligt magre mænd, mellem afskallede, tidligere flotte huse og grimme etagehuse med tilgitrede altaner.

Næste formiddag måtte vi igen igennem Calcutta, forbi Queen Victoria Memorial og St. Paul's Cathedral, hvis tårn var næsten usynligt på grund af luftforurening. Vi var tæt på åndedrætskollaps, havde køresyge, jetlag og fik kvalme af at se byens enorme elendighed. I vejkanten satte folk sig på hug - og hvad mon de lavede? En pænt klædt mand forlod sin bil midt på tæt trafikeret gade med kø, ilede ind over fortovet til en mur til højre for at tisse der. Han lukkede bukserne, mens han løb tilbage til bilen, mens alle bag ham dyttede hidsigt. Der var hellige køer på midterrabatten, på fortove, grøftekanter. Folk havde håret hvidt af shampoo ved en vandhane. Vand

blev hentet i smukke messing- eller metalkrukker, i spande, plasticflasker. Alle slags beholdere kunne bruges.

Vi tog videre til endnu et slumkvarter mellem to jernbaner ved sumpet sø fuld af affald og vandhyacinter. Også her lå de små tegltækkede bambus-skure tæt, tæt på hinanden, beboet af venlige børn, kvinder, mænd, en snedker lavede møbler af affaldstræ. Der var også en skole med børn og lærerinde. Vi havde efterhånden en lang hale af nysgerrige børn efter os. Beboerne havde et stort ønske om at få lov til at fylde søen op for at kunne bygge endnu mere. Sikke dog en utrolig optimisme.

På en lokal losseplads var to mindre teenagere i gang med tæt foran en enorm bulldozer at finde brugbare ting oppe på skrald-bjerget. På tidligere, nu nedlagt losseplads lige ved siden af dyrkedes bl.a. blomkål. De så flotte ud.

Oaser i millionbyen

Men Calcutta var så meget mere. En engelsk sygeplejerske, Miss Jane Webb var under et besøg i kæmpebyen engang blevet så berørt ved synet af de mange syge og handicappede børn på gaderne, at hun efter en indsamling hjemme i England vendte tilbage og oprettede et ortopædisk hospital til deres hjælp. Det var et imponerende og velfungerende hus med en dejlig positiv atmosfære: Der var tillidsfulde børn i alle aldre, nogle var nyopererede, andre øvede sig på at gå med nylavede proteser. Alle, undtagen de sengeliggende, var endda engageret i en - af alt - sportsdag med konkurrencer om løb, udklædning, boldspil m.v. Vi fik den store ære at uddele præmierne - som var små, men blev modtaget med stor begejstring. Førstepræmien i udklædningsdysten gik til en dreng, udklædt som fin dame med fuld make-up. Vi fandt først ud af, at han rent faktisk var en dreng, da han forsvandt ind på drengenes sovesal for igen at komme ud som den 11-årige, han i virkeligheden var med nyligt opereret klumpfod ...

I Calcutta ser man mange steder Moder Teresas hvidklædte nonner, som er i fuld gang med deres imponerende arbejde. Det foregår både på børnehjemmet for de nyfødte, som nonnerne om morgenen finder anbragt uden for porten i nattens løb, og i huset for døende, som bliver hentet ind fra en

ensom død på gaderne og bragt hen til nonnernes hospice i et Kalitempel, fordi ”ingen skal dø helt alene uden lindrende hjælp og en kærlig hånd i sin”. Eller på uddelingsstederne med nærende mælk og mad, som kan være den sidste redning for de allerfattigste, der ikke har kunnet finde sig et arbejde, eller ikke har kræfter til at klare det.

Bagefter havde vi mod til at besøge Moder Teresas hjem for børn, samt undervejs et kort kik ind på nonnernes hjem for mentalt syge eller debile kvinder og mænd. Også det var en rystende oplevelse. Men der var nydeligt rent trods de meget dårlige patienter. Vi så her nogle af de i Danmark strikkede tæpper i brug, men her var der desværre et indlysende fotoforbud.

På børnehjemmet viste en sød nonne os rundt i alle rum. Deres lager var fuldt af tæpper fra Danmark, men de bad os: ”Please, send tæpperne i mindre pakker! Og gerne flere i voksenstørrelse!” Tæpperne var i brug til 470 småbørn og større børn, babyer, skønne unger i mange størrelser og udgaver, fortalte nonnen os. Rolige, søde, rene og velpassede unger med vidunderlige mandeløjne.

Ca. 300 adoptioner pr. år blev det til, mest til indiske forældre, men også til udlændinge. Børnene bliver ikke døbt, da indiske adoptivforældre ikke ønsker det. To muslimske teenagepiger fulgte med rundt i deres fine ramadanfesttøj. Der var feststemning overalt i byen. Ramadanen betyder for muslimerne faste fra daggry til aften i en måned. Når den måned er gået, holder man en stor fest, fordi man igen må spise og drikke om dagen. ”Tillykke med jeres ramadanafslutning!” sagde den katolske nonne til de to unge muslimer ved afskeden. Det var smukt.

En speciel togrejse

Indien er et meget vidtstrakt land. Der er langt fra Calcutta til Orissa, og så er man endda kun nået halvvejs ned ad østkysten. Før afgang om aftenen fra den centrale jernbanestation var der en times ventetid på perronen, mens billetterne blev checket grundigt, før vi måtte stige på toget. Det var ikke særligt betryggende, da vores rare ledsager Andrew, der heldigvis talte glimrende engelsk, forklarede, hvorfor der på perronen kunne købes tyk-

ke jernkæder med solide hængelåse til: ”Jo, så kan man låse sine kufferter solidt fast undervejs, så de ikke bliver stjålet, mens man sover.”

Toget afgik præcist, og aftensmaden var en kyllingesandwich med lidt frugt og vand til. Der blev senere udleveret tæpper, lagner, pude, håndklæde, og man sov godt på en smal briks. Kun med et gardin som ”dør” skulle jeg lige vænne mig til, at det blev trukket fra på hver station, hvor andre passagerer lige skulle kigge efter, om der var plads til en mere.

Andrew sørgede for morgenmaden, som han købte på en station undervejs: Kiks, banan og lille kop the. Vi kørte gennem et umådeligt smukt indisk landskab med små huse og landsbyer langs banen og grønne, frodige rismarker delvis under vand.

Efter trekvart dags rejse med mange stop ved stationerne undervejs, hvor man kunne stå af, strække ben og købe lidt mere mad, blev vi sat af på en meget lille landstation. En ko gik omkring i ventesalen og spiste af en bunke hø i det ene hjørne. For en gangs skyld var toget ankommet for tidligt, så vi måtte vente et stykke tid på den jeep, der skulle hente os. Den var af indisk fabrikat, så Herluf havde lidt besvær med at finde plads til sine lange ben.

Værelse med dyreliv

Vi blev modtaget venligt med the på LWF-kontoret, der havde ansvar for brøndboringer i dette område. Vi blev derefter indkvarteret på et værelse med livligt dyreliv i form af myg og kakerlakker. Men der var vand i bruseren, hurra!

Vores danske maver protesterede lidt efter den dejlige, men rigt krydrede mad. Dog havde vi næste dag efter en god nattesøvn en rigtig spændende tur ud til et par af de nylavede brønde. Vi kom gennem afhøstede rismarker og udtørrede områder uden noget grønt, så langt øjet rakte. Langt, langt ude kunne bilen ikke fragte os videre, Vi travede ned gennem et umådelig tørt landområde til det nærmeste brøndgravningsprojekt, der var startet efter videnskabelige søgninger efter vandårer i jorden. Der var blevet sprængt et mægtigt hul, som bagefter blev tømt for klippeblokke under devisen ”mad

for arbejde". Siden var det blevet bygget op med cement, så brønden kunne overleve i mange år fremover og give vand til de mange familier i området.

Nu fulgte oplæring i at deles om det vand, der kunne hentes op fra dybet ved hjælp af praktiske vippekurve. Vandet blev ledt ud til markerne gennem kanalsystemer, og for enden af kanalerne voksede grøntsager op, hvoraf nogle var nye, men også sundere varianter af dem, man hidtil havde dyrket: hvidkål, ærter, hvede, auberginer, tomater, chilier og løg. Et virkelig flot projekt, der tillige indeholdt uddannelse af familierne i at dyrke grøntsager, som der også var god afsætning for på landsbyens marked.

Næste dag besøgte vi flere områder, hvor undervisning i nye og gode dyrkningsmetoder gav bonus: overdækkede kompostbunker gav bedre gødning, end hvis den stærke sol udtørrede dem. Der var over alt en udtalt optimisme at spore, idet der også inde i landsbyen var blevet lavet offentlige brønde med pumpe på et cementeret låg, som hindrede overfladevand i at løbe ned og forurene brøndvandet. Nogle af kvinderne var tilmed blevet uddannet i selv at kunne klare eventuelle problemer med pumpen fremover.

Kl. 15 var der afrejse med en lille jeep, der skulle rumme Herluf, Andrew, en mr. Sarkav, chaufføren og mig. Vi kørte ad elendige landeveje i to en halv time. Flere steder midt på vejen var der flokke af legende aber, men dem skal man ikke gå nær. De kan finde på at bide, og det er bestemt ikke sundt. Men beundre de livlige dyr på afstand og fotografere dem var acceptabelt. Vi måtte vente længe ved en jernbaneoverskæring, mens et meget langt godstog kørte forbi, og vi kom gennem små kønne landsbyer med meget liv.

Det kristne hospital

Vi nåede godt frem til Bissamcuttack, hvor junglehospitalet ligger, kl.17.30, kort før mørket faldt på. Stedets legendariske overkirurg, dr. Henry modtog os hjerteligt. Andrew og de andre fik megen tak for god hjælp undervejs og kørte så tilbage i mørke.

Hurtigt blev vi installeret i gæstehuset af den unge dr. John. Myggenettet over sengene var måske lidt kort. (Eller var vi for lange?) Men det virkede, og vi sov udmattede og godt.

I dagbogen kan man læse følgende: "Christian Hospital Bissamcuttack er et mirakel! Et skønt sted i en udørk: med grønt græs og blomster, og hele

personalet til morgenandagt i kirken med lang prædiken og præsentation samt velkomst af os (som én person!) Tilladelse i alles påhør til at fotografere og se alt på hospitalet”.

Det, som nu var et veludstyret, ret moderne hospital, startede meget primitivt i 1954, da den danske læge Lis Madsen i Aalborg fulgte et kald til at rejse til Indien som missionær, udsendt af DMS, Det Danske Missionsselskab, der fik støtte af de mange missionskredse ud over Danmark.

Dr. Ma., som hun blev kaldt, begyndte sit arbejde med at indrette en primitiv klinik i et lejet hus midt i et stort område uden nogen som helst anden lægelig bistand. Desuden red eller travede hun ud til de omliggende landsbyer. Hun lånte en veranda, satte sig ned og startede en meget nødvendig sundhedsundervisning af de lokale, som efterhånden kom til at virke som en slags barfodslæger. Med utrættelig energi fik hun lidt efter lidt sideløbende opbygget et hospital i Bissamcuttack. I første omgang skete det med hjælp fra udenlandske læger og sygeplejersker, siden med medicinsk uddannelse af det nødvendige personale blandt lokale, egnede personer, der med ildhu gik ind for udvidelser og effektiv indsats de mange kommende år sammen med dansk personale. Dette arbejde blev støttet af DMS, men siden også af bl.a. Folkekirkens Nødhjælp i flere faser af opbygningen. I dag ligger her et utroligt velfungerende hospital, Det har tillige bidraget til oprettelse af et udbredt sundhedssystem for beboere i de 53 omkringliggende landsbyer langt ude på junglebevoksede bjergsider. I området bor tusindvis af mennesker, der tidligere var helt overladt til sig selv. Hospitalet har også medvirket til oprettelse af en skole for børn, så de får mulighed for siden at fortsætte med en videregående uddannelse.

Et imponerende junglehospital

Efter morgenandagten blev vi vist rundt af dr. Henry og dr. John på dette pragtfulde sted. Her har man nu alle specialer: kirurgi, medicinsk afd., øjenafdeling, laboratorium, røntgen, fødeafdeling, ambulatorium, sygeplejerskole og skadestue. Fra den beskedne start var det i årenes løb vokset til at have 200 sengepladser og flere operationsstuer samt mange ambulante patienter. Nu bliver der foretaget tusindvis af operationer om året. Utallige

kvinder får hjælp til en sikker fødsel, og på sygeplejeskolen gik allerede dengang 120 elever.

Ambulatorieundersøgelse var gratis, men behandling kostede, hvis man kunne betale. Det var dr. Henrys "Robin Hood-princip": De velhavende kunne få enestue mod betaling med eget "køkken" (som var et simpelt kokested). Til gengæld fik sygehuset råd til at behandle ubemidlede syge gratis. Der var patienter og deres pårørende overalt. De fattige lå på flersengsstuer, et enkelt sted en far og søn på samme vakkelvorne briks. Der var en med et amputeret ben, en anden fik væsketerapi intravenøst, nogle havde gipsbandager, eller store forbindinger, en teenagepige havde kraniefraktur, en jævnaldrende med tuberkuløst sår på hals blev nænsomt undersøgt af dr. John. Patientens mad blev lavet af en pårørende, som tillige varetog tøjvask. Det sås ved det fælles vaskested, hvor tørresnorene var fulde af farvestrålende sarier, der hurtigt tørrede i det varme solskin.

Frokost kunne vi indtage i en lille nydelig cafe beregnet til gæster og besøgende, lige ved indgangen til hospitalet med den bevogtede, solide port. Der var en svalerede under loftet med sultne unger og travle svale-forældre ind og ud gennem den åbentstående dør.

Vi overværede sidst på dagen sygeplejeelev-undervisning ved dr. John om malariaforebyggelse. Bedre kan det ikke gøres! Han er en levende og dygtig underviser. Alle personalets moskitonet blev bagefter imprægneret under trappen i store kar med myggedræbende væske. Det var sidste nye fremskridt, som befolkningen uden for hospitalet også undervistes i. Det skulle hjælpe til at nedbringe de mange tilfælde af den malaria, som er en både alvorlig og dødbringende sygdom.

Til den fine aftensmad hos dr. Henry og fru Nancy sammen med deres søn og de øvrige læger nød vi en lækker kartoffelmos med kylling i mild sauce. Der var dækket op med danske servietter med danske flag på, og der var et lille Dannebrog på flagstangen midt på bordet. Helt hjemligt, selv om vi var langt ude i en ganske anderledes verden.

I kirke sammen med firben

Næste dag var der igen morgenandagt i kirken, denne gang med Herluf som præst. Jeg havde valgt at sidde på bagerste række med udsigt til hele personalet fra overkirurg til yngste sygeplejeelev. Som de da kunne synge! Herluf klarede det i fin form på engelsk. Jeg kiggede op og så et mellemstort firben på vej hen over loftspærerne. Hvordan holder de sig fast med hovedet nedad? Pludselig faldt den ned i nakken på mig. Jeg var lige ved at udstøde et skrig, men huskede i tide, hvor jeg befandt mig: i hospitalets smukke kirke tæt besat af andægtige mennesker. Firben gør ingen fortræd, men tænk, hvis det havde været en af edderkopperne. Jeg tror, firbenet blev lige så forskrækket, som jeg blev.

I Lis Madsens fodspor

Efter frokost hentede dr. John os til en kliniktur. Han ville vise os den lokale videreførelse af Lis Madsens undervisende landsbyarbejde. Vi kørte af sted i hospitalets ambulance, en åben jeep med høje hjul. Det var nødvendigt på vejene, der langt fra lignede danske landeveje. Vi fik at vide, at der en dag var kommet en delegation fra de fjerne landsbyer ude i bjergene til hospitalet med ønske om lægehjælp. Men de havde ikke kørevej derud, så fra hospitalet var kravet klart: uden brugbar vej, intet tilsyn! Beboerne gik straks i gang med at lave et spor, hugget ind i bjergsiden og rydde det, så man nu kunne køre, først til én, siden til flere af landsbyerne. Men det ligner ikke just det, vi forstår ved en vej: der er mange dybe huller, store klippestykker, sten, grus og lerjord. Det kunne dog lade sig gøre at komme frem.

Vi nåede med spænding landsbyen: en lang, bred, lige gade med lave, lerklinede, stråtede hytter langs siderne, nærmest en slags rækkehuse, med en lav fælles terrasse foran i alle hytternes længde. Stedets klinik var en af disse hytter, med dør af udhamrede dåser, og betjent af tre lattermilde unge kvinder. De to var sygeplejerske-uddannet på junglehospitalet, den tredje var health worker – en form for sosu-assistent. Altid er de tre sammen, så der er to tilbage, hvis en må hente hjælp. De udstationeres kun, hvis de selv ønsker det og brænder for dét.

De unge kvinder var enormt søde og nysgerrige. De spurgte, hvad min rygsæk mon indeholdt. De grinede og kommenterede højlydt alt deri, da jeg viste dem det. Vi var vel en slags kolleger! Til gengæld blev jeg inviteret indenfor i deres beskedne soverum, hvor der var spejl og lidt små personlige pynteting, dækket af avispapir af hensyn til støvet fra tag og gade. Jeg fik lov at se deres medicinbeholder, som indeholdt smertestillende midler, desinficerende væske, mave- og malariamedicin samt jernpiller mod jernmangel som følge af malaria. Deres undervisningsmateriale var hjemmelavet og meget pædagogisk udformet med fine instruktive tegninger.

De foreslog, at jeg skulle prøve en sari. Det er en omstændelig sag: Først blev der omhyggeligt lagt syv læg mellem to fingre og fæstnet i linningen. Derefter blev lag på lag af det lange, smukke stykke tøj viklet om mig og op over skulderen. De morede sig hjerteligt, og det samme gjorde dr. Johnny, som han blev kaldt, de sammenstimlende patienter og Herluf, da jeg bagefter blev sendt udenfor til beskuelse.

Vi fortsatte siden ad den vej, der var lavet til endnu en fjernt beliggende landsby af samme primitive slags, med tilsvarende lerstampet gade og gulve, lave stråtækte, udhængende tage over verandaer med hængevugger og tobaksblade til tørre under taget. Der var flere bedårende børn og smukke kvinder med guld i næsefløjene, som er den måde familiens værdier normalt opbevares på.

Klinik på åben terrasse

Her blev ”klinikken” hurtigt pakket ud på terrassen ved det første hus. Den bestod af 4-5 rygsække med nødvendigt, godt gennemtænkt udstyr, samt en lille køletaske med vaccine og med påskriften: ”Do you need open it?” = ”Behøver du åbne for den?”. Vaccinen skulle jo opbevares ved lav temperatur. Snart var en flok patienter samlet om dr. Johnny, der havde sat sig til rette i skyggen under det lave stråtag. Han havde medbragt journalerne fra tidligere besøg med angivelse af diagnose og igangsatte behandlinger, som han nu kontrollerede effekten af. En stor dreng med hævet, ømt knæ skulle med hjem til hospitalet for at få tappet væske ud. En meget dårlig kvinde havde alt for højt blodtryk. Hun havde født for to dage siden, men barnet var for lille og døde. Moderen var meget svag, kunne næsten ikke

gå, og skulle også med os tilbage. Den syge kvinde, hendes mand og hendes veninde, der skulle med for at hjælpe patienten og lave mad de næste dage plus os andre, i alt 8-9 personer blev proppet ind i den lille jeep, som nu var ambulance. Snart drønedes den af sted over de hullede, bumpede veje. Jeg sad yderst ved siden af chaufføren og klamrede mig til sidestolpen, glad da vi omsider nåede frem til hospitalet og standsede direkte uden for skadestuen. Kvinden var nu faldefærdig træt og måtte næsten bæres ind.

Drengen med knæet kastede op, den stakkel. Men hans far var heldigvis med. dr. Johnny kom ud igen og klappede ham venligt på ryggen. Kvinden var hurtigt blevet undersøgt og havde foruden det meget høje blodtryk også ekstremt lav blodprocent. Var det måske malaria? Eller var det på grund af fødslen få dage forinden? Men nu var hun i gode hænder, som prøvede at hjælpe hende.

Den lille landsby

Det var tiltrængt med en afstressende aftentur i den lille landsby uden for hospitals mure efter den hektiske tur med "jeep-ambulancen". I gaden vrimlede det ved aftenstid med bøfler, høns, geder, får, og masser af børn, kvinder og mænd kiggede undrende på os. En nok niårig dreng med lillebror på armen løb forskrækket væk ved synet af mig. Alle andre grinede. Der var et dårligt vedligeholdte lille tempel for guden eller gudinden Maa, men også en kvindelig fiskehandler med friske fisk, en skrædderbutik, salg af grøntsager og frugt, små købmænd med tøj, krukker, isenkram - alting! Midt i det hele stod hellige køer og trafik i kaotisk blanding på den smalle, grusdækkede hovedgade. Hytterne, som vi kom forbi på vores aftentur, var også her primitive, lave og stråtækte. De voksne var laset klædt. Bag huserne var der lidt marker med spredte, indhegnede grøntsager, træer, buske og bjerge i baggrunden. Så smukt!

Der stod en el-mast, så nogen elforsyning var der altså. Hospitalet var forsynet med eget nød-anlæg, hvis den offentlige el skulle svigte. Før der kom elektricitet helt herud i jungleområdet, måtte man skaffe lys fra en dynamolygte, hvis en operation blev nødvendig om natten. Så måtte en af de ansatte sidde og træde på en cykel uden for vinduet. Det fortalte sygeplejerske Hanne Nørnberg os om fra sin tid for mange år siden på hospitalet.

Det var dengang meget mere primitivt. Nu er det et moderne sygehus med alle muligheder for god behandling, og efter en årelang pause får man igen heldigvis støtte fra Folkekirkens Nødhjælp.

Gennem rismarker tilbage til Calcutta

Fra dagbogen:

"5/2 Tidligt op, afrejse 7,30. Av, min mave. dr. Johnny kommer for at sige farvel. Han fortæller berørt, at kvinden fra landsbyen ikke overlevede trods god indsats. Han vinker, da vi kører til stationen med en ung ledsager, en af personalet, som skal følge os på de 2 timers togtur til den station, hvor Andrew skal "overtage" os og følge os tilbage til Calcutta."

Vi underholdt os hjerteligt med hverandre undervejs - engelsk er dog et dejligt sprog - og lærte endnu mere om CHB og livet der. Et yderst værdifuldt projekt, som både gav basal nødhjælp og længerevirkende udviklingshjælp.

"Bare vores billeder nu er gode. Vi kan jo ikke vide det, kun håbe det bedste, det viser sig jo først efter fremkaldelse af filmene efter rejsen. Så jeg opbevarer dem omhyggeligt i min rygsæk og sover med den på maven på hjemrejsen i toget. Jeg vil meget gerne vise disse billeder og fortælle om dette utrolige sted til alle genbrugsmedarbejderne derhjemme og til hvem, der ellers vil bestille os til et foredrag i en sognegård, på en skole, en aftenskole, når vi forhåbentlig er godt hjemme igen."

Men lige nu raslede vi resten af dagen gennem smukke landskaber med grønne rismarker og vældige floder. Toget stod dog stille meget af tiden. I Sambalpur kom Andrew og sovevognen til. Uden den havde jeg vist ikke overlevet. Ovenover sov i nattens løb en fremmed person og en mere, som "flyttede ind" til ham undervejs. Der var folkevandring forbi gardinet ved vores fodende. Præcis ankomst til Calcutta tidligt om morgenen, og så var der tid til et bad, morgenmad og en lille lur på det rare hotel, der havde værelse nr. 6 parat til os.

Siden gik vi en tur tilbage gennem byen og kom forbi Højesteret med mængder af fint klædte advokater, en bygning i bedste engelske London-stil. Ved

*siden af sås en meget smuk blomsterudstilling med georginer og løvemund.
Helt hjemligt!*

Vi nåede også lige at besøge Kalitemplet, hvor Moder Teresas nonner havde fået lov at bruge en fløj til de døende fra fortovene. Her var meget primitivt og enkelt. Unge rygsækrejsende kunne få lov til at hjælpe her en dag, en uge eller mere, med at made de syge, vaske dem osv. Det fortælles, at da Moder Teresa i første omgang bad bystyret om at få plads i det rummelige tempel til dette arbejde, blev det først pure afvist. Men da hun sagde: "Vil De så selv tage dem af disse syge og døende mennesker fra gaderne?", lykkedes det alligevel for hende.

Kl. 21.30: Farvel Calcutta, farvel forurening af jord, vand og luft, farvel Indien. Tak for en utrolig oplevelse. Undskyld, Herluf, for min første modvilje mod ideen.

Hjemme i præstegården i Århus efter 26 timers rejse. Alt vel. Halleluja!"

En praktisk form for børnepasning, mens mødrene har travlt med at afskalle de mange modne majscolber.

En majs mølle skænket af Folkekirkens Nødhjælp til fælles brug i en landsby i Mellemamerika.

រូបយ័ក្ខមីននៅក្នុងដី ១

Tydelig og dramatisk advarsel mod den udbredte minefare.

Danske Ea Fuhr Nielsen skrev en bog til oplæring af kommende lokale bandagister.

Farlige miner kan ligge skjult i grøftekanter og på marker. De er svære at se, og det har katastrofale følger, hvis man kommer til at træde på en af dem.

Axel Aller, ingeniør udsendt af Folkekirkens Nødhjælp til at opbygge den ødelagte infrastruktur i Cambodia, her med det Dannebrog, som bød hans gæster velkommen.

En af Axels broer under genopbygning efter De Røde Khmerers hærgen under borgerkrigen i Cambodia.

En af de dygtige mineryddere i koncentreret arbejde langs en markvej i Albanien.

I tørre områder af Indien er en dyb brønd livsnødvendig for at kunne dyrke sunde afgrøder efter overrisling af marken.

II. AFRIKANSKE UDFORDRINGER

Men hvad med Afrika?

Afrika er den verdensdel, der i tidens løb har modtaget størst støtte både fra vores statslige ulandshjælp Danida og fra hjælpeorganisationer af mange slags. Lokale uenigheder om landområder og grænser, om naturens rigdomme og om etniske og religiøse spørgsmål har ofte resulteret i uroligheder, ubarmhjertige borgerkrige og større, voldsomme krige mellem nabolande. Alle vegne kommer private familier i klemme. Kvægavlere og bønder overfaldes og frarøves deres udkomme. Der bortføres og myrdes, børn bliver forældreløse og ser hjælpeløst på, at banditter brænder afgrøder og hytter af. At utallige mennesker vælger at flygte, når ødelæggelserne eller rygter derom når dem, er forståeligt. Men hvor skal de flygte hen?

Etiopien var i en årrække under strengt kommunistisk styre med vanskelige vilkår for bl.a. de kristne. Det blev forbudt at afholde gudstjeneste og døbe børn. Vi var taget til Afrika og mødte her en dansk præst og missionær. Pastor Tramm havde på et tidspunkt ansvar for Folkekirkens Nødhjælps lager af ris og sædekorn til uddeling i vanskelige tider. Han viste det frem med stolthed og sagde: "Det her har været min måde at kunne prædike på!" I Sydsudan rasede en borgerkrig i mange år, og fra begge lande søgte flygtninge redning i en af de store opsamlingslejre, det havde været nødvendigt at oprette i det nordlige Kenya. Den danske sygeplejerske, Marianne, som havde sit kontor i hovedstaden Nairobi, var Nødhjælpens kontaktperson til Kakumalejren med dens dengang 75.000 beboere. Da vi besøgte hende, havde hun et ærinde oppe i lejren dagen efter og inviterede os med.

Vi steg ud af den lille, lokale flyver med plads til ca. 25 passagerer, og det var som at stå ved et tændt komfur med fuld blæs på højeste temperatur. På flyvepladsen stod en række hvide fly med påskriften: UN World Food Program - FN's fødevareprogram - som var ansvarlig for tildeling af mad til lejrens beboere, idet den lå i det mest øde og tørre område af landet. Der var ingen som helst muligheder for at være selvforsynende her.

Hver beboer i flygtningelejren fik de af FN-programmet nøje afmålte og helt ens rationer hver anden uge. Så måtte de holde hus med det til næste uddeling. For at undgå snyd havde hver enkelt fået et ID-kort, som blev krydset af, før man fik lov til at gå videre langs rækken af uddelere. De sad bag et rækværk med det, der skulle udmåles og rækkes ud til dem, der nu stod i to køer, en langs hver side af teltet. Der var mel i store sække med udskriften "Fra Danmark" og madolie, salt, et lille stykke sæbe, lidt saltede, tørrede fisk og lidt bønner. Varerne blev modtaget af køen, som sneglede sig langsomt fremad uden problemer. Enhver fik, hvad man kunne tilkomme, ligesom adgangen til vand var tilsvarende nøje afmålt: Der blev åbnet for vandhanerne centrale steder i lejren på bestemte tider af dagen. Også her var køerne lange og velordnede.

Som nyankommen flygtning havde man dog først været igennem et velkomstcenter med registrering, sundhedseftersyn, efterspørgsel til og eftersøgning af forsvundne familiemedlemmer m.m. Folk var tydeligt udmattede efter mange dages vandring gennem ugæstfri og øde strækninger. Det var trist at se de få ejendele, de havde kunnet slæbe med sig: ganske lidt tøj, børnenes skolebøger, der mindede om en mere normal tilværelse og måske et spil kort til at fordrive ventetiden med. Modtagecenteret kunne hjælpe med nødvendigt tøj og spartansk køkkenudstyr. Efter registrering fik hver familie tildelt et lille stykke ledigt jord et sted i lejren, ligesom man også modtog materialer til selvbyg af en spartansk hytte, der som oftest blev opført i traditionel, lokal stil.

Midt i det hele lå en meget smuk lille kirke i etiopisk stil, bygget for en del år siden, dengang mange flygtede fra Etiopien. Nu kom de fleste fra Sudan. Det myldrede med børn i alle aldre. Netop børnene og de unge udgjorde et særligt problem. For hvad i alverden var der at foretage sig i en flygtningelejr? En af de meget nyttige ting, Folkekirkens Nødhjælp var engageret i, var derfor netop etablering af en ungdomsklub, hvor de unge kunne udfolde deres energi og evner i en dramagruppe, en musikgruppe, en tegne-male-gruppe eller en sportsgruppe, der kunne arrangere sportsskampe også for de yngre børn. For de voksne var der mulighed for at få en uddannelse i at tilskære og sy tøj, der først blev syet i papir, før man fik lov at gå i gang med stof, som så blev syet til undertøj, t-shirts eller nattøj. De flygtninge, der fik lært at betjene en symaskine, kunne den dag, det forhåbentlig blev muligt at vende hjem til sit eget land, tjene til livets ophold ved det, man

havde lært under opholdet i lejren. Der var også en lille sæbefabrik, som fremstillede nydelige stykker sæbe. Det ville det også være mulighed for et godt levebrød senere.

Nødhjælpen stod bag en gruppe, der underviste de mange enlige kvinder i lejren i deres elementære rettigheder. Der blev også lagt vægt på skoleundervisning for de mange børn, så deres hverdag blev så sammenhængende som muligt under de fremmede forhold.

Kunst til tiden

I en traditionel rund hytte med stråtag blev vi præsenteret for en etiopisk kunstmaler, hvis vidt forskellige værker dækkede alle de skæve vægge. Han fortalte om sine visioner og tanker bag lærrederne og ville gerne høre, hvad vi syntes bedst om? Det største maleri, der gik fra gulv til loft, skildrede Jesus, der vandrer på en meget oprørt sø. Det var meget flot. Og meget stort! Dét, der betog os mest, var noget mindre med titlen ”Giv os i dag vort daglige brød”. Her sås en række aflange, sultne ansigter omkring en skål med varm mad, som ikke kunne nås, fordi den var spærret inde af solide rafter. Ansigtet for enden af skålen var delt i to: en hvid og en farvet halvdel. Det var kunstnerens måde at fortælle på, at sult, nød, udelukkelse eller indespærring kunne være livsvilkårene for hvem som helst på denne klode, uanset hudfarve.

Da vi siden havde fået pakket sammen og skulle sige farvel, kom den etiopiske kunstner også for at tage afsked. Med sig havde han en lille, brun rulle, som vi skulle have med hjem som tak for det nødhjælpsarbejde, der blev udført i lejren. Det var værket med ”Giv os i dag vort daglige brød”. Jeg slap det ikke et sekund på hele hjemrejsen. Jeg sov med det om natten, sad med det i favnen ombord på flyet og fik det bragt hjem i god stand, hvor det straks blev indrammet og fik en hædersplads over klaveret i stuen. Siden har det til stadighed mindet om Jesu ord: ”Bær hverandres byrder”, samt: ”Den, der har to, skal dele med den, som intet har ...”

Kvoteflygtninge

Den etiopiske kunstner flyttede siden til USA, som på forbilledlig vis tillige modtog en meget stor flok af de unge fra Kakumalejren til et imponerende integrationsprogram med indkvartering, uddannelse, sprogoplæring - kort sagt et helt nyt liv med andre fremtidsmuligheder for dem end hidtil. Et godt eksempel på ansvarlighed gennem medlemskab af FN er flygtning-hjælpens kvotesystem. Ifølge det har alle lande pligt til at modtage et bestemt antal flygtninge og sørge godt for dem. Det er med til at sikre de mest udsatte og sårbare fordrevne mennesker et værdigt liv igen. Kvoteflygtninge er ikke "bekvemmelighedsflygtninge". Det er tværtimod mennesker, som ingen chance har for at vende hjem. Deres hjem eksisterer ganske enkelt ikke mere. Sikke en skæbne!

I en kronik i Kristeligt Dagblad d. 3. maj 2018 udtaler tre antropologer blandt meget andet følgende om vi velhavende mennesker i den rige del af verden: "Vi har ikke ret til mere end flygtningene. De forlader ikke hjem, job og familier uden grund, men af nød forårsaget af krig, armod eller forfølgelse". Overskriften på kronikken er: "Vi bør ofre bekvemmelighed for at redde menneskeliv." Det er kloge ord til overvejelse.

Tidligere havde Herluf i Etiopien oplevet, hvordan de danske udsendte sygeplejersker udførte et enormt dygtigt arbejde under tørke- og sult perioder. De fik reddet utroligt mange underernærede, alvorligt syge børn gennem behandling med væske og mad, medicinsk behandling og hjælp til børnenes forældre og andre voksne. En af de udsendte, Benedicte Hjøllund, har vi siden haft god kontakt til. Hendes mor, Inga, blev siden genbrugsfrivillig i utallige år i Gl. Munkegade i Århus, helt til sin 90-års fødselsdag, og blev også min bedste veninde. Dermed fik hendes datters imponerende indsats i det fremmede i disse virksomme unge dage endnu et positivt resultat.

Fra oplevelser til foredrag

Når vi kom tilbage efter en rejse, tog det jo som fortalt sin tid at få alle filmene fremkaldt, sorteret og sat i rammer til brug for lysbilledforedrag. Det var før computere blev almindelige med alle deres gode muligheder for at vise billeder. Vi måtte i mange år klare os med vores dias-fremviser,

medbragt bord og lærred samt de mange billeder omhyggeligt sikrede med elastikker omkring kasserne, så hele herligheden ikke skulle ryge ud ved et tilfælde. (Det oplevede vi engang til et medarbejdermøde i Sydjylland, da en returknop på diasapparatet blev aktiveret ved en fejltagelse. ”Så drikker vi bare kaffe, mens du får bragt orden i det”, lød det beroligende fra butikkens kontaktdame. Hun var vant til at håndtere mange slags problemer ...)

Ofte gav en rejse foredrag nok til to eller fire års butiksmøder. De blev lagt med megen økonomisk eftertanke, så flere nært beliggende butikker kunne klares på én dag med møder f.eks. kl.10 og kl.14. I begyndelsen lagde vi også et møde kl.19.30, men det blev dog for meget med tre møder på den samme dag. Hvis man ikke har helt styr på, hvilken by man nu er kommet til, må man nok til at indskrænke en smule.

På de godt besøgte medarbejdermøder kunne vi tillige efter kaffen vise billeder fra kollegaernes butikker i den anden del af landet, så gode ideer fra den ene by kunne bringes videre ”til genbrug” i den næste. I Haderslev havde man f.eks. engang af ubrugelige vinterfrakker syet nogle festlige heste, som udstoppet med frasorteret tøj blev så gode at sidde på for et barn, at de gik som varmt brød. Mønsteret uddeltes siden med succes til andre butikkers sy-kyndige.

Mange år senere har vi mødt medarbejdere, som med stort engagement har fortalt om det indtryk, billederne fra f.eks. de danske sygeplejerskers indsats i Etiopien, fra slumarbejdet i Calcutta og opførelsen af byen på den udtørrede saltsø, fra proteseindsatsen i Cambodia eller fra flygtningelejren i Kenya, havde gjort på dem. Det har altså virket efter hensigten og været umagen værd.

Siden har Folkekirkens Nødhjælp arrangeret studierejser til projekter ude i verden for frivillige, der selv har betalt udgifterne til rejsen. Dog stadig på betingelse af bagefter at fortælle videre herhjemme om behovet for hjælp samt om de gode resultater heraf.

Mere hjælp til Afrika

På turen til de tre afrikanske lande skulle vi også besøge Rwanda. At tage på vinterferie til Rwanda er måske ikke det mest charmerende, man kan tænke sig. I hvert fald ikke efter at have læst om det store folkedrab i 1994, hvor omkring en million af landets indbyggere blev myrdet og hundredtusinde flygtede over hals og hoved til nabolandene. Når man tillige i en rejsebog kunne læse denne ”opmuntrende” besked: ”Før du rejser til disse områder, skal du grundigt undersøge, om det er sikkerhedsmæssigt forsvarligt at færdes der”, så var den umiddelbare lyst til at tage af sted forståeligt nok begrænset. Men hvad gør man ikke, når alle ens andre foredrag om spændende projekter efterhånden har været vist for samtlige genbrugsbutikker?

Det var ikke let at få overblik over, hvad der egentlig var foregået i Rwanda, mens det stod værst til. I 1994 kunne vi i aviserne læse om det, der siden endte med at blive beskrevet som planlagt folkemord. Hvad var baggrunden for dette had, denne vrede som i løbet af få dage blussede op i dette lille, frodige, junglebevoksede land? Floderne blev rapporteret fulde af mishandlede lig. Kirker, som folk havde søgt tilflugt i, blev overfaldet eller bombet, titusinder flygtede til nabolandene i en strøm, der ikke tidligere var set i så store mængder. Uhyggeligt, rystende og komplet ubegribeligt at høre og læse om så mange år efter ”vores” verdenskrigs tilsvarende, men nu så fjerne rædsler.

Gensyn med LWF

Vi kom tæt på, hvad der dengang var sket, da vi i 2001 skulle til Afrika for at besøge bl.a. Rwanda. Der var kommet rimelig fred i landet, den politiske situation var ændret med ny præsident, og menneskestrømmene var blevet ganske modsatrettede, idet de, der tidligere var flygtet, nu valgte at vende hjem i uoverskuelige mængder. Og til hvad? For hvad var der sket med det, man var flygtet fra?

I Rwanda blev vi modtaget af dygtige og kompetente LWF - medarbejdere, som i samarbejde med Folkekirken Nødhjælps Afrikakontor stod for et tæt program, der var lagt for os fra det øjeblik, vi ankom. Afgang fra Amsterdam var blevet meget forsinket på grund af problemer med en mand,

der skulle tvangshjemsendes til Congo via Rwanda. Sjældent har jeg dog oplevet et mere fortvivlet menneske! Efter flere timers ubehersket gråd, højlydte trusler og forbandelser, blev han ført ud af flyet igen, men da måtte afgangsen for resten af os udsættes endnu mere på grund af en voldsom snestorm og frost.

Trods en halv dags forsinkelse blev vi i ankomsthallen i Kigalis lufthavn modtaget af Thomas med et stort skilt: "LWF, velkommen Andersen"! Første punkt efter indkvartering i Pinsekirkens gæstehjem, der var stærkt beskyttet af stort hegn og med vagter ved porten, var efter en beskedne frokost et besøg i det rummelige lager, der var blevet oprettet i samarbejde med FN's flygtningehjælp. Her havde alskens varer været opbevaret til brug for mange af de mennesker, der i forkommen stand var vendt hjem til bogstavelig talt ingenting. Da de i sin tid i stor hast måtte flygte fra blodtørstige forfølgere for at redde livet, havde de måttet efterlade alt. Nu, da de vendte tilbage, var det i mange tilfælde til et tomt, udplyndret eller nedbrændt hus. I de dage var der tale om store mængder af vanskeligt stillede mennesker, der kom hjem, Men hjælpen strømmede nu heldigvis til fra hele verden, så der kunne uddeles mad og alt andet til deres øjeblikkelige overlevelse. Vigtigt var det, at der ikke længere måtte tales om "hutuer" eller "tutsier". Det var et væsentligt led i det forsoningsarbejde, der med succes var blevet startet efter afslutningen på de ulykkelige begivenheder.

Et righoldigt lager

I den store lagerbygning lå endnu partier af de varer, som der stadig blev ved at være bud efter forskellige steder fra. Et sted lå således plastikdunke til at hente drikkevand i, som ikke fylder meget i sammenklappet tilstand, men nemt rummer 20 liter eller mere i brug. Rødt flonel i metervis kunne bruges både til tæpper at sove på, have over sig eller til at sy tøj af til børn og voksne. Genbrugstøj og -sko kan være nyttigt, hvis man kan finde noget, der passer. Firkantede træforme, som vi undrede os over, var beregnet til at fremstille mursten i: hvis man blander knust termitbo i leret, bliver stenene mere holdbare til husbyggeri. Og hvis der så blev udleveret blikplader til tagdækning, var succesens næsten hjemme. Der var også de tidligere omtalte cementplader med ovalt hul i midten og "trædesten" langs siderne til brug for toiletter. Olie-tønder med diesel stod bag køretøjerne, der var nødvendige for at bringe tingene derud, hvor der var brug for dem. Sæbe-

stykker i lange baner og andet til brug for personlig hygiejne og tøjvask var der også rigeligt af. Samt Køkkenudstyr med gryder, pletter og pander, foruden markredskaber af enhver slags, samt save, søm, skruer og værktøj til brug for husbyggeri, tillige med såsæd og grøntsagsfrø af mange slags. Alt blev hver dag efterkontrolleret og jævnlige talt op. Hele området havde højt hegn og bevæbnede vagter ved indgangen.

Thomas var tysk og havde i flere år arbejdet for forskellige nødhjælpsorganisationer, bl.a. i Bosnien. De seneste måneder havde LWF, Det Lutherske Verdensforbund i Rwanda haft glæde af hans erfaring som ingeniør med kendskab til internationalt hjælpearbejde. Han havde fået hele dette store lager af til at fungere optimalt til enhver tid.

På grunden bag lagerbygningen stod forskellige udtjente køretøjer sammen med ting, der skulle ryddes op og fjernes. Thomas kom med et lille suk: ”Nødhjælpsorganisationer og donorer kan godt forstå, at der skal penge til, når en katastrofe opstår. Det er så indlysende nødvendigt, og midlerne strømmede til Rwanda, da det så værst ud, heldigvis. Men i vores miljøbevidste tid burde man tillige kunne forstå, at oprydningen bagefter, når tingene er på vej til at fungere mere normalt, også er vigtig. Hvis det skal ordnes forsvarligt og miljørigtigt, kan det godt komme til at koste mange penge!”

Fordrejet billede i TV af ulandsarbejde

Det Lutherske Verdensforbunds Rwandakontors øverste leder var den spinkle, irske Anne Masterson. Hun havde som Thomas styr på tingene, udstrålede en dynamisk energi og fik arbejdet til at glide problemløst sammen med en flok dygtige og engagerede, lokale medarbejdere på kontoret og ude i marken. Vi så intet, der lignede det forvrængede billede af ulandsarbejde, som Danmarks Radio i foråret 2018 udsendte med dramaserien ”Liberty”. Vi har i det hele taget altid, når vi har været ude på en projektrejse, oplevet ansvarsbevidste, etiske og hårdtarbejdende udsendte, hvad enten de var ansatte eller frivillige. Og samarbejdet med den lokale befolkning har til enhver tid været velfungerende og yderst respektfuldt fra begge parter side. De gode resultater, der er opnået hvert sted, ville helt enkelt ikke have været mulige uden den nødvendige hensyntagen til lokal kultur og religion.

Anne tog med os ad hullede, umulige veje for ude på stederne at vise os, hvordan store problemer er blevet imødegået ved uddannelse i landbrug og fiskeri, samt genbosættelse af de mange, der efter hjemkomsten var helt hjemløse. Rwanda er på størrelse med Jylland, og jorden er godt udnyttet. Ikke en bjergside eller dal lå uopdyrket hen. Befolkningstallet var efter folkedrabet på ca. otte millioner. Hvor skulle man dog skaffe plads til alle de hårdtprøvede mennesker? LWF havde forsøgsvis peget på, at landets nationalpark var rigeligt stor til de dyr, der stadig var tilbage efter de voldsomme begivenheder. Kunne man ikke få lov til at bruge bare en lille del heraf til de hjemvendte flygtninge? Efter mange ansøgninger blev regeringen til sidst overbevist om, at der var plads til både vilde dyr og nybyggere. Så der blev givet tilladelse til at bruge et område i udkanten af nationalparken til oprettelse af mindre flygtningelandsbyer, som hurtigt blev udstyret med sundhedsklinik, skole, vandforsyning og andre nødvendigheder.

Nyttig tegnekonkurrence

Der blev gjort meget for at hjælpe også unge, der som børn havde været vidner til og ofre for den blodige borgerkrig. En hjælp til at bearbejde deres traumatiske oplevelser blev f.eks. en tegnekonkurrence gennem skolerne. Vinderen beskrev i en tegneserie overfaldene med hævede macheter, flugten med skjul i grøfter og skove, ødelagte byer og huse, Røde Kors ambulancer, tilbagevenden til forsoning og genopbygning af landet med bogstaverne LWF med på de sidste tegninger.

En anden meget vigtig ting var oplysningen om HIV og AIDS, som var begyndt at blive en frygtet sygdom, der savnedes basal viden om. Det blev der rådet bod på med undervisning af små og store grupper. Her blev der stillet mange spørgsmål til den almindelige sexkultur: At afholdenhed er bedst, men brug af kondomer blev lidt efter lidt accepteret, og smitteveje og omgang med smittede gjort til genstand for mange diskussioner. HIV-positive, som ofte var alene-forældre efter en ægtefælles død af AIDS i udbrud, kunne få et beskedent startlån til at oprette en lille butik, der kunne skaffe familien det nødvendige, samt medicin til at kunne overleve. Den overlevendes renommé blev markant forbedret, når det trods alt lykkedes at klare hverdagens store udfordringer. Lånet skulle tilbagebetales, så snart det

kunne lade sig gøre, hvis et nyt, større lån ønskedes til fornuftig udvidelse af butikken.

Så smukke omgivelser

Kigali ligger meget smukt op og ned ad en bjergside i 1500 meters højde. I nogle kvarterer var der smukke, moderne villaer, hvor regeringsfolk og udlændinge boede. Men der var også mindre huse og små hytter med lerede gader imellem. Vejret var som en kølig dansk sommer, ovenikøbet med rigelig regn. Så vejene blev hurtigt glatte og mudrede glidebaner for mennesker og køretøjer. I gaderne mødte vi grupper af fanger fra fængslerne i genkendeligt lyserødt tøj på vej til eller fra genopbygningsarbejde foruden en del bevæbnede soldater. Mange huse havde stadig store huller i murene. Ikke alt var blevet repareret efter borgerkrigen. Der udfoldede sig dog et almindeligt og farverigt liv på markeder og langs de få butiksgader, men mange bygninger var forsvarligt indhegnet og forsynet med glasskår på muren omkring eller med pigtrådshegn øverst oppe samt med en vagtmand til at låse ind og ud.

Hver morgen lå en tæt tåge over bjerg og by, og lufthavnen var ofte lukket af samme grund. Det var ikke den mest moderne af slagsen og heller ikke helt færdig med en påkrævet genopbygning. Et rum bar optimistisk skiltet: ”Duty Free Shop”, men der var brunt papir for ruderne, låste døre og kun en beskeden kiosk ved siden af med ganske få souvenirs, smukke håndlavede ting, som var ret dyre. Kulturelle tiltag som kunsthåndværk kræver overskud af en befolkning, og overskud var ikke just det, der havde fanget vores opmærksomhed under besøget i Rwanda. Men vi så et utroligt gåpåmod hos befolkningen for at lægge de grusomme oplevelser bag sig og videreudvikle fred og forsoning i det smukke land. En af de lokale præster, der undervejs havde fortalt os om sin egen og andres uhyggelige flugt i 1994, sagde stilfærdigt, efter at have genset en af sine forfølgere i en landsby, vi kom igennem: ”Den eneste vej frem over for os i Rwanda er tilgivelse!” En af kirkens vigtigste opgaver var derfor netop at fremme forsoningen i sognene og samfundet, ud over de ovennævnte aktiviteter for kvinder og unge.

Fælles humor

Trods den dystre baggrund for kirkens indsats havde man bevaret en hjertelighed og en humor, der kom til udtryk, da vi som det allersidste punkt på programmet skulle tage afsked med den venlige pastor Martin J. Habiya-are i den lutherske kirke i Kigali. En ting, jeg gerne ville have købt som souvenir, men afstod fra på grund af pladsmangel på hjemrejsen, var en samling små håndflettede krukke med spids "hat". Der var fem i forskellige størrelser, der kunne rummes inden i den største af dem - i stil med de russiske charmerende babuska-dukker. Men her i kirken fik jeg lige netop en sådan samling overrakt af pastoren, som med et lunt smil til Herluf sagde: "Kvinderne her i landet har alle sådan en meget stor krukke. Hvis de begynder at pakke alle deres ejendele deri, skal manden tage sig sammen!" Herluf fik til gengæld en dejlig, stor tromme med en vældig flot lyd: "Den kan du bruge til at kalde din menighed sammen med - eller hvis du vil have fat i Ruth!" De små krukke fik jeg plads til ved at stoppe dem ud med tøjet i kufferten. Men Herlufs tromme blev foræret videre i et følgende land, hvor det lokale kirkekor netop stod og manglede sådan en. Sådan blev alle glade ...

Uldent tøj i Sydafrika?

AIDS-oplysning og forebyggelse har efterhånden i mange år været vigtige emner i mange lande. Ikke kun i Thailand og det mellemste Afrika, men også længst nede mod syd i det lille kongerige Lesotho, som er omgivet af Sydafrika på alle sider. Det er et bjergland med så høje tinder, at man fra et af de højest beliggende punkter om natten på den klare stjernehimmel kan se både den hjemlige Karlsvogn mod nord og Sydkorset stik modsat. Det kan være køligt i sådanne højder, og indbyggernes beklædning består derfor først og fremmest af tykke uldtæpper, der både kan bæres som en kappe eller bruges som underlag eller "dyne" om natten. Folkekirkens Nødhjælp har i Lesotho fået succes med et projekt, som tager udgangspunkt i disse kølige temperaturer. Projektet har for beskedne midler indkøbt uldgarn til kvinder, der sidder indsat i et af Lesothos kvindefængsler for mindre lovovertrædelser. Hertil lykkedes det for en dansk ulandsfrivillig at få adgang, så hun kunne undervise fangerne i forskellige håndværk som f.eks. strikning. Af lækkert, lokalt mohairgarn blev der strikket skønne trøjer

med indviklede mønstre. I begyndelsen måtte meget trevles op og startes forfra. Men snart fik kvinderne det rette håndlag, så de kunne fremstille tre bluser om måneden. Salgssummen svarede til en lavtlønsindtægt.

Men mens de var spærret inde, hvordan kunne deres produkter så sælges? Her måtte den danske ulandsfrivillige igen tage affære. Lørdag formiddag sad hun under et træ på markedspladsen midt i hovedstaden, Maseru. Et smukt udvalg af det strikkede blev hængt indbydende op i træet eller bredt ud på et underlag på jorden. Mens hun tålmodigt ventede på kunder, havde hun gang i sit eget strikketøj. Salget gik heldigvis så godt, at en del af indtægten kunne betale for nyt garn, mens anden halvdel gik til den kvinde, der havde strikket trøjen. Efter løsladelse kunne kvinderne så fortsætte med at strikke og sælge bluser og på den måde undgå at ende som f.eks. prostituerede med stor risiko for at få AIDS.

Vi besøgte også en skole for blinde børn i Maseru. Her oplevede vi, hvordan eleverne trods manglende syn både kunne spille fodbold, lege som normalt seende børn, lære punktskrift samt zoologi (ved at føle på udstoppede dyr). De blev mættet af den majsgrød, som man møder overalt i Afrika. Der var også en velfungerende håndværkerskole, der uddannede handicappede unge til et liv som tømrer, keramiker eller snedker.

Livsnødvendig oplysning

Herluf og jeg oplevede også i Lesotho et stort og godt arbejde for at oplyse om HIVsmitte og AIDS. Let tilgængelige brochurer med instruktive tegninger uddeltes med tegnene på sygdommen, samt hvad man ikke får den af: Ikke ved at trykke hænder, ikke ved knus og kram, ikke ved at lege sammen, ikke ved at bruge fælles tøj, ikke ved at køre i bus, ikke ved at bruge fælles toilet, ikke gennem insektbid osv. I brochurerne var også gode råd om, hvordan man undgår at blive smittet eller smitte andre, hvis man selv er smittebærer.

Kondomer som medicin

Heldigvis anbefalede brochurerne varmt brug af kondomer. Den katolske kirke har i mange år forbudt brugen heraf med henvisning til det letfærdige og ansvarsløse sexliv, der så vil kunne opstå, og fordi næsten enhver form for prævention er uforenelig med kirkens lære. En dag vil også katolikker forhåbentlig kunne bruge kondom med god samvittighed, hvis de små nyttige hylstre i AIDS-ramte områder kunne blive betragtet mere som medicin end som svangerskabsforebyggende middel. AIDS-epidemien ville vel ikke helt forsvinde, men antallet af ulykkelige ofre dog formindskes, hvis det blev mere udbredt. Når man har set en træt, gammel bedstemor sidde med en stor flok forældreløse børnebørn omkring sig i en faldefærdig hytte med et lille bål udenfor som eneste køkken og uden muligheder for eller helbred til at gå på arbejde, har man virkelig lyst til at lægge et meget godt ord ind for al god oplysning om sygdommen (og kondomer!), hvad enten det så er i Lesotho, Uganda eller Thailand. Siden er der heldigvis også kommet en medicin, der nu kan gøre livet tåleligt for sygdommens ofre.

En lille del af meget

Der kunne fortælles meget mere om Folkekirkens Nødhjælps indsats forskellige steder, som vi fik lov til at opleve den. På Sri Lanka kunne Nødhjælpsens Cecilie, der var ansat til lokalt arbejde blandt interne flygtninge på nordøen omgående hjælpe efter den store tsunami i 2004, hvor tusinder druknede, og utallige fiskerbåde og huse langs de ramte kyster blev knust. Hun var med til at iværksætte den første katastrofehjælp i området. Der var her siden også hårdt brug for genopbygning, bosættelse, arbejdsmuligheder til et normalt liv efter ulykken og hjælp i den kollektive sorg. Uddannelse i at producere kniplinger, lån til små virksomheder, nyt livsmod og nye redskaber til igen at kunne gå på fiskeri hjalp befolkningen på vejen videre frem.

I Ægypten kunne kristne koptere med støtte fra Nødhjælpen leve af affaldssortering på Cairos lossepladser, efter at deres hjemegn blev sat under vand pga. bygning af Aswan-dæmningen. Her oplevede vi et effektivt og miljøvenligt genbrug, som man herhjemme kunne lære en del af - dog under rystende forhold.

Og hvad med det beboervenlige plejehjem i Østberlin, der på fornøjelig og fremsynet vis også rummede et antal kæledyr, som var med til at gøre livet som gammel udholdeligt? (Vi overnattede en nat på et af værelserne i venligt tilbudte senge. Men der var ingen lås på døren, så ved sengetid fik en af de faste beboere i lang, hvid natkjole som et spøgelse forvildet sig ind på ”gæsteværelset”, før personalet opdagede fejltagelsen ...).

Jeg kunne blive ved, men et sted må det jo stoppe. Selv om de vilde elefanter på Nord Sri Lanka også kunne være spændende at fortælle om.

Vand fra den lokale brønd bruges til nyttige og vitaminrige afgrøder som chilier, tomater, ærter og bønner.

Indgangen til det kristne hospital i Bissamcuttack i Orissa i Indien.

To af hospitalets dygtige læger, overkirurg dr. Henry og distriktslæge m.m. dr. Oomen.

Nyfødt i gode hænder.

En effektiv og sikkert kørende "ambulance" på de kanter.

Landsbygade med lange fælles verandaer.

Dr. Oomen pakker sin mobile klinik ud og afventer her dagens første patient.

"Lutherske toiletter" i en af Calcuttas slumbyer.

12. HJEMME IGEN

Et jævnt og muntert virksomt liv på jord

Hvordan har alt dette kunnet lade sig gøre med en præsteansættelse som baggrund? Jo, selv travle præster har ferier og en ugentlig fridag, - og en protestantisk har som tidligere nævnt lov til også at have sig en kone. Vores forældre, der var med som frivillige både i den første butik på forsøgsbasis i Grønnegade 8 og siden i Munkegadebutikken, har været en os uvurderlig hjælp. Til fælles glæde tog de manganen en tårn med pasning af vores børn. Planlægger man fuldt ud fridagene, borte fra den kimende fastnet-telefon og sognebørns henvendelser, kan tiden række meget langt. Der bliver jo imens taget vare på sognet af de gode kolleger, som har deres fridag på en anden ugedag.

Når Herluf som barn var i sommerhus med sine forældre, spurgte hans far ham om morgenen: "Hvad har du så af planer for i dag?" Fordi tiden ikke er en selvfølge, men en gave og en opgave, man har fået stillet til at fylde med fornuftige ting.

I Herlufs sidste leveår bevirkede et lidt vaklende helbred desværre en del tidsrøvende hospitalsundersøgelser. Men hans dejlige optimisme og usvækkede livsmod fornægtede sig ikke. Med stor interesse fulgte han stadig med i sognets og genbrugsbutikkernes liv. Til det sidste var han flittig kontaktperson for tre af de århusianske butikker med nyttige, daglige besøg, ligesom han ikke forsømte at gå i kirke om søndagen. Få måneder, før han døde, havde han en dejlig oplevelse på sin 80-års fødselsdag. Vi var selvfølgelig også denne søndag i Christianskirken. Kort før postludiet fik dagens prædikant, Esper Thidemann, kort nævnt noget om en rund fødselsdag, hvilket fik vores dygtige organist til at spille en bid af fødselsdagssangen på det store orgel. Det fik hele menigheden til at rejse sig og synge med, og Herluf blev dybt rørt.

Siden udtalte han en dag følgende: "Jeg har haft et spændende liv, og jeg kan ikke forlange mere. Jeg kan ikke forvente mere. Men jeg vil gerne have mere!"

Opmærksom og medlevende til det sidste - det var han.

At sognebørnene i Christianskirken ikke var utilfredse med præstens indsats i sognet før han blev pensioneret, viste sig, ved en stadig større deltagelse i søndagenes gudstjenester - samt et par år efter hans død også i en overraskende opringning fra Aarhus Kommune: "Hvad ville familien mene om et forslag, der er kommet, om at opkalde en vej efter Herluf Andersen?" Sagen var, at to af sognets beboere - af vidt forskellig politisk observans - under opgaven som tilforordnede ved et valg var kommet til at mindes deres savnede præst. Han burde hædres, blev de enige om. De kontaktede kirkens menighedsråd, der blev medunderskriver på et brev til kommunen, som straks gik med at omsætte ideen til handling. Mellem kirken og den lokale genbrugsbutik, der deler udgifter og overskud mellem sognets menighedspleje og Folkekirkens Nødhjælp, lå den såkaldte Kongsbergs Plads. Den kunne uden de store vanskeligheder omdøbes til "Herluf Andersens Plads."

På en strålende forårssøndag i maj i 2016 blev den sædvanlige servering af kirkekaffe med kage efter højmassen flyttet ned til den omtalte plads, få hundrede meter fra kirken. Her var de nye navneskilte opstillet, tildækkede med plastik og omviklet med røde bånd. Vores yngste barnebarn, Nikolaj, fik lov at afsløre dem, mens hele familien, venner og en flok kirkegængere og fremmødte rørt så til. Da Johan Bender, Herlufs bedste ven helt fra gymnasietiden, under den efterfølgende kaffe spurgte vores yngste søn, Jens Jakob, hvad hans Far mon ville have sagt i dagens anledning, kom svaret uden tøven: "Far ville nok have syntes, navnet skulle have været "Genbrugspladsen"!

13. AT SPÅ OM FREMTIDEN ...

At være frivillig

Aarhus Kommune var i 2018 Europæisk Frivilligheds Hovedstad. I byens avis torsdag d. 22. marts kunne man læse fremtidsforsker Anne-Marie Dahls tanker om frivillige i fremtiden. Bl.a. siger hun, at "frivillighedsbegrebet er udfordret i en flydende fremtid. Kan vi finde nye måder at motivere og organisere på i forhold til fremtidens frivillige?"

Herluf og jeg har altid ment, at oplysning om verdens skævheder er den vigtigste inspiration for de frivillige genbrugs-medarbejdere til at fortsætte indsatsen for at forbedre livsvilkårene for andre mennesker, som også er "vores næste", selv om de bor langt væk fra vores velfærdsland.

Heldigvis virker mange gode indsatser rundt om i verden. Der er stadig færre fattige, færre børn dør alt for tidligt, flere kommer i skole og får en uddannelse, sundhedstilstanden forbedres generelt, kvinder får langsomt nye muligheder i hjem og samfund, og der sker meget andet godt rundt omkring. Men en bøn af ukendt oprindelse, som i mange år fik lov at stå i vinduet i genbrugsbutikken i Gl. Munkegade i Århus, vil nok desværre stadig være aktuel et stykke tid endnu. Den lyder sådan:

*"Når jeg går i supermarkedet
og næsten mekanisk vælger
af varernes opstablede fylde,
hvad jeg vil spise i dag
eller i morgen -
Herre, lad mig så tænke
på de millioner hænder,
der griber i tomme fade
og kradser i udtørret jord.*

*Lad mig ikke glemme,
at jeg er møt i en verden,
hvor utallige daglig dør af sult.
Herre, tag fra mig ethvert
sovemiddel for samvittigheden.
Gør mig vågen for spørgsmålet:
Hvad gør jeg med de gaver,
du har betroet mig
mod sult, sygdom og nød?*

Vi oplever jævnligt, at skoleklasser, der har haft emnet "Genbrug" på skemaet, myldrer ind i butikken i form af videbegærlige unge mennesker. De

får sædvanligvis meget ud af mødet med de venlige, som oftest bedstemødre-gamle frivillige, der påtager sig ”det lange seje træk”, som fremtidsforskeren udtrykte det. Forhåbentlig kan det møde være inspiration til, at der dukker nye, unge afløsere op, som en dag bliver faste medarbejdere. At ens gode, gamle sweater kan være med til at gøre en forskel i en genbrugsbutik er for længst accepteret af denne aldersklasse som en rigtig god ide. For som sangen fra skoleopgaven i mit forord fortsætter:

*”Endelig når pengene frem
og kan bruges på folk i nød
til mad til vand til hjem
alt dette fra lille trøje rød.*

*Fra Kenya til Nepal og Lesotho
bliver pengene spredt ud
de redder utallige liv
med hjælp fra den store Gud ...”*

Forhåbentlig vil der også fremover stadig være frivillige nok til at give en hånd med.

Konkurrenter eller kolleger?

Der er nu om stunder mange andre, der går ind for at oprette genbrugsbutikker. Er der tale om ”konkurrenter” eller ”kolleger”? Hvis overskuddet går til godgørende formål, føles det i orden. Går genbruget til en selv og ens eget forbrug, er det mere bekymrende. Efter de mange første års moms-opkrævning lykkedes det efter mange anstrengelser at slippe af med denne form for skat, bl.a. med ihærdig bistand fra Jens Thoft og Flemming Kofod-Svendsen i Folketinget. Forudsætningen for den efterfølgende momsfritagelse var netop: ”- at der er tale om frivillige, ulønnede medhjælpere, at varerne udelukkende er skænket til arbejdet, ikke indkøbt, samt at overskuddet går til velgørende formål”. Særdeles rimelige krav, som nødhjælpsbutikkerne selvfølgelig går ind for.

Allerhelst vil hver enkelt butik gerne se overskuddet fra de fælles anstrengelser vokse. Vi havde engang en plakat med en mønt - i starten var det

en 1-krone, senere en 10-krone - skåret ud på lagkagevis for at illustrere, hvordan der af hvert indtjent beløb i genbrugsbutikkerne bruges så mange procent til katastrofehjælp, så mange til udviklingshjælp og så mange til administration. Den måde at anskue det på giver lyst til også fremover at engagere sig i Folkekirkens Nødhjælps indsats i verden. Butikkerne, som er meget bevidste om deres egne lokale udgifter til husleje, lys og varme m.v., har selvfølgelig forståelse for, at der er nødvendige administrative omkostninger. Men skal de frivilliges gejst opretholdes, må sådanne udgifter ikke opæde hele det hårdt indtjente butiksoverskud.

Det hyggelige kollegiale samvær og morsomme oplevelser sammen med hinanden og kunderne tæller selvfølgelig også med som inspiration. At der tillige er tale om en vigtig miljømæssig indsats, er der efterhånden også åbne øjne for. Men de mange positive resultater rundt om i verden vil fortsat være den vigtigste tilskyndelse til som frivillig at fortsætte i vores genbrugsarbejde. Målet er jo at være med til at udrydde fattigdom, uretfærdighed, ondskab og elendighed mest muligt i samarbejde med Folkekirkens Nødhjælp.

Herluf Andersens Plads indvies en smuk forårsdag 2016.

14. ”DER BURDE VÆRE KANTARELLER”

Planlægning af butiksmøder

Skulle en historisk interesseret en dag finde på at studere Herlufs liste over afholdte butiksmøder med lysbilledforedrag, vil datoerne måske vække undren. Men der er en logisk forklaring:

De nærmest liggende butikker i forhold til Århus har kunnet nås selv i sne og is ved vintertide. Butikken i Hobro blev et år dog meget skuffet over, at vi en morgen måtte melde afbud, endda til en fødselsdag. Men i Århus var vi, da vi skulle af sted, blevet overfaldet af en forrygende, hidsig snestorm, som gav totalt lukkede gader og landeveje. I Hobro derimod skinnede solen. De var nær ved ikke at tro os.

De fynske butikker har selvfølgelig haft besøg, når syrenerne blomstrede livsaligst og duftede skønt langs grøfter og levende hegn. Sjællænderne fik besøg til mærkedage eller efter speciel invitation. Den første af Nødhjælpens genbrugskonsulenter blev på Herlufs anmodning ansat til at starte flere nye butikker derovre og varetage den videre nødvendige oplysningsvirksomhed, så vi ikke behøvede at køre så langt så ofte.

At de vest- og nordjyske medarbejdere fik deres besøg om efteråret var ligeledes nøje planlagt. Det var også her nødvendigt med en pause mellem formiddagens rundstykker og eftermiddagens kagebord, hvis vi ikke skulle tage fejl af, hvor vi nu var kommet hen. Frokost var der ikke behov for. Men en svampejagt gav god motion og frisk luft til hjernen, så vi blev klar til at mødes med endnu en dejlig forsamling af kære velkendte og nye medarbejdere. Gode svampemarkar bør desuden passes på den rette årstid.

”Der burde være kantareller!”, sagde vi håbefuldt til hinanden. Og dét var der ofte; en stor glæde at finde den første, gerne også mange flere.

Ganske som det har været tilfældet med genbrugsbutikkerne.

TAK

Stor tak til vores fire dejlige børn, fordi de hver for sig fandt en måde at håndtere deres forældres engagement og fravær på, modent, forstående og tilgivende. Og som med tålmodighed måtte finde sig i ikke at få cowboybukser af hotteste mærke og sidste mode, men lærte sig at leve med genbrug på godt og ondt, og som heldigvis også dukker op nu som hjælpere.

Tak til Liva, barnebarn, for det uvurderlige og flotte arbejde med layout af manuskript og fotos samt mange gode samtaler.

Det var en stor ære at blive udnævnt til Årets Folkehjælper 2019 af Dansk Folkehjælp. Foto: Dansk Folkehjælp.

Derudover en særlig

Tak til ældste søn, Peter, som havde mod til at gøre opmærksom på min fremskredne alder og mente, det var på tide at få skrevet genbrugsbutikkernes historie, før det var for sent. Og til svigerdatter Birgit for forslaget til bogens titel.

Tak til ældste datter, Marianne, som gav mig nyt mod undervejs og skaffede legat nr. 2, samt for hjælp med redaktion, projektledelse og korrekturlæsning.

Tak til yngste søn, Jens Jakob, for uvurderlig computerhjælp.

Tak til yngste datter, Susanne, for meget vigtige rettelser af misforståelige, forældede udtryk.

Tak til lektor Johan Bender for opmuntring og støtte gennem den første skriveproces samt til redaktør Gerhardt Eriksen for gennemlæsning og nyttig korrektur af et manuskript med usikker fremtid. De gav mod til at fortsætte.

Tak til Bjarne Smed og forlaget BogForm, som ville påtage sig en udgivelse trods min høje alder ...

Tak til pastor Gunnar Wagner, Brædstrup, fordi han som den første ønskede et foredrag i en lokal klub om genbrugsbutikkernes oprindelse og med sin opmuntring gav mod til flere følgende.

Tak til Velux Fonden for det første tilskud til bogens udgivelse.

Tak til Bente Klercke Fonden for det næste tilskud til bogens udgivelse.

Tak til alle de fantastiske medarbejdere, der gennem årene har sluttet trofast og energisk op om genbrugsideen, som den opstod i 1972 med alle de bagvedliggende tanker, og om at det på mange måder er klogere at genbruge end at kassere. Samt som ekstra gevinst fik mange glade og værdifulde timer i selskab med ligesindede og blev hinandens og vores venner for livet, selv om man ofte slet ikke kendte hinanden på forhånd.

Tak til de mange gode kunder og leverandører for deres fornøjelige og nyttige medvirken til de årlige overskud.

Tak til Jens Thoft og Flemming Kofod-Svendsen samt de andre fremsynede og modige politikere, som indså det fornuftige i at afskaffe moms på frivilligt, ulønnet arbejde til fordel for en god sag.

Tak til Børge Sørensen og Carl Johan Hollands for ideen til Herluf Andersens Plads.

Tak til Folkekirkens Nødhjælp i København uden hvis gode hjælp de mange projektrejser ikke havde været mulige at gennemføre.

Tak til de udsendte medarbejdere, som effektivt planlagde vores ophold, så den korte tid hvert sted blev brugt bedst muligt. De har oven i købet stilfærdigt båret på bekymringerne for vores sikkerhed. Hver gang har vi følt os helt trygge i deres selskab og er kommet godt hjem igen.

Tak til Danida for velkomne og meget nyttige rejselegater.

Tak til barnebarn Vita og hendes veninde Sara for lån af versene om ”Den lille røde trøje”.

(Og så kan det anbefales at læse ”Min mormor hilser og siger undskyld” af Fredrik Backmann, som får sagt mange kloge ting om at være engageret i den store verden.)

Ruth Andersen

LITTERATUR MED RELATION TIL BOGENS EMNER:

Kristian Paludan: "Hjælp uden grænser", Tro i fortid og nutid, Gad 1982

Charlotte Gray: "Mother Teresa", Hendes liv og virke. Aktion Børnehjælp 1988

Maja Holst: "Afmagt i kø", Fra et strejftog i Mother Teresas verden. Abbé Pierres Klunseres Forlag

"Kirkeligt nødhjælpsarbejde, Perspektiver på kirke og religion i dansk nødhjælp og udviklingsbistand", redigeret af Jan Nilsson. Gads Forlag 2003

"Christianskirken - Christians Sogn 1913-1983", udgivet af Christians Sogns menighedsråd

Boris Simon: "Abbé Pierre og klunserne i Paris". Lohses Forlag 1964

Philip Lauritzen: "Abbé Pierre og Danmark". Kirkens Verden,

Kristeligt Dagblads Forlag, 11. Årgang 1969

Henry Notaker: "Kirkelig radikalisme i Latin-Amerika", 1973

Abbé Pierre: "Et Les Autres?", 1975

Malin Lindgren: "Dagligdag i Danmark 1945-1985", Asschenfeldts Forlag 1986-88

Leif Dehnits: "Aarhusianske gadenavne" - Historien bag navnet på gader og veje i Aarhus Kommune. 2018

*Pastor Herluf Andersen foran sin berømte hvide Volvo 210.
Den kunne rumme mange sække brugt, men godt tøj.
Fotograf: Ukendt.*